

Lokalna razvojna strategija LAG-a Baranja za razdoblje 2023. – 2027.

OVAJ PROJEKT SUFINANCIRAN JE SREDSTVIMA EUROPSKE UNIJE
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj
Podmjera 19.1. »Pripremna pomoć« – provedba tipa operacije 19.1.1. »Pripremna pomoć«
Mjera 19 »Potpora lokalnom razvoju u okviru inicijative LEADER
(CLLD – Lokalni razvoj pod vodstvom zajednice)«

Lokalna akcijska grupa Baranja

PROGRAM RURALNOG RAZVOJA 2014. – 2020.
Udio sufinanciranja: 90% EU, 10% RH
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj: Europa ulaže u ruralna područja

rujan 2023. godine

Popis kratica korištenih u LRS LAG-a Baranja

AGRONET	elektronička aplikacija namijenjena za pomoć poljoprivrednim gospodarstvima i ostalim korisnicima u ostvarivanju prava na potpore u poljoprivredi
ARKOD	Sustav identifikacije zemljišnih parcela
APPRRR	Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju
CLLD	eng. <i>Community Led Local Development</i> - Lokalni razvoj vođen lokalnom zajednicom
CMEF	eng. <i>Common Monitoring and Evaluation Framework</i> – Okvir za praćenje i vrednovanje
CMES	eng. <i>Common Monitoring and Evaluation System</i> – Sustav za praćenje i vrednovanje
DZS	Državni zavod za statistiku
EU	Europska unija
ENRD	eng. <i>European Network for Rural Development</i> ; hrv. Europska mreža za ruralni razvoj
ha	hektar = 10.000 m ²
HGK	Hrvatska gospodarska komora
INT	Intervencija
JLS	Jedinica lokalne samouprave
JUPP	Javna ustanova Parka prirode
LAG	Lokalna akcijska grupa (skupina)
LEADER	fran. <i>Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale</i> - Program Europske unije za razvoj ruralnih područja
LMH	LEADER mreža Hrvatske, mreža LAG-ova na razini Republike Hrvatske
LRS	Lokalna razvojna strategija
MB	Matični broj
MO	Mjesni odbor
MPS	Ministarstvo poljoprivrede
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU
mnv	metara nadmorske visine
MSP	Mikro, mala i srednje velika poduzeća
NKD	Nacionalna klasifikacija djelatnosti
NN	Narodne novine
OC	Opći cilj
OCD	Organizacija civilnog društva
OIB	Osobni identifikacijski broj
OPG	Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo
P	Potreba
PDV	Porez na dodanu vrijednost
PG	Poljoprivredno gospodarstvo
PP	Park prirode
PRR	Program ruralnog razvoja
RA	Razvojna agencija
RH	Republika Hrvatska
SC	Specifični cilj
SO	Ekonomska veličina gospodarstva
SP	Strateški plan
TO	Tip operacije
TZ	Turistička zajednica
UO	Upravni odbor
ZPP	Zajednička poljoprivredna politika EU

SADRŽAJ

PREDGOVOR.....	5
1. OPIS PODRUČJA KOJE OBUHVAĆA LRS.....	6
1.1. Osnovne zemljopisne značajke područja LAG-a	6
1.1.1. Područje LAG-a	6
Slika 1. Karta LAG područja s vidljivim granicama JLS-ova u LAG-u	7
Slika 2: Karta položaja LAG-a na karti Republike Hrvatske.....	7
Tablica 1: Osnovni podaci o LAG-u	8
1.1.2. Geomorfološke i klimatske karakteristike na području LAG-a	8
1.1.3. Kulturna, povijesna i prirodna baština na području LAG-a	9
1.1.3.1. Kulturno-povijesna baština	9
Tablica 2: Zaštićena kulturno-povijesna baština na području LAG-a	10
1.1.3.2. Prirodna baština na području LAG-a	10
Tablica 3: Zaštićeni prirodni lokaliteti na području LAG-a.....	11
Slika 3: Ekološka mreža Natura 2000 na području LAG-a.....	12
1.1.4. Stanje komunalne infrastrukture na području LAG-a.....	12
Tablica 4: Stanje komunalne infrastrukture na području LAG-a	13
1.1.5. Stanje društvene infrastrukture na području LAG-a.....	14
Tablica 5: Stanje društvene infrastrukture na području LAG-a	15
1.2. Gospodarske značajke područja LAG-a	15
Tablica 6: Osnovni razvojni pokazatelji LAG područja.....	17
Tablica 7: Broj osoba zaposlenih u pravnim osobama po djelatnosti (NKD 2007) u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a	18
Tablica 8: Poduzetnici u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a	18
Tablica 9: Obrti u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a.....	18
Tablica 10: Struktura poljoprivrednih gospodarstva na području LAG-a	19
Tablica 11: Veličina poljoprivrednih gospodarstva na području LAG-a.....	19
Tablica 12: Poljoprivredne i šumske površine na području LAG-a	20
Tablica 13: Brojno stanje stoke na području LAG-a.....	20
Tablica 14: Dolasci turista i noćenja u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a.....	21
Tablica 15: Dobna struktura nezaposlenih na području LAG-a	21
Tablica 16: Dobna struktura zaposlenih na području LAG-a	22
1.3. Demografske značajke LAG područja	23
Tablica 17: Natalitet, mortalitet i vitalni indeks na području LAG-a	24
Tablica 18: Obrazovna struktura stanovništva na području LAG-a	24
2. REZULTATI PROVEDBE LRS U RAZDOBLJU 2014. – 2022.	25
Tablica 19: Rezultati provedbe LRS u razdoblju 2014. – 2022. i provedbe drugih projekata.....	26
3. OPIS UKLJUČENOSTI LOKALNIH DIONIKA U IZRADU LRS	27

3.1. Opis partnerstva	27
Tablica 20: Članovi LAG-a (Skupština LAG-a)	28
Tablica 21: Tijelo LAG-a nadležno za donošenje odluka koje su vezane za sadržaj i provedbu LRS - Skupština LAG-a	28
Tablica 22: Tijelo LAG nadležno za odabir projekata na LAG natječaju– Upravni odbor	28
3.2. Opis tijeka izrade LRS i sudjelovanja različitih interesnih skupina u izradi LRS	28
Tablica 23: Događaji i sudionici tijekom izrade LRS	30
4. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA	31
4.1. Rezultati analize stanja područja na temelju SWOT analize	31
Tablica 24: SWOT analiza LAG-a	31
5. OPĆI CILJEVI, SPECIFIČNI CILJEVI I INTERVENCIJE LRS	36
5.1. Prikaz potreba LAG područja	36
Tablica 25: Potrebe LAG područja	36
5.2. Opis općih i specifičnih ciljeva LRS	38
Tablica 26: Opći i specifični ciljevi LRS	38
5.3. Opis intervencija LRS uključujući projekte suradnje	40
Tablica 27: Intervencije u LRS	40
Tablica 28: Projekti suradnje	42
Tablica 29: Opis intervencija	43
5.4. Opis procesa odabira projekata na LAG natječajima	56
5.5. Usklađenost LRS sa ZPP	58
Tablica 30: Usklađenost LRS sa SP ZPP	58
6. KAPACITET LAG-a ZA PROVEDBU LRS	59
6.1. Kapacitet LAG-a za upravljanje LAG-om i provedbom LRS	59
Tablica 31: Kapacitet LAG-a za upravljanje LAG-om i provedbu LRS	60
6.2. Opis praćenja (monitoring) i procjene (evaluacija) provedbe LRS	61
Tablica 32: Plan pokazatelja – pokazatelji rezultata ZPP	63
7. FINACIJSKI I AKCIJSKI PLAN PROVEDBE LRS	64
7.1. Financijski plan provedbe LRS	64
Tablica 33: Financijski plan provedbe LRS	65
7.2. Akcijski plan provedbe LRS	65
Tablica 34: Akcijski plan provedbe LRS	66
8. PRILOZI	67
Prilog 1. - Tablica 1 - Osnovni statistički podaci o LAG-u	67
Prilog 2. - Tablica 2 - Zaštićena kulturno-povijesna baština na području LAG-a	68
Prilog 3. - LITERATURA	71

PREDGOVOR

Dragi Baranjski, dragi svi koji posvećujete vrijeme našem kraju i našim vrijednostima,

Ispred Vas je dokument nastao u suradnji s nama (kako "lagovcima" tako i stanovništvom Baranje) koji smo imali sreću i informaciju o mogućnosti lokalnog pristupa razvoju Baranje. Cilj nam je bio tu informaciju širiti na našem području kako bi dobili što više informacija za zajedničku izradu Lokalne razvojne strategije.

Izradom ovog dokumenta po uputama nadležnih tijela koji su zaduženi za provedbu Zajedničke poljoprivredne politike temeljene na EU nasljeđu dobili smo mogućnost za razvoj i korištenje EU sredstava na području Baranje koje imaju samo područja koje pokrivaju Lokalne akcijske grupe s akreditiranim strategijama.

U ovom su se procesu nadležna tijela Ministarstvo poljoprivrede i Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razdoblju već treći put pokazali kao dobri partneri kojima je stalo do naše sinergije.

Moramo priznati da nam je u ovom razdoblju izrada strategije te motiviranje stanovništva bilo mnogo lakše nego u predpristupnom i prethodnom razdoblju kada je Hrvatska tek postala država članica EU jer smo na ovom području zahvaljujući prošloj LRS i LEADER pristupu osim onih natječajna na koje se javljamo, prvi put dobili mogućnosti i iskoristili 1,6 mil € sredstava kroz čak 13 LAG natječajna koje smo raspisali i kojih ne bi bilo bez zajedničke suradnje i točno definiranih aktivnosti koje poštujemo i provodimo.

Da zbog dobrih rezultata i stečenog iskustva Baranjskog čovjeka ne bismo ostali samo na dosadašnjim korisnicima ovih EU sredstava išli smo u još jedan ciklus izrade Lokalne razvojne strategije kako bi osigurali sredstava i u budućem razdoblju.

Uz svo naše znanje bez suradnje s nadležnim tijelima i s vama, našim susjedima i vrijednim ljudima Baranjskog kraja ne bi bilo moguće stvoriti preduvjete, ni definirati, a kamoli doseći ispravne ciljeve ove LRS.

Stoga i pišući ovaj tekst vodili smo se računicom da prateći ono što je zadano obrascem LRS unesemo ispravne, ali i što preciznije podatke iz našeg kraja te Vaše riječi kao nit vodilju definiranja i osvještavanja naših potreba. U njoj se nalaze i vrijedni podaci nadležnih dokumenata prema kojima svi zajedno učimo praktičnu definiciju LEADER pristupa koji smo vam pokušali prenijeti prilikom naših susreta. Oni su tu i da nas stalno podsjećaju i budu korektiv našim aktivnostima.

Nadamo se da smo dobro prenijeli ono što želite - održivost, neovisnost i maksimalno korištenje baranjskih potencijala! Ako ima mjesta za napredak tu smo da se mijenjamo i razvijamo partnerski zajedno.

Uz iščekivanje realizacije ove LRS s veseljem Vas pozdravljamo pri korištenju ovog teksta!

Tim LAG-a Baranja

1. OPIS PODRUČJA KOJE OBUHVAĆA LRS

1.1. Osnovne zemljopisne značajke područja LAG-a

1.1.1. Područje LAG-a

Područje LAG-a Baranja smješteno je na krajnjem sjeveroistoku Republike Hrvatske i predstavlja jedinstvenu zemljopisnu cjelinu. Omeđeno je rijekama Dravom na zapadu i Dunavom na istoku, te hrvatsko-mađarskom granicom na sjeveru i gradom Osijekom na jugu. Po svojim općim prirodno-geografskim obilježjima područje Baranje je pravi panonski prostor, gdje se izdvajaju Bansko brdo kao glavna vinogradarska zona i močvarno područje utoka Drave u Dunav, Kopački rit (zaštićen u kategoriji parka prirode) koji predstavlja jedinstven rezervat u Europi te pruža izuzetne pogodnosti za mogućnost razvoja izletničkog i boravišnog turizma.¹

Plodno baranjsko tlo odredilo je područje Baranje kao izrazito poljoprivredni kraj u kojem se proizvode i prerađuju poljoprivredne kulture. Svojom gospodarskom snagom na području Baranje izdvaja se poduzeće Belje plus d.o.o. kao najveći proizvođač hrane u regiji.

Područje LAG-a Baranja sastoji se od 10 jedinica lokalne samouprave (JLS): Grada Belog Manastira, općina Bilje, Čeminac, Darda, Draž, Jagodnjak, Kneževi Vinogradi, Petlovac i Popovac kao i dijela Grada Osijeka, odnosno Mjesnog odbora "Osijek - Lijeva obala" na rubnom dijelu Baranje uz rijeku Dravu.

Ukupna površina područja LAG Baranja iznosi 1.154 km², odnosno 115.454 ha, a prema popisu stanovništva iz 2021. godine registrirano je ukupno 31.941 stanovnik koji žive u 54 naselja u čemu je uključeno i stanovništvo prigradskih naselja Podravlja i Tvrđavice što je 20,85 % manje u odnosu na broj stanovnika prema popisu stanovništva iz 2011.godine (40.355). Prosječna gustoća naseljenosti područja je 27,66 stanovnika po km², što ukazuje da je područje LAG-a Baranja izrazito ruralna sredina, a smanjenje gustoće stanovnika sa 35 na 27,66 ukazuje na izraziti problem depopulacije stanovništva. **(Tablica 1.)**

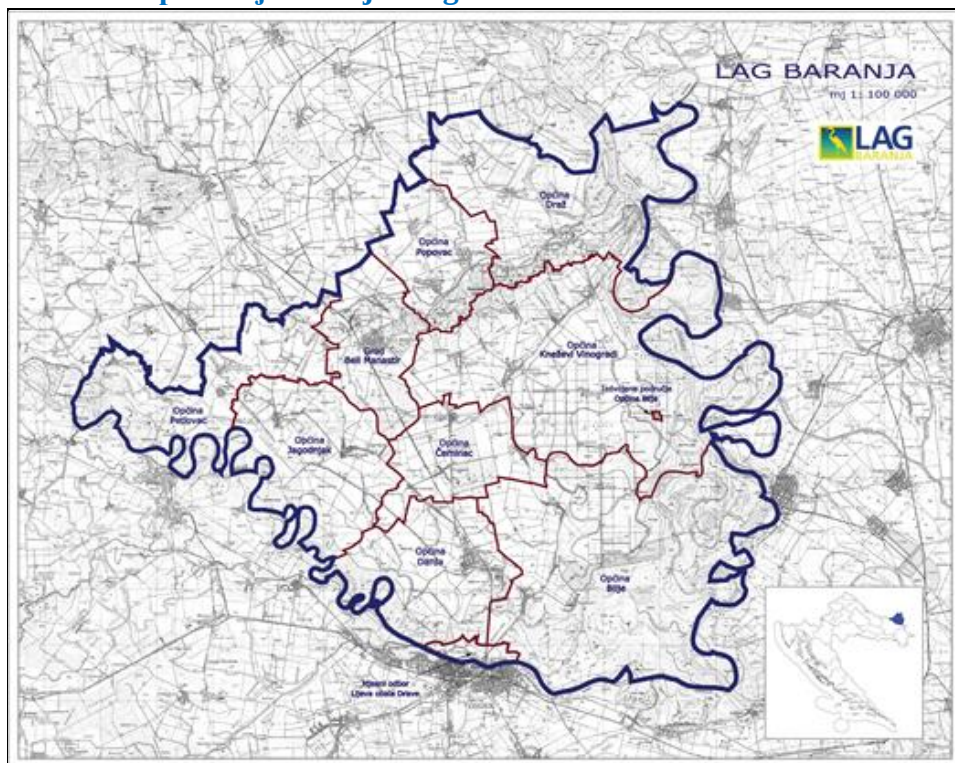
Najgušće su naseljena područja Grada Belog Manastira koji zajedno sa prigradskim naseljima ima ukupno 8.053 stanovnika na ukupnoj površini od 62,73 km², a gustoća naseljenosti je 128,37 st/km², zatim dva prigradska naselja Grada Osijeka smještena na lijevoj obali Drave, Podravlje i Tvrđavica koja zauzimaju svega 5,41 km² i imaju ukupno 934 stanovnika. Gustoća naseljenosti tu je najveća na području LAG-a Baranja i iznosi 170,79 st/km².

Tri po površini najveće općine na području LAG-a Baranja, Bilje, Kneževi Vinogradi i Draž imaju najmanju gustoću naseljenosti jer se na njihovom području nalazi najveći udio poljoprivrednih površina i močvarnog područja. Tako na području Općine Bilje koja zauzima 291,95 km² (gotovo jednu trećinu područja LAG-a) živi ukupno 4.771 stanovnik, a gustoća naseljenosti je 16,34 st/km². Na području Općine Kneževi Vinogradi koja zauzima površinu od 248,48 km² živi ukupno 3.399 stanovnika, a gustoća naseljenosti je 13,67 st/km², a na području Općine Draž koja zauzima 147,01 km² živi ukupno 1.974 stanovnika, a gustoća naseljenosti iznosi 13,42 st/km² i najmanja je na području LAG-a Baranja.

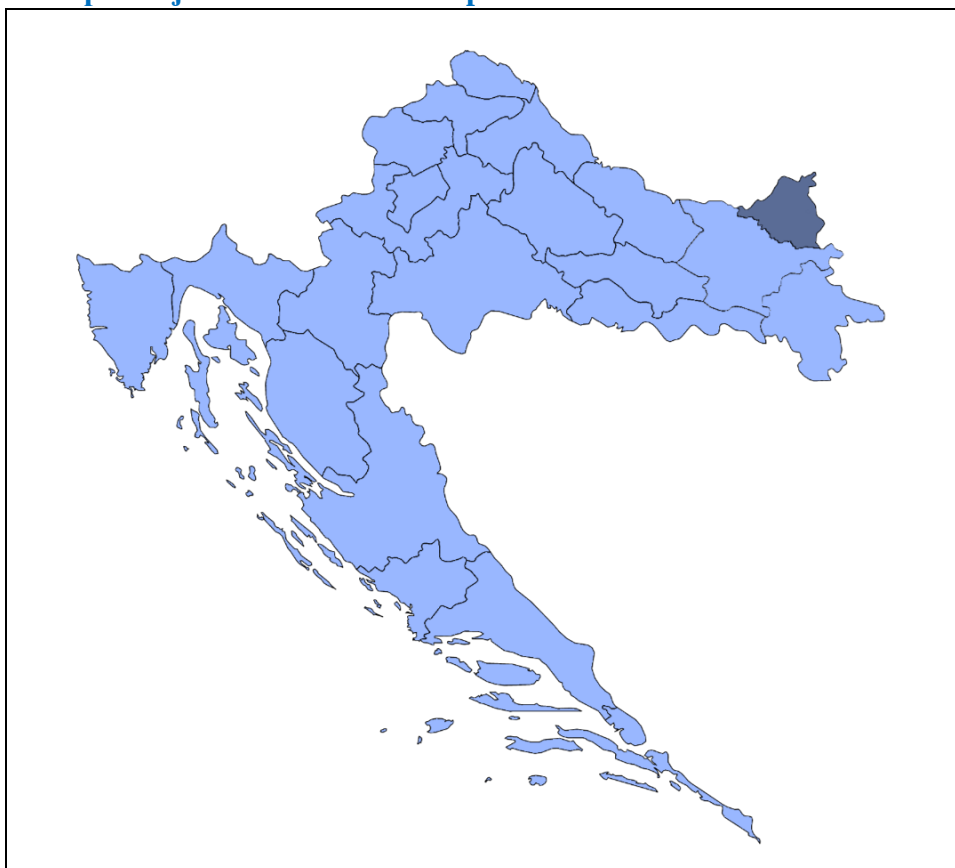
Centralno administrativno središte LAG-a Baranja je Grad Beli Manastir u kojem su smještene sve važne javne, upravne, društvene i kulturne institucije, kao i tri srednje škole. Na području Grada Belog Manastira nalazi se i sjedište LAG-a Baranja koje je smješteno u PEER centru u Šećerani, Žrtava Domovinskog rata 25.

¹ Tri stoljeća Belja. Osijek: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1986. Str.V

Slika 1. Karta LAG područja s vidljivim granicama JLS-ova u LAG-u

Slika 2: Karta položaja LAG-a na karti Republike Hrvatske

Tablica 1: Osnovni podaci o LAG-u

Osnovni statistički podaci o LAG-u						
Naziv JLS	Broj stanovnika u JLS	Naselja iz JLS u sastavu LAG-a	Broj stanovnika u naselju	Površina JLS km²	Gustoća stanovnika u JLS (stan/km²)	Broj kućanstava u JLS
Grad Beli Manastir	8.053	4	Navedeno u Prilogu 1. – Tablica 1.	62,73	128,37	3152
Općina Bilje	4.771	8		291,95	16,34	1800
Općina Čeminac	2.502	5		46,43	53,88	936
Općina Darda	5.464	4		94,50	57,82	2105
Općina Draž	1.974	6		147,01	13,42	864
Općina Jagodnjak	1.504	4		102,35	14,6	573
Općina Kneževi Vinogradi	3.399	9		248,48	13,67	1409
Općina Petlovac	1.885	9		93,80	20,09	716
Općina Popovac	1.465	3		61,90	23,66	631
MO Osijek - Lijeva obala	9.34	2		5,41	170,79	326
Ukupno LAG	31.941	54		1.154,56	27,66	12514
Osobna iskaznica LAG-a						
OIB		51280254467				
Adresa sjedišta		Žrtava Domovinskog rata 25, Šećerna, 31300 Beli Manastir				
Adresa podružnica		n/p				
Kontakt telefon		031 559 597				
Kontakt e-mail		lag.baranja@gmail.com				
Mrežna stranica		www.lag-baranja.hr				

Izvor: Državni zavod za statistiku – za osnovni statistički podaci o LAG-u

1.1.2. Geomorfološke i klimatske karakteristike na području LAG-a

Područje LAG-a Baranja je krajnji sjeveroistočni dio makromorfološke regije Panonske nizine i predstavlja homogenu regionalnu cjelinu. Tokovi rijeke Drave na zapadu i Dunava na istoku čine područje Baranje prirodno-zemljopisnom cjelinom makroregije istočno-hrvatske ravnice. Granica područja Baranje na sjeveru s Republikom Mađarskom je povučena kroz nizinski prostor bez ikakvih reljefnih ili hidrografskih prepreka.

U geološkom sastavu po svojim karakteristikama izdvaja se Banska kosa ili BANSKO BRDO s najvišom kotom 243 metra nadmorske visine, gdje se u vertikalnom i horizontalnom pogledu izmjenjuju na relativno malim udaljenostima različite vrste lesa i lesu sličnih sedimenata.²

Homogenost klime osnovna je klimatska karakteristika područja Baranje. Male visinske razlike u reljefu pritom igraju značajnu ulogu. Po svome zemljopisnom položaju područje Baranje nalazi se na području umjerenog pojasa s izraženim klimatskim diferencijacijama tijekom godine.

Klimatska obilježja određena su relativno velikim godišnjim temperaturnim kolebanjima i rasporedom padalina. Na području padne godišnje prosječno 638 mm padalina, pa je po tome jedan od sušnijih predjela u Hrvatskoj. Česta su odstupanja od prosjeka, pa pojava suše ili viška padalina negativno utječe na prinose. Za poljoprivredu su značajne i snježne padaline. Snježni pokrivač u Baranji se ne zadržava dugo. Prosječno godišnje snijeg pada 20,5 dana.³

² Tri stoljeća Belja. Osijek: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1986. Str.2.

³ Tri stoljeća Belja. Osijek: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1986. Str.16.

Toplinski uvjeti nekog kraja ovise o sunčevoj radijaciji. U prosjeku sunce u Baranji sja 1914 sati godišnje. Odstupanja su česta; u izrazito vlažnim godinama broj sunčanih sati se može spustiti ispod 1600, odnosno u suprotnom prelazi čak 2200 sati.⁴

Klimatske promjene djeluju i na područje Baranje što se ogleda u sve većim temperaturnim kolebanjima i smanjenjem broja dana sa snježnim pokrivačem što utječe na dinamiku proizvodnje poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda.

Otvorenost Baranje prema sjeveru utječe da vjetrovi najčešće pušu iz sjevernog kvadranta, a manje iz južnog kvadranta. Tijekom ljeta prevladavaju sjeverozapadni i sjeverni vjetrovi koji donose vlažne atlantske zračne mase, što se posebno odnosi na razdoblje kasnog proljeća i početkom ljeta.⁵ Na području Baranje jakih vjetrova (6 bofora) ima samo 3,6 dana tijekom godine. Najveću brzinu imaju sjeverni i sjeverozapadni vjetrovi.

Podaci o broju sunčanih sati i učestalosti vjetra u godini nisu bitni samo za poljoprivrednu proizvodnju nego i za mogućnosti korištenja obnovljivih izvora energije (sunčeva energija, energija vjetra i geotermalna energija).

Poznavanje klimatskih prilika u regijama i mikroregijama bitno je zbog klimatskih promjena koje se događaju na Zemlji.

1.1.3. Kulturna, povijesna i prirodna baština na području LAG-a

1.1.3.1. Kulturno-povijesna baština

Kultura određuje način i kvalitetu življenja u nekom društvu. Kulturna i povijesna baština daje i odražava identitet određenog područja, te su neobnovljiv i ograničen resurs koji zahtijeva očuvanje, skrb, vrednovanje i korištenje prema načelima održivosti.⁶ Na području Baranje nalaze se značajni zaštićeni sakralni i svjetovni spomenici, arheološka nalazišta iz prapovijesnog, antičkog, ranosrednjovjekovnog i srednjovjekovnog razdoblja, te kulturna dobra lokalnog karaktera koja su značajna ne samo za održavanje kulturnog identiteta područja nego se mogu aktivirati u gospodarske svrhe kao značajni turistički objekti.

Prema Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske na području Baranje je upisano ukupno 116 zaštićenih kulturnih dobara od čega je 92 nepokretnih kulturnih dobara, 18 pokretnih kulturnih dobara te 6 zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara. Materijalna kulturna dobra nepokretna i pokretna obuhvaćaju većim dijelom sakralne objekte s pripadajućim inventarom, među kojim je važno spomenuti **orgulje Jozsefa Angstera**, poznatog graditelja orgulja koji je rodom iz Jagodnjaka, a koje se nalaze u nekoliko baranjskih crkvi. Angsterove orgulje spadaju u red najpoznatijih svjetskih instrumenata tog tipa.

Na području Baranje nalazi se nekoliko dvoraca, ***dvorac Eugena Savojskog u Bilju, kompleks dvorca "Tikveš" i lovačka kurija, dvorac Esterhazy u Dardi, dvorac Friedricha Habsburškog u Kneževu*** koji bi se obnovom i stavljanjem u funkciju mogli koristiti u svrhu razvoja „elitnog turizma“. Iz sredstava EU do sada je obnovljen i stavljen u funkciju kompleks dvorca Tikveš koji je pretvoren u suvremeni Prezentacijsko-edukacijski centar Tikveš-Kopački rit sa zanimljivim prikazom biljnog i životinjskog svijeta Kopačkog rita i prikazom povijesnog značaja dvorca Tikveš od razdoblja prvih vlasnika Izabele Habsburg do suvremenog doba.

⁴ Navedeno prema Tri stoljeća Belja. Osijek: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1986. Str.14.

⁵ Tri stoljeća Belja. Osijek: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1986. Str.17.

⁶ Strategija očuvanja, zaštite i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.-2015.

Za područje Baranje važno je spomenuti vinske podume ukopane u zemlju među kojima je najveći i najpoznatiji stari vinski podrum iz 16. stoljeća u Kneževim Vinogradima, zatim dva vinska podruma u Suzi i Zmajevcu kao i zaštićene kulturno povijesne cjeline **Etnološka cjelina "Katolički surduk"** i **Etnološka cjelina "Reformatorski surduk"** koji su postali atraktivna turistička destinacija posebno na području vinskog turizma. Pored visokokvalitetnih vina koja se proizvode na Belju i u više malih vinarija, veliki doprinos razvoju vinskog turizma ostvaren je održavanjem poznatih manifestacija „**Vinski maraton**“ i „**Vinatlon**“ (bivši **Gatorfest**).

Još uvijek nisu dovoljno iskorišteni svi potencijali kulturne i povijesne baštine na području LAG-a Baranja, posebno oni koje se odnose na prisustvo industrijske baštine na Belju s kraja 19. i početka 20. stoljeća među kojima se kao zaštićena povijesna baština navode **Pustara Zlatna greda, Parna lokomotiva 152-067 Mavag, Vlak-parna lokomotiva Đuro Đaković, Lokomobil u Kn. Vinogradima, Traktor Fordson, model F i drugo**, kao i druge znamenitosti na području Baranje npr. **Zgrada mlinskog skladišta u Bilju i Stari mlin u Duboševici**, koje do sada nisu dovoljno prepoznate niti su korištene kao potencijali u svrhu razvoja ruralnog turizma.

Kulturna i povijesna baština predstavlja polaznu osnovu za razvoj kulturnog turizma. Kulturnu i povijesnu baštinu Baranje potrebno je ponovo vrednovati i učiniti marketinške napore da ona bude prepoznata kao tradicijska vrijednost ovog područja koja oblikuje njegov identitet i treba ju iskoristiti za jačanje razvoja kulturnog turizma na području Baranje.

Tablica 2: Zaštićena kulturno-povijesna baština na području LAG-a

JLS	Vrsta kulturnog dobra						
	Nepokretno kulturno dobro				Pokretno kulturno dobro		Nematerijalno kulturno dobro
	Pojedinačno	Kulturno-povijesna cjelina	Kulturni krajolik	Arheologija	Pojedinačno	Zbirka	
Grad Beli Manastir	3	0	0	5	4	2	2
Općina Bilje	7	1	0	8	0	1	1
Općina Čeminac	0	0	0	6	0	0	0
Općina Darda	3	0	0	1	0	1	0
Općina Draž	8	0	0	8	1	1	2
Općina Jagodnjak	2	0	0	3	1	0	0
Općina Kneževi Vinogradi	9	2	0	12	2	3	0
Općina Petlovac	1	0	0	1	0	1	1
Općina Popovac	5	0	0	6	0	1	0
MO Osijek „Lijeva obala“	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p
Ukupno LAG	38 navedeno u Prilogu 2. Tablici 2.	3 navedeno u Prilogu 2. Tablici 2.	0 navedeno u Prilogu 2. Tablici 2.	50 navedeno u Prilogu 2. Tablici 2.	8 navedeno u Prilogu 2. Tablici 2.	10 navedeno u Prilogu 2. Tablici 2.	6 navedeno u Prilogu 2. Tablici 2.

Izvor: Ministarstvo kulture i medija

1.1.3.2. Prirodna baština na području LAG-a

Prirodna baština i Natura 2000

Dio područja LAG-a Baranja nalazi se u prijedlogu NATURA 2000 kao važno područje u RH za očuvanje ugroženih europskih vrsta i staništa zahvaljujući prije svega području Kopačkog rita i toku rijeke Dunav. Kopački rit je poplavno područje nastalo djelovanjem dviju velikih rijeka, Dunava i Drave. Područje PP nalazi se na najnižem dijelu Baranje, gdje se nadmorske visine terena kreću od 78 m (dno Kopačkog jezera) do 86 m. Cijelo poplavno

područje poprima izgled delte, a jedinstveno je po tomu što rijeka Dunav u svom srednjem toku, uz pomoć rijeke Drave, stvara tzv. unutrašnju deltu. Zbog iznimne prirodne vrijednosti i velike biološke raznolikosti PP Kopački rit je od 1993. godine uvršten u Popis močvarnih i vlažnih područja od međunarodnog značaja, sukladno odredbama Ramsarske konvencije.⁷ U PP Kopački rit zabilježeno je stanište za 293 vrsta ptica, što čini 78,1% od ukupne ornitofaune Hrvatske (375 vrsta).⁸ Osim ptica, na području Kopačkog rita raste oko 260 vrsta biljaka među kojima su i mnoge rijetke vrste, koje rastu samo na nekoliko mjesta u RH. Takve su šarena perunika i sibirski perunika, te bijeli lopoč koji pripada u skupinu najljepših biljaka u Kopačkom ritu.

Bogatstvo faune Kopačkog rita vidljivo je po tome što na području rita živi veliki broj mekušaca, kukaca, 44 vrste slatkovodnih riba od kojih su 39 vrsta autohtone vrste, 11 vrsta vodozemaca od ukupno 20 vrsta vodozemaca registriranih u RH i 10 vrsta gmazova. Među 54 vrste sisavaca svakako se izdvaja „baranjski jelen“ koji je zbog svojih kvaliteta prenesen na područje Australije i Novog Zelanda.⁹ Zbog svojih posebnosti, Kopački rit je prepoznat kao turistički magnet za područje Baranje.

Postojanje zaštićenih područja Natura 2000 predstavlja veliku prednost jer pruža mogućnost očuvanja ugroženih vrsta flore i faune i zadržavanje biološke raznolikosti, ali je istodobno i slabost jer se u zaštićenim područjima propisuju visoki standardi zaštite okoliša i zakonski se ograničavaju mogućnosti izgradnje kako bi se zadržala izvorna biološka baština.

Tablica 3: Zaštićeni prirodni lokaliteti na području LAG-a

Kategorija zaštite	Naziv	Površina u ha	Godina proglašenja	JLS-ovi u LAG-u na čijem području se nalazi
Park prirode	Kopački rit	17.700	1976./1999.	Općina Bilje
Posebni rezervat	Kopački rit (zoološki)	7.228	1967.	Općina Bilje
Regionalni park	Mura-Drava	26.102,49	2011.	Općina Bilje, Općina Darda, Općina Jagodnjak, Općina Petlovac, Grad Osijek, MO „Lijeva obala“
Spomenik parkovne arhitekture	Bilje-park oko dvorca	8,80	1975.	Općina Bilje
Spomenik parkovne arhitekture	Kneževo-park oko dvorca	14,05	1976.	Općina Popovac
Spomenik prirode	Travnjačka površina na Biljskom groblju	0,63	2001.	Općina Bilje
Ukupno LAG	6			

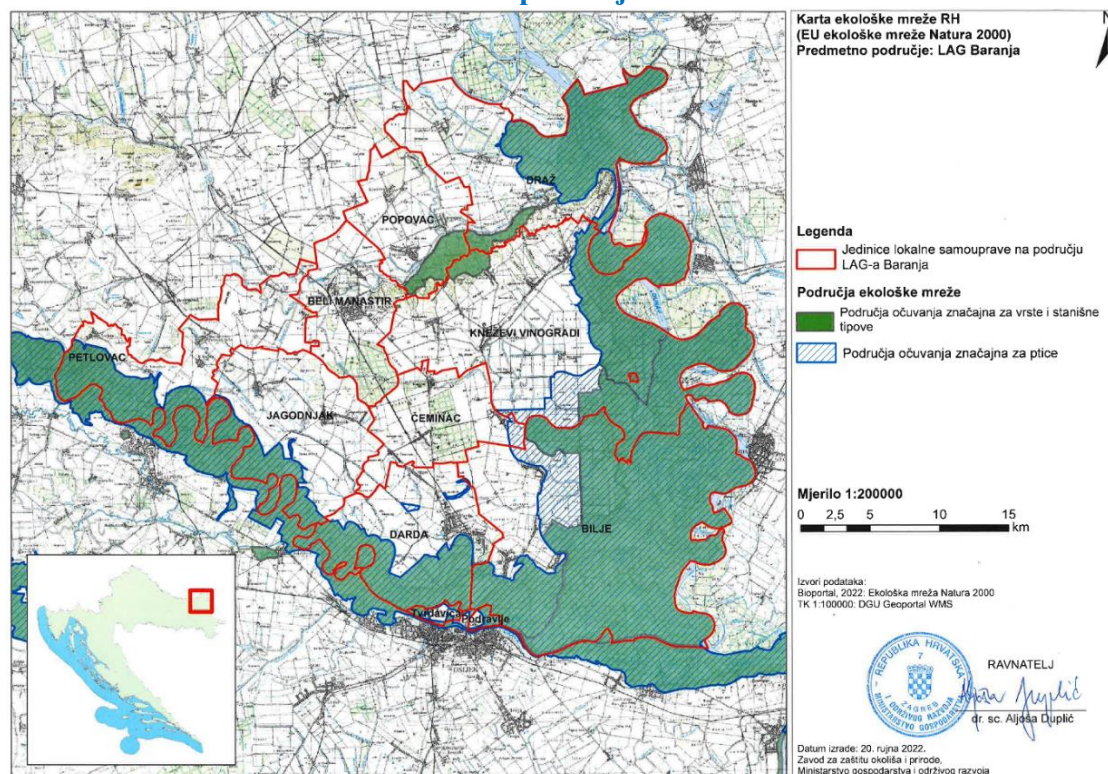
Izvor: Biportal, web portal informacijskog sustava zaštite prirode, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja

⁷ <http://pp-kopacki-rit.hr/floarafauna.html>

⁸ <http://pp-kopacki-rit.hr/floarafauna.html>

⁹ Više o svemu vidjeti na <http://pp-kopacki-rit.hr/floarafauna.html>

Slika 3: Ekološka mreža Natura 2000 na području LAG-a

1.1.4. Stanje komunalne infrastrukture na području LAG-a

Područje LAG-a Baranje **prometno je dobro povezano** sa svim važnim prometnim pravcima na regionalnoj, državnoj i međunarodnoj razini. To se prije svega odnosi na **cestovni promet** u okviru kojeg su zastupljene sve kategorije cesta: državne ceste ukupne dužine 91,02 km i to D-7 koja spaja granični prijelaz Duboševica s gradom Osijekom i prolazi središtem Baranje, državna cesta D-517 koja spaja Beli Manastir s gradom Belišćem i „Podravskom magistralom“ te državna cesta D-212 koja spaja državnu cestu D-7 od Karanca s graničnim prijelazom Batina, zatim županijske ceste (146,33 km) i lokalne ceste (62,14 km) kojima su povezana sva naselja na području Baranje kao i 306 km nerazvrstanih cesta kojima je premrežen ruralni prostor Baranje. Nedavno je pušten u promet dio međunarodne autoceste koridor VC (pet C) na dionici Beli Manastir Osijek (18,76 km) koja se gradi u pravcu Budimpešta-Ploče. Izgradnjom ove međunarodne autoceste očekuje se znato unaprijeđenje u prometu roba i usluga kao i pozitivan utjecaj na razvoj gospodarstva na prostoru Istočne Hrvatske. Kroz područje Baranje prolazi **magistralna pomoćna željeznička pruga M-301** (32,50 km), koja je međunarodni željeznički pravac Budimpešta-Osijek-Ploče.

Istočni dio područja Baranje naslanja se na rijeku Dunav koja je plovni put prema srednjoj i istočnoj Europi, pri čemu važnost ima izgrađena **riječna luka Batina** koja prima riječne brodove-kruzere na turističkim proputovanjima od srednje Europe do Crnoga mora. Zapadni dio područja Baranje naslanja se na rijeku Dravu koja nije međunarodni plovni put, ali je značajan vodni potencijal za gospodarsko i turističko korištenje. U neposrednoj blizini područja Baranje nalazi se **zračna luka Osijek-Klisa** te zračno pristanište Osijek-Čepin.

Što se tiče **informacijsko-komunikacijske infrastrukture** sve općine na području Baranje pokrivene su telefonskom mrežom i kućanstvima na području LAG-a Baranja omogućeno je korištenje većine telekomunikacijskih usluga dostupnih na tržištu zahvaljujući dobroj pokrivenosti dostupnom uslugom fiksnih priključaka i usluga više mobilnih operatera s GSM signalom (osim u pograničnom području) što omogućava pristup širokopojasnom internetu. Infrastruktura za jačanje usluga korištenja širokopojasnog interneta putem optičkih kablova nije razvijena i tu postoji značajan prostor za daljnja investicijska ulaganja od strane JLS.

Sustav javne vodoopskrbe je dostupan na cijelom području LAG-a Baranja. Većina naselja ima provedenu vodovodnu mrežu, a ukupna duljina vodovoda iznosi 594,94 km. Na području Baranje su

uspostavljena četiri vodocrpilišta za opskrbu pitkom vodom i to za potrebe sjeverne i srednje Baranje na području Belog Manastira, Kneževih Vinograda i Topolja kojima upravlja Baranjski vodovod d.o.o., a za potrebe južne Baranje vodocrpilište između naselja Mece i Bilje kojim upravlja Vodoopskrba Darda d.o.o.

Sustav kanalizacije i odvodnje uspostavljen je u naseljima Bilje, Darda, Kneževi Vinogradi i Beli Manastir i u naseljima na području Grada Osijeka, Podravlju i Tvrđavici u ukupnoj dužini od 152,83 km. U tijeku je provedba dva projekta za poboljšanje vodokomunalne infrastrukture i to na području Grada Belog Manastira i Općine Kneževi Vinogradi kojima će se osigurati poboljšanje vodovodne mreže, postavljanje pročistača otpadnih voda i uvođenje kanalizacijske mreže u prigradskim naseljima Šećerana, Šumarina i Branjin Vrh i u turističkom naselju Karanac. Trenutno su **u funkciji 2 pročistača vode** i to u Gradu Belom Manastiru i u Kneževim Vinogradima.

Na području Općine Kneževi Vinogradi izgrađen je lateralni kanal koji služi za odvođenje oborinskih voda s područja Banske kose, te za ispuštanje viška vode iz rijeke Dunav za vrijeme opasnosti od poplava i za vrijeme ljetnih mjeseci kao potpora projektu navodnjavanja.

Područje LAG-a Baranja premreženo je elektroenergetskom i plinifikacijskom mrežom.

Elektroenergetska mreža provedena je u svim naseljima u ukupnoj dužini od 1062,70 km.

Plinifikacijska mreža na području LAG-a Baranja je razvijena i provedena u Gradu Belom Manastiru i svim općinskim središtima te većim naseljima koja se nalaze uz državnu cestu D-7 i D-212 u ukupnoj dužini od 498,13 km, a nije provedena u mjestima izvan glavnih cestovnih pravaca (dijelovi područja općina Kneževi Vinogradi, Petlovac, Popovac i Draž). Na plinifikacijsku mrežu je priključeno ukupno 5.524 domaćinstava, a najveći broj priključaka je u naselju Darda (2.105 priključaka).

Na području LAG-a Baranja trenutno se nalaze **4 centra za gospodarenje otpadom**. Komunalne tvrtke zadužene za gospodarenje otpadom provode stalne akcije i postupke s ciljem podizanja svijesti stanovništva o razvrstavanju i boljem gospodarenju komunalnim i drugim otpadom.

Razvidno je da je stanje komunalne infrastrukture na području LAG-a Baranja zadovoljavajuće, ali je potrebno poduzeti aktivnosti u naseljima koja nemaju izgrađenu svu potrebnu komunalnu infrastrukturu (sustavi za odvodnju i javnu kanalizaciju) posebno u mjestima koja imaju uvjeta za razvoj ruralnog turizma. Stanje komunalne infrastrukture na području LAG Baranja prikazano je u **Tablici 4.** u prikazu.

Tablica 4: Stanje komunalne infrastrukture na području LAG-a

Vrsta infrastrukture	Mjerna jedinica	Ukupno
Autocesta	Km	18,76
Državna cesta	Km	91,02
Županijska cesta	Km	146,33
Lokalna cesta	Km	62,14
Nerazvrstana cesta	Km	306,21
Željeznička pruga	Km	32,50
Biciklističke staze	Km	41,83
Međunarodne zračne luke	Broj	n/p
Ostale zračne luke	Broj	n/p
Morske luke	Broj	n/p
Riječne luke	Broj	1
Elektro-energetski kablovi	Km	1062,70
Pokrivenost elektroničko-komunikacijske infrastrukture	% pokrivenosti EK infrastrukture – bakrena parica	66,14%
	% pokrivenosti EK infrastrukture – svjetlovod	0,15 %
	% pokrivenosti EK infrastrukture – koaksijalni kabel	0,00%
Plinovod	Km	498,13
Vodovod	Km	594,94
Kanalizacija	Km	152,83
Pročišćivači otpadnih voda	Broj	2
Centri za gospodarenje otpadom	Broj	4
Pretovarni centri	Broj	0

Izvor: JLS, JP(R)S, HEP, HEP Plin, Baranjski vodovod, Baranjska čistoća,

1.1.5. Stanje društvene infrastrukture na području LAG-a

Društvena infrastruktura obuhvaća infrastrukturu zdravstvene i socijalne skrbi, te infrastrukturu obrazovne, kulturne i sportske namjene.

Zdravstvene usluge na području LAG-a Baranje dostupne su u Domu zdravlja i područnim ambulantama organiziranim u svim jedinicama lokalne samouprave i zadovoljavaju potrebe lokalnog stanovništva. Uz centralni Dom zdravlja u Belom Manastiru na području Baranje djeluje još 13 područnih ambulanti u sklopu kojih djeluje 26 ordinacija opće (obiteljske) medicine i 17 specijalističkih ordinacija, 14 patronažnih službi, tim za njegu u kući i tim za palijativnu skrb. U sklopu Doma zdravlja u Belom Manastiru djeluje i Zavod za hitnu medicinu. Uz Dom zdravlja i područne ambulante na području LAG-a Baranje djeluje i 9 ljekarni koje su raspoređene po svim većim naseljima na području Baranje.

Na području LAG-a Baranja djeluje **nekoliko domova za brigu o starijim i nemoćnim osobama** i to: Dom za brigu o starijim osobama kapaciteta 180 osoba u javnom vlasništvu i privatni dom za brigu o starijim i nemoćnima „Baranjsko sunce“ kapaciteta 70 osoba u Belom Manastiru, dva privatna doma za starije osobe u Dardi ukupnog kapaciteta za 30 osoba. U Kneževim Vinogradima djeluje obiteljski dom Arka za osobe sa poteškoćama i invaliditetom. Postojeći domovi za skrb o starijim osobama svojim kapacitetima ne zadovoljavaju potrebe potencijalnih korisnika. Tome u prilog govori i činjenica da je čak 123 obitelji na području LAG-a Baranja angažirano na udomljavanju djece i starijih nemoćnih osoba. Znatan pomak je napravljen osnivanjem **Stambene zajednice za djecu koja izlaze iz udomiteljskih obitelji** u sklopu PEER centra u Šećerani.

U predškolskom odgoju na području LAG-a Baranje trenutno radi 7 osnovnih i 10 područnih dječjih vrtića u kojima je **trenutno smješteno 653 djece**. Sve jedinice lokalne samouprave su pokrivene dječjim vrtićima, osim u Općini Popovac gdje je u završnoj fazi obnova dječjeg vrtića u Kneževu u sklopu osnovne škole. U posljednjih nekoliko godina obnovljen je veći broj dječjih vrtića sredstvima EU čime su **povećani kapaciteti za prijem djece i podignuta je razina usluge** tako da usluge za brigu o predškolskoj djeci zadovoljavaju potrebe u naseljima s većim brojem stanovnika kao što su Grad Beli Manastir, Darda, Kneževi Vinogradi i Bilje, dok u naseljima s manjim brojem stanovnika postoje dječji vrtići koji nisu dovoljno iskorišteni.

Mreža osnovnoškolskih ustanova na području LAG-a Baranja dobro je razvijena. Osnovno školstvo organizirano je u 11 matičnih škola i 21 područnoj školi koje pohađa **ukupno 2.195 učenika**, što je za 269 djece manje u odnosu na 2016. godinu (2.464). Među osnovnim školama su dvije osnovne škole koje održavaju nastavu na mađarskom jeziku, Osnovna škola u Zmajevcu i Osnovna škola u Lugu. **Smanjenje broja djece u osnovnim školama postaje ozbiljni problem** što je uzrokovano smanjenjem nataliteta i iseljavanjem mladih obitelji s područja Baranje u posljednjih nekoliko godina u zemlje EU.

Gotovo u svim osnovnim školama provedena je energetska obnova, ali još uvijek nekoliko osnovnih škola na području Baranje nema zatvorenu sportsku dvoranu za odvijanje nastave tjelesnog odgoja u razdobljima hladnijeg vremena, a neke škole nemaju izgrađene niti vanjske sportske terene uz školu. Na području LAG-a Baranja, u gradu Belom Manastiru djeluju **tri srednje škole**, Gimnazija, Prva srednja škola i Druga srednja škola u sklopu kojih su sadržani obrazovni programi za razna proizvodna zanimanja sukladno potrebama područje Baranje.

Obrazovne institucije za **dodatno obrazovanje i prekvalifikaciju, kao i školovanje starijih osoba** na području LAG-a Baranja provodi se u sklopu Prve i Druge srednje škole u Belom Manastiru.

Područje LAG-a Baranja ima **relativno dobro razvijenu kulturnu infrastrukturu** u kojoj se mogu održavati društvene i kulturne aktivnosti.

Gotovo u svim baranjskim mjestima **postoje društveni domovi** koji se koriste za održavanje raznih seoskih manifestacija, kulturnih događanja i zabavnih programa za mlade, kao i za druge potrebe mještana. Veći broj društvenih domova u baranjskim naseljima je u proteklom razdoblju obnovljen i opremljen sredstvima iz fondova EU, ali im nedostaju stalni sadržaji. **Potrebno je osmisliti dodatne sadržaje** u cilju što bolje funkcionalne iskorištenosti. Još uvijek **postoji određen broj naselja u kojima postoje domovi kulture koje je potrebno obnoviti, urediti i opremiti**. Uz društvene domove većem broju naselja na području LAG-a Baranje smješteni su i vatrogasni domovi. Ima ih ukupno 25, ali nisu svi obnovljeni i uređeni.

Sportska infrastruktura-Na području Baranje postoje tri veće zatvorene sportske dvorane u Belom Manastiru, Dardi i Bilju, a u sklopu škola postoji još 12 zatvorenih sportskih dvorana za održavanje

školskog programa i dodatnih rekreacijskih sadržaja za djecu i mlade kao i 29 otvorenih školskih terena raznih namjena (mali nogomet, rukomet, košarka, i dr.). Pored navedenih školskih otvorenih terena na prostoru Baranje postoji još 25 otvorenih terena, uglavnom nogometnih igrališta za potrebe mladih ali i svih građana. Također je važno spomenuti i dva uređena kompleksa otvorenih bazena u Belom Manastiru i u Kneževim Vinogradima.

Tablica 5: Stanje društvene infrastrukture na području LAG-a

Vrsta infrastrukture	Mjerna jedinica	Količina
Društveni/kulturni dom, dom za mlade	Broj	38
Kazališta	Broj	1
Kino dvorane	Broj	1
Knjižnice	Broj	4
Muzeji	Broj	4
Vatrogasni dom	Broj	25
Ambulanta	Broj	13
Dom zdravlja	Broj	1
Bolnica	Broj	n/p
Vrtići	Broj	17
Ostali predškolski objekti	Broj	2
Osnovne škole	Broj	11 osnovnih + 21 područnih
Srednje škole	Broj	3
Sportske građevine (zatvorene) ne uključujući školske dvorane	Broj	3 sportske + 12 školskih
Sportske građevine (otvorene)	Broj	54
Dom za nezbrinutu djecu	Broj	1
Dom za starije i nemoćne	Broj	6
Ustanove za rehabilitaciju ovisnika (koje ne spadaju pod bolnice)	Broj	n/p

Izvor: Jedinice lokalne samouprave jedinice područne (regionalne) samouprave

1.2. Gospodarske značajke područja LAG-a

Prema **osnovnim pokazateljima za razvojne skupine** (izračun indeksa razvijenosti **Tablica 6**) područje LAG-a Baranja spada u skupinu potpomognutih područja čiji indeks razvijenosti je razvrstan u skupine od 1 do 4. Usporedbom pojedinačnih podataka koji se koriste za izračun indeksa razvijenosti podaci su vrlo različiti. Tako prosječni dohodak po stanovniku iznosi 2.805,98 eura i najviši je u Gradu Belom Manastiru (3.399,31 eura), a najniži je u Općini Jagodnjak (1.876,78 eura), dok prosječni izvorni prihodi iznose 198,57 eura i najveći su u Općini Čeminac (262,78 eura). Prosječna stopa nezaposlenosti iznosi 0,34 % (najveća je u Općini Jagodnjak 0,47%, a najmanja je u Općini Bilje 0,21%). Ukupni broj nezaposlenih je 3036 osoba, a broj nezaposlenih osoba (ako izuzmemo skupinu do 19 godina) najveći je u skupini od 55 do 59 godina, a najmanji u skupini od 30 do 34 godine.

Podaci vezano za **broj poduzetnika** prema području djelatnosti (NKD 2007) za tri usporedne godine (2018.-2020) prikazani su u **Tablici 8**. Iz podataka je vidljivo da je 2020. godine aktivno poslovao 551 poduzetnik, a najveći broj poduzetnika poslovao je na području trgovine na veliko i malo i popravak motornih vozila i motocikala (117), zatim na području prerađivačke industrije (68) i građevinarstva (68), dok je kod neproizvodnih djelatnosti najveći broj poduzetnika poslovao na području stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (68). Podaci vezani za **broj obrtnika** u promatranom razdoblju (2018.-2020) pokazuju da broj obrtnika postupno raste (**Tablica 9**). U 2018. godine bilo je aktivno 325 obrta, dok je u 2020. godini bilo aktivno 405 obrta. Najveći broj obrtnika poslovalo je na području Grada Belog Manastira i na području Općine Bilje. U strukturi obrta prevladavaju obrti na području uslužnih djelatnosti (87 %).

Broj zaposlenih osoba prema području djelatnosti (NKD 7) na području LAG-a Baranja u 2020. godini iznosio je ukupno 6.463 osobe, od čega je najveći broj zaposlenih u sektoru poljoprivrede (1.224 zaposlenih) i prerađivačke industrije (1.228 zaposlenih), zatim u sektoru trgovine na veliko i malo, građevinarstvu i u sektoru obrazovanja i javnih usluga. Najviše radnih mjesta je koncentrirano

na području Grada Belog Manastira (2.477) i na području Općine Darda (2.256) što iznosi 73 % od ukupnog broja zaposlenih

Glavne gospodarske djelatnosti na području LAG-a Baranja su u sektoru poljoprivrede i prerađivačke industrije, u sektoru usluga i pružanju usluga u kontinentalnom i ruralnom turizmu.

Prosječna veličina poljoprivrednog gospodarstva iznosi 25,16 ha na što znatno utječu dva velika poljoprivredna poduzeća, Belje plus d.o.o. koje obrađuje 19.384 ha i Fermopromet d.o.o. koji obrađuje cca 2.900 ha. Detaljnom analizom podataka iz APPRRR o broju poljoprivrednih gospodarstava (PG), njihovih ekonomskih veličina gospodarstva (SO) i poljoprivrednih površina koje obrađuju dobije se drugačija slika o stanju poljoprivrede na području LAG-a Baranja. Tako od 2.145 upisanih PG čak njih 1.227 ima SO gospodarstva do 3.000 euro i obrađuje površinu od 1 do 3 ha zemljišta, a 350 PG ima SO od 3.001 do 8.000 euro i obrađuje površinu od 3 do 8 ha zemljišta. Iz navedenih podataka može se zaključiti da 74% PG na području LAG-a čine mala gospodarstva koja obrađuju ispod 10 ha poljoprivrednih površina. U srednja PG mogu se ubrojiti 389 gospodarstava sa ekonomskom veličinom od 8.001 do 50.000 euro koja obrađuju površinu do 50 ha i 98 PG koja imaju SO od 50.001 do 100.000 euro i obrađuju površinu zemljišta do 100 ha. Među veća gospodarstva spadaju 81 PG koji obrađuju površinu preko 100 ha i imaju SO preko 100.000 euro, a među njima su i dva najveća PG koja zajedno obrađuju 22.284 ha, Belje plus d.o.o. i Fermopromet d.o.o.. Bez ove dvije tvrtke PG na području Baranje obrađuju ukupno 31.689 ha što prosječno iznosi 14,77 ha po gospodarstvu.

U strukturi poljoprivredne proizvodnje najviše su zastupljene klasične ratarske kulture, pšenica, ječam, kukuruz, šećerna repa, suncokret i soja. Dio ratarske proizvodnje finalizira se na području Baranje kroz proizvodnju sjemenske robe te proizvodnju stočne hrane u Belju dok se dio ratarskih proizvoda (pšenica, šećerna repa, suncokret, ječam pivarski) prerađuje izvan područja Baranje. Na području LAG-a Baranje sve se više poljoprivrednih proizvođača odlučuje na **ekološku proizvodnju**. Registrirano je ukupno 121 PG koje se bave ekološkim uzgojem voća, povrća i žitarica, a najviše ih je na području Općine Bilje koja se nalazi na području NATURE 2000.

Na području LAG-a Baranja sve je više malih poljoprivrednih proizvođača koji se bave **proizvodnjom povrća**. Proizvodnja povrća u Baranji najviše je razvijena na području Općine Bilje i u naseljima Podravlje i Tvrđavica gdje blizina osječke tržnice omogućava malim proizvođačima povrća siguran plasman, zatim na području Općine Draž gdje se primjenjuju suvremeni tehnološki procesi hidroponske proizvodnje rajčice kao i ostalog povrća u sklopu Poljoprivrednog obrta Filakov u Gajiću, jednog od većih proizvođača povrća u RH. Veliki proizvođač rajčice je i Belje u plastenicima u sklopu bioplinskog postrojenja na farmi Mitrovac.

Područje LAG-a Baranja poznato je kao prirodno stanište koje svojim geomorfološkim i klimatskim uvjetima **pogoduje uzgoju vinove loze**. Osim, Belja (oko 650 ha) veće površine pod nasadima vinograda imaju proizvođači poznatih baranjskih vina, Vinarija Josić, Vinarija Kalazić, Podrumi Kolar, Vinarija Gerstmajer, Vinarija Svijetli dvori, Vinarija Sabo, Vinarija Pinkert i drugi koji obrađuju prosječno oko 10 ha vinograda. Zbog velikog broja sunčanih sati na području Baranje **sve se više razvija voćarska proizvodnja**, a podignuto je ukupno 1.176 ha voćnjaka među kojima prevladavaju nasadi lijeske, jabuke, višnje, šljive, marelice i breskve. Najveći nasadi voćnjaka se nalaze na području Općine Kneževi Vinogradi (196,07 ha) i Grada Belog Manastira (130,17 ha), a postoje i značajni kapaciteti za skladištenje, čuvanje i preradu voća na području Općine Čeminac (OPG Bašić), u poslovnoj zoni u Dardi (Ricardo d.o.o.) i poslovnoj zoni u Kneževim Vinogradima (Rabo d.o.o.). Veliki dio površine LAG-a Baranja **pokriven je šumama**. Šume i šumsko zemljište (uključujući i ritove) prostiru se na 42.095,39 ha i nalaze se pod upravom Hrvatskih šuma, a upravljanje šumama organizirano je putem lokalnih podružnica i šumarija što osigurava jedinstven pristup u gospodarenju. Dio državnih šuma iznajmljen je privatnim zakupoprincipima za lovišta te se stvaraju uvjeti za razvoj elitnog lovnog turizma.

Što se tiče **stočarske proizvodnje** na području LAG-a Baranja registrirano je ukupno 172.990 uzgajanih životinja u što su uključeni i podaci o proizvodnji stoke na Belju. Najveći broj stoke odnosi se na tov svinja (102.864 kom), zatim na tov junadi i uzgoj muznih krava (15.748 grla). Uzgoj ovaca, koza i konja je u porastu u odnosu na prethodno razdoblje i trenutno je registrirano 9.463 grla ovaca, 473 koze i 335 konja. U sektoru peradarstva registrirano je ukupno 39.455 kljunova peradi, dok je u sektoru pčelarstva registrirano ukupno 4.720 pčelinjih zajednica. Tradicionalna stočarska proizvodnja najviše se obavlja na području Općine Jagodnjak gdje se najveći broj OPG-ova bavi uzgojem muznih krava i proizvodnjom mlijeka kao i uzgojem starih pasmina svinja pogodnih za

proizvodnju kulena, te uzgojem ovaca. Na području Općine Jagodnjak je najveća koncentracija malih proizvođača kulena, a na području Grada Belog Manastira izgrađen je suvremeni pogon za proizvodnju kulena u kojem je za 5 malih **proizvođača osiguran prostor za kontinuiranu proizvodnju kulena.**

Industrijska proizvodnja na području LAG-a Baranja najvećim dijelom je vezana za preradu poljoprivrednih proizvoda i proizvodnju hrane u pogonima koji su u većinom u vlasništvu Belje plus d.o.o.(Tvornica mliječnih proizvoda, "Baranjka" pogon za mesne prerađevine i Silosi u Belom Manastiru, Tvornica stočne hrane u Dardi i Vinarija "Beljski podrumi" u Kneževim Vinogradima). U poslovnoj zoni Darda djeluje tvrtka Rikardo d.o.o. kao lokalni distributivni centar i pogon za proizvodnju sokova, čuvanje i skladištenje voća i povrća, a slični pogoni manjeg kapaciteta nalaze se u poslovnoj zoni u Kneževim Vinogradima, Rabo d.o.o. i u Općini Čeminac, OPG Bašić. Od ostalih značajnijih djelatnosti na području LAG-a Baranja posluju Starco d.o.o. i Vojtek d.o.o. koji se bave metalskom proizvodnjom, Eco-cortec d.o.o. koji se bavi proizvodnjom bio razgradive plastike, Bor-plastika d.o.o. koji se bavi proizvodnjom pročistača za vodu i proizvodnjom opreme od čvrste plastike za prehrambenu industriju i druge namjene kao i Masterplast d.o.o. koji se bavi obradom plastičnih masa. Na području građevinske djelatnosti najveći su poduzetnici Kale d.o.o. iz Jagodnjaka te Eko gradnja d.o.o. iz Darde.

Na područje Baranje u 2018. godini registrirano je 22.195 posjeta i 39.646 noćenja domaćih i stranih turista. U 2019. i 2020. godini broj posjeta je bio smanjen zbog uvjeta pandemije, ali nakon pandemije broj posjeta i noćenja ponovo se znatno povećava. Na području Općine Bilje naslonjeni na PP Kopački rit sve je više pružatelja turističkih usluga koji grade i uređuju smještajne kapacitete i restorane namijenjene pružanju usluga kontinentalnog i ruralnog turizma. U Općini Kneževi Vinogradi svojom prepoznatljivošću ističu se etno selo Karanac i izgrađene vinske ceste i uređeni vinski podrumi i kušionice vina u Zmajevcu i Suzi,. Na području Općine Draž također jačaju kapaciteti za pružanja usluga u seoskom turizmu. Izgradnjom luke za brodove i kruzere, uređenjem trga, te izgradnjom infrastrukture iz projekta EU "Dunavski pogled" područje Batine postalo je značajno turističko čvorište iz kojeg se ulazi s rijeke Dunava u Baranju što je omogućilo brojnim kruzerima sa stranim turistima da organizirano obilaze područje Baranje.

Tablica 6: Osnovni razvojni pokazatelji LAG područja

JLS	Razvojna skupina prema IR	Indeks razvijenosti JLS	Prosječan dohodak po stanovniku, eura	Prosječni izvorni prihodi po stanovniku, eura	Prosječna stopa nezaposlenosti	Opće kretanje stanovništva	Indeks starenja	Visoko obrazovano stanovništvo (VŠS, VSS)
Grad Beli Manastir	3	97,005	3.399,31	210,63	0,30928	84,94	135,9	1075
Općina Bilje	4	99,939	3.380,60	197,45	0,21625	92,63	93,4	484
Općina Čeminac	3	96,446	3.133,57	262,78	0,25270	90,28	115,9	106
Općina Darda	2	94,989	2.714,39	154,18	0,33200	92,13	92	406
Općina Draž	1	89,818	2.564,96	160,54	0,36519	78,56	199,1	135
Općina Jagodnjak	1	87,937	1.876,78	171,33	0,47611	88,68	116,9	52
Općina Kneževi Vinogradi	2	93,402	2.790,64	201,29	0,33932	84,14	132,7	256
Općina Petlovac	1	92,339	2.713,15	182,55	0,33800	81,87	119,6	88
Općina Popovac	1	89,937	2.680,39	246,37	0,41157	73,37	124,5	63
MO Osijek „Lijeva obala“	7	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p
Ukupno LAG	n/p	n/p	2.805,98	198,57	0,3378	85,1778	125,56	2665

Izvor: Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova europske unije (razdoblje 2014 – 2016)

Tablica 7: Broj osoba zaposlenih u pravnim osobama po djelatnosti (NKD 2007) u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a

Godina	Broj zaposlenih prema području djelatnosti – NKD 2007																					Broj zaposlenih ukupno za sva područja
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	
2018.	1240	n/p	1248	47	214	159	389	521	97	25	45	11	374	63	227	828	214	69	47	n/p	n/p	5818
2019.	1252	n/p	1285	37	205	184	441	500	106	23	39	23	405	94	275	821	302	70	111	n/p	n/p	6173
2020.	1224	n/p	1228	39	190	257	518	419	121	20	46	12	434	102	523	793	319	77	139	n/p	n/p	6453

Izvor: Državni zavod za statistiku, Hrvatska gospodarska komora, Županijska komora Osijek

Tablica 8: Poduzetnici u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a

Godina	Broj poduzetnika prema području djelatnosti – NKD 2007																					Broj poduzetnika ukupno za sva područja
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	
2018.	40	1	65	8	8	58	123	22	58	14	1	5	71	24	1	3	3	1	8	n/p	n/p	521
2019.	34	1	56	7	7	56	107	27	50	14	1	4	59	24	1	2	3	1	7	n/p	n/p	468
2020.	39	1	68	7	8	68	117	36	62	16	1	4	68	26	1	3	3	1	11	n/p	n/p	551

Izvor: Hrvatska gospodarska komora, Županijska komora Osijek

Tablica 9: Obrti u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a

Godina	Broj obrta prema djelatnosti		Broj obrta ukupno za sve djelatnosti
	Proizvodna djelatnost	Uslužna djelatnost	
2018.	47	278	325
2019.	52	314	366
2020.	54	351	405

Izvor: Hrvatska obrtnička komora

Tablica 10: Struktura poljoprivrednih gospodarstva na području LAG-a

JLS	Organizacijski oblik poljoprivrednika						
	OPG	SOPG	Obrt	Trgovačko društvo	Zadruga	Druga pravna osoba i ostalo	Od toga broj ekoloških proizvođača
Grad Beli Manastir	240	36	5	6	1	1	19
Općina Bilje	258	23	4	5	3	4	28
Općina Čeminac	163	12	3	10	n/p	n/p	10
Općina Darda	196	26	6	8	1	2	15
Općina Draž	209	21	7	7	3	n/p	9
Općina Jagodnjak	207	17	3	4	1	n/p	15
Općina Kneževi Vinogradi	271	32	18	15	1	1	11
Općina Petlovac	114	30	4	2	n/p	n/p	12
Općina Popovac	103	4	3	1	1	1	2
MO Osijek „Lijeva obala“	45	6	n/p	n/p	n/p	1	n/p
Ukupno LAG	1806	207	53	58	11	10	121

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju - AGRONET

Tablica 11: Veličina poljoprivrednih gospodarstva na području LAG-a

JLS	Ekonomska veličina poljoprivrednog gospodarstva (EUR)					
	do 3.000	3.001 – 8.000	8.001 – 15.000	15.001 – 50.000	50.001 – 100.000	100.001 i više
Grad Beli Manastir	171	62	19	29	4	4
Općina Bilje	209	28	17	23	7	13
Općina Čeminac	121	29	11	14	8	5
Općina Darda	131	43	17	24	14	10
Općina Draž	120	45	28	33	8	13
Općina Jagodnjak	109	41	23	29	18	12
Općina Kneževi Vinogradi	181	56	25	37	25	14
Općina Petlovac	70	27	11	27	8	7
Općina Popovac	73	13	7	11	6	3
MO Osijek „Lijeva obala“	42	6	4	n/p	n/p	n/p
Ukupno LAG	1227	350	162	227	98	81

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju

Tablica 12: Poljoprivredne i šumske površine na području LAG-a

JLS	Ukupna poljoprivredna površina (ha)	Ukupan broj parcela u ARKOD-u	Livade (ha)	Voćnjaci (ha)	Vinogradi (ha)	Maslinici (ha)	Pašnjaci (ha)	Oranice (ha)	Šume i šumsko zemljište (ha)
Grad Beli Manastir	3.166,42	1068	13,67	71,48	123,17	n/p	2,63	2.951,69	1.689,50
Općina Bilje	6.072,9	2083	16,82	68,34	n/p	n/p	68,67	5.911,00	15.208,42
Općina Čeminac	3.909,77	1035	2,07	163,47	n/p	n/p	14,1	3.725,43	1.485,31
Općina Darda	4.781,91	1068	3,56	127,24	n/p	n/p	1,63	4.642,99	3.079,50
Općina Draž	6.575,03	2496	51,7	160,3	99	n/p	160,86	6.031,12	4.881,63
Općina Jagodnjak	7.159,17	1886	13,6	146,78	n/p	n/p	23,83	6.973,55	1.701,60
Općina Kneževi Vinogradi	12.555,79	2960	53,78	320,59	558,18	n/p	48,15	11.529,89	9.920,99
Općina Petlovac	5.064,69	1713	62,63	49,32	n/p	n/p	41,94	2.585,76	3.183,39
Općina Popovac	4.148,63	1065	20,07	68,27	60,81	n/p	3,92	3.994,11	945,05
MO Osijek „Lijeva obala“	538,5	n/p	1,9	1,1	n/p	n/p	1,5	534,0	n/p
Ukupno LAG	53.972,81	15.374	239,8	1.176,89	841,16	n/p	367,23	48.345,54	42.095,39

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede i Hrvatske šume d.o.o.

Tablica 13: Brojno stanje stoke na području LAG-a

JLS	Kategorija stoke							
	Govedo, br. grla	Ovca, br. grla	Koza, br. grla	Konj, br. grla	Svinja, br. grla	Perad, br. grla	Magarac, br. grla	Pčela (pčelinje zajednice)
Grad Beli Manastir	1033	187	53	33	552	1523	1	1854
Općina Bilje	1933	222	118	59	2302	5511	13	302
Općina Čeminac	774	556	29	16	22936	3781	1	245
Općina Darda	1145	221	34	50	13814	5791	1	1575
Općina Draž	635	1644	20	64	22866	5568	3	96
Općina Jagodnjak	723	2529	89	31	15879	5148	n/p	42
Općina Kneževi Vinogradi	5128	1069	33	41	13100	5808	n/p	345
Općina Petlovac	1906	1297	64	18	1090	2824	n/p	46
Općina Popovac	2471	1738	33	23	10325	3501	8	120
MO Osijek „Lijeva obala“	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	95
Ukupno LAG	15.748	9.463	473	335	102.864	39.455	27	4.720

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede

Tablica 14: Dolasci turista i noćenja u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a

JLS	Godina																	
	2018.						2019.						2020.					
	dolasci turista			noćenja turista			dolasci turista			noćenja turista			dolasci turista			noćenja turista		
	ukupno	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	ukupno	domaći	strani
Grad Beli Manastir	4530	2911	1619	8221	5619	2602	3621	2094	1527	6807	3864	2943	1287	956	331	2897	1840	1057
Općina Bilje	8513	5324	3189	16070	9822	6248	8401	5305	3096	16075	9763	6312	28333	23336	497	5692	4318	1374
Općina Čeminac	75	65	10	138	126	12	143	117	26	276	228	48	146	146	0	324	324	0
Općina Darda	202	140	62	1344	1209	135	266	127	139	653	412	241	73	46	27	233	198	35
Općina Draž	464	224	240	1162	388	774	558	332	226	1568	697	871	343	249	94	1147	585	562
Općina Jagodnjak	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	6	0	6	6	0	6
Općina Kneževi Vinogradi	6166	2923	3243	9186	5054	4132	5764	3028	2736	8615	5179	3436	1915	1619	296	3389	2742	647
Općina Petlovac	26	0	26	134	0	134	5	0	5	15	0	15	15	0	15	64	0	64
Općina Popovac	51	28	23	119	50	69	80	51	29	174	75	99	181	174	7	322	274	48
MO Osijek "Lijeva obala"	2168	1583	585	3272	2333	939	2363	1638	725	3792	2432	1360	931	714	217	1842	1161	681
Ukupno LAG	22195	13198	8997	39646	24601	15045	21201	12692	8509	37975	22650	15325	7730	6240	1490	15916	11442	4474

Izvor: Državni zavod za statistiku

Tablica 15: Dobna struktura nezaposlenih na području LAG-a

JLS	Dobna struktura																														
	15-19			20-24			25-29			30-34			35-39			40-44			45-49			50-54			55-59			60 i više			ukupno
	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	
Grad Beli Manastir	21	13	34	28	45	73	28	42	70	24	43	67	33	45	78	36	51	87	30	46	76	25	70	95	48	75	123	53	44	97	800
Općina Bilje	2	2	4	8	14	22	16	14	30	4	13	17	8	12	20	15	14	29	11	17	28	14	14	28	11	25	36	20	13	33	247
Općina Čeminac	4	1	5	7	10	17	11	13	24	2	13	15	11	19	30	8	16	24	4	10	14	6	18	24	3	20	23	13	11	24	200
Općina Darda	11	13	24	32	26	58	25	32	57	18	23	41	18	36	54	23	39	62	23	41	64	16	45	61	38	46	84	34	39	73	578
Općina Draž	5	5	10	5	7	12	3	3	6	3	4	7	7	22	29	7	18	25	12	17	29	6	16	22	16	20	36	23	13	36	212
Općina Jagodnjak	3	4	7	8	13	21	3	11	14	3	13	16	11	21	32	11	18	29	18	26	44	18	19	37	12	30	42	17	23	40	282
Općina Kneževi Vinogradi	5	8	13	14	8	22	10	18	28	10	16	26	7	18	25	9	24	33	9	15	24	15	13	28	19	29	48	31	28	59	306
Općina Petlovac	6	8	14	7	15	22	3	12	15	5	10	15	9	18	27	9	17	26	7	15	22	11	22	33	18	22	40	11	18	29	243
Općina Popovac	5	4	9	6	10	16	5	7	12	3	11	14	3	7	10	6	8	14	11	10	21	3	18	21	14	12	26	10	15	25	168
MO Osijek „Lijeva obala“	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p
Ukupno LAG	62	58	120	115	148	263	104	152	256	72	146	218	107	198	305	124	205	329	125	197	322	114	235	349	179	279	458	212	204	416	3036

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje (<https://statistika.hzz.hr/>)

Tablica 16: Dobna struktura zaposlenih na području LAG-a

JLS	Dobna struktura																																	
	15-19			20-24			25-29			30-34			35-39			40-44			45-49			50-54			55-59			60-64			65 i više			ukupno
	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	U	Ž	U	
Grad Beli Manastir	6	9	15	104	76	180	200	146	346	220	180	400	178	168	346	208	175	383	216	199	415	215	218	433	178	120	298	87	52	139	8	2	10	2965
Općina Bilje	9	16	25	64	52	116	127	99	226	184	135	319	168	145	313	152	113	265	124	112	236	131	96	227	109	53	162	37	20	57	6	4	10	1956
Općina Čeminac	5	2	7	38	39	77	86	58	144	82	42	124	54	44	98	41	48	89	67	63	130	85	39	124	45	17	62	18	2	20	0	0	0	875
Općina Darda	10	7	17	95	48	143	153	127	280	161	121	282	120	83	203	136	116	252	153	142	295	139	101	240	97	43	140	38	16	54	5	1	6	1912
Općina Draž	4	2	6	42	12	54	49	39	88	63	27	90	47	24	71	45	28	73	60	55	115	60	38	98	68	25	93	24	5	29	4	1	5	722
Općina Jagodnjak	5	0	5	14	16	30	32	22	54	25	23	48	34	18	52	33	14	47	25	22	47	33	14	47	29	15	44	14	2	16	1	1	2	392
Općina Kn. Vinogradi	9	2	11	68	53	121	112	46	158	98	50	148	78	49	127	95	52	147	107	100	207	125	70	195	83	39	122	39	15	54	6	2	8	1298
Općina Petlovac	2	1	3	31	22	53	57	36	93	63	28	91	39	25	64	31	34	65	58	40	98	62	32	94	52	17	69	12	3	15	3	0	3	648
Općina Popovac	1	3	4	26	15	41	48	19	67	45	18	63	31	30	61	32	20	52	44	27	71	41	22	63	30	17	47	4	5	9	1	0	1	479
MO Osijek „Lijeva obala“	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p
Ukupno LAG	51	42	93	482	333	815	864	592	1456	941	624	1565	749	586	1335	773	600	1373	854	760	1614	891	630	1521	691	346	1037	273	120	393	34	11	45	11247

Izvor: Državni zavod za statistiku – Popis stanovništva 2011.

1.3. Demografske značajke LAG područja

Demografska obilježja određenog područja temelj su razvoja i društveno-gospodarskog napretka. U odnosu na ostatak Hrvatske, područje LAG-a Baranja je u posljednje vrijeme prostor nepovoljnih demografskih kretanja. Trend opadanja broja stanovnika započeo je već nakon 1991. godine kao rezultat ratnih zbivanja na području Baranje kada je uznapredovao proces iseljavanja i intenziviran je proces starenja što se neposredno odrazilo na pojačani pad stanovništva-denatalitet. Trend opadanja broja stanovnika nastavljen je i dalje, posebno nakon ulaska Republike Hrvatske u EU. Prema popisu stanovništva iz 2021. godine na području LAG-a Baranja registrirano je ukupno 31.941 stanovnik koji žive u 54 naselja u čemu je uključeno i stanovništvo prigradskih naselja Podravlja i Tvrdavice što je za 20,85 % manje u odnosu na broj stanovnika prema popisu stanovništva iz 2011.godine (40.355). Prosječna gustoća naseljenosti područja je 27,66 stanovnika po km², što ukazuje da je područje LAG-a Baranja izrazito ruralna sredina, a smanjenje prosječne gustoće stanovnika sa 35 na 27,66 ukazuje na izraziti problem depopulacije stanovništva. **(Tablica 1.)**

LAG Baranja spada među pet LAG-ova na području Republike Hrvatske gdje je došlo do najvećeg pada broja stanovnika.

Sve JLS bilježe pad broja stanovnika. Najveći pad broja stanovnika zabilježen je na području Grada Belog Manastira i Općine Darda, dok je najmanji pad broja stanovnika zabilježen u prigradskim naseljima Tvrdavica i Podravlje (područje Grada Osijeka) i u Općini Čeminac. Prosječna gustoća naseljenosti najviše je smanjena na području Grada Belog Manastira i na području Općine Draž.

Prema podacima o natalitetu, ukupno gledajući, cijelo područje LAG-a bilježi pad uspoređujući vrijednosti za 2011. i 2020. godinu. Najveći pad nataliteta je na području Općine Draž, a najmanji na području Grada Belog Manastira.

Prema vrijednostima mortaliteta, zabilježen je znatno blaži porast vrijednosti u razdoblju 2011.-2020.godine za cijelo područje. Stanje je vidljivo iz vitalnog indeksa čija je vrijednost u padu u promatranom vremenskom razdoblju s 55,9 u 2011. godini na 37,3 u 2020. godini, sukladno globalnim trendovima starenja stanovništva. Jedina općina koja bilježi pozitivan trend vitalnog indeksa je Općina Jagodnjak (sa 57,9 na 88,2) dok je u svim ostalim JLS-ovima zabilježen negativni vitalni indeks, a najizrazitije smanjenje je na području Općine Draž. Prosječna starost stanovništva područja LAG-a je 44,2 godine, s najstarijim stanovništvom na području općine Draž (49,3 godine), te najmlađim u općinama Darda i Čeminac (40,6 godina.) .

Detalniji prikaz podataka o natalitetu, mortalitetu i vitalnom indeksu na području LAG-a po svim JLS-ovima prikazan je u **Tablici 17.**

Obrazovna struktura stanovništva kritičan je čimbenik u stvaranju i održavanju dinamičkog poduzetničkog okruženja i ključni element u izgradnji lokalne konkurentnosti. Promatrajući obrazovnu strukturu stanovništva područja LAG-a, bez završene osnovne škole je ukupno 941 stanovnik, sa završenom osnovnom školom 13.585 stanovnika, sa srednjoškolskim obrazovanjem 16.198, a visokoškolskim obrazovanjem 2.697 stanovnika. Postotak stanovništva bez završene osnovne škole na području LAG-a iznosi 2,94%, dok je udio visokoobrazovanih 8,44%. U usporedbi s obrazovnim stanjem stanovništva prema podacima iz 2011. godine razina obrazovanja se povećala, iako se još uvijek ne može govoriti o zadovoljavajućem stanju, osobito kada se uzme u obzir važnost obrazovanja u funkciji rasta i razvoja područja. Obrazovna struktura stanovništva na području LAG-a prikazana je u **Tablici 18.**

Tablica 17: Natalitet, mortalitet i vitalni indeks na području LAG-a

Naziv JLS	Natalitet		Mortalitet		Vitalni indeks		Prosječna starost stanovnika
	2011.	2020.	2011.	2020.	2011.	2020.	2011.
Grad Beli Manastir	71	53	143	146	49,7	36,3	45,1
Općina Bilje	50	25	80	83	62,5	30,1	40,6
Općina Čeminac	29	20	42	49	69	40,8	44,4
Općina Darda	69	43	75	89	92	48,3	40,6
Općina Draž	19	8	60	60	31,7	13,3	49,3
Općina Jagodnjak	22	16	38	22	57,9	88,2	43,1
Općina Kneževi Vinogradi	38	33	74	76	51,4	43,4	45,4
Općina Petlovac	17	15	41	45	41,5	33,3	44,5
Općina Popovac	18	13	43	34	41,9	38,2	44,8
MO Osijek "Lijeva obala"	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p
Ukupno LAG	333	225	596	604	55,9	37,3	44,20

Izvor: Državni zavod za statistiku

Tablica 18: Obrazovna struktura stanovništva na području LAG-a

Naziv JLS	Bez škole			Osnovna škola			Srednja škola ¹⁰			Visokoškolsko obrazovanje												Nepoznato		
										Svega			Stručni studij ¹¹			Sveučilišni studij ¹²			Doktorat					
	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U			
Grad Beli Manastir	20	62	82	443	950	1393	2181	1864	4045	503	689	1192	199	237	436	302	446	748	2	6	8	2	1	3
Općina Bilje	4	15	19	368	666	1034	1362	1018	2380	289	358	647	110	103	213	167	249	416	12	6	18	1	0	1
Općina Čeminac	7	22	29	245	383	628	714	538	1252	80	86	166	42	33	75	37	51	88	1	2	3	0	1	1
Općina Darda	22	77	99	394	684	1078	1471	1195	2666	251	274	525	110	108	218	132	163	295	9	3	12	0	0	0
Općina Draž	8	23	31	244	379	623	508	360	868	71	72	143	35	23	58	36	48	84	0	1	1	0	0	0
Općina Jagodnjak	8	27	35	190	229	419	346	257	603	27	41	68	11	20	31	16	21	37	0	0	0	1	0	1
Općina Kn. Vinogradi	10	38	48	368	590	958	879	633	1512	128	150	278	47	59	106	79	91	170	2	0	2	0	0	0
Općina Petlovac	12	31	43	215	293	508	479	354	833	58	56	114	33	17	50	25	39	64	0	0	0	0	0	0
Općina Popovac	3	14	17	168	299	467	375	275	650	35	27	62	16	10	26	19	17	36	0	0	0	0	0	0
MO Osijek „Lijeva obala“	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p
Ukupno LAG	94	309	403	2635	4473	7108	8315	6494	14809	1442	1753	3195	603	610	1213	813	1125	1938	26	18	44	4	2	6

Izvor: Državni zavod za statistiku; Popis stanovništva 2021.

¹⁰ Obuhvaćene su sve srednje škole – industrijske i obrtničke strukovne škole, škole za zanimanje, škole za KV i VKV radnike, tehničke i srodne strukovne škole i gimnazije

¹¹ Obuhvaćene su sve više škole, I. (VI.) stupnjevi fakulteta te stručni studiji po Bologni

¹² Obuhvaćeni su svi fakulteti, umjetničke akademije, svi sveučilišni studiji po Bologni te magistarski znanstveni, stručni i umjetnički studiji

2. REZULTATI PROVEDBE LRS U RAZDOBLJU 2014. – 2022.

Za provedbu LRS u razdoblju 2014.-2022. godine LAG-u Baranja bilo je na raspolaganju 2,0 mil. euro uključujući nagradna sredstva i dodatna sredstva za prijelazno razdoblje. LAG Baranja raspisao je ukupno trinaest LAG natječaja za pet tipova operacija pri čemu je na područje LAG-a iz Mjere 19 LEADER, Podmjere 19.2. plasirano ukupno 1,6 mil. eura. Vezano uz razvoj poljoprivrednih djelatnosti raspisana su tri natječaja za TO „Potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava“ gdje je plasirano 51% alokacije, a potpore su dodijeljene za 53 mala poljoprivredna gospodarstava. Dva natječaja raspisana su za TO „Rekonstruiranje, modernizacija i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava“ gdje je plasirano 23% alokacije, a potporu je ostvarilo 16 velikih poljoprivrednih gospodarstava, a treći natječaj je u tijeku obrade. Dva natječaja raspisana su za TO „Povećanje dodane vrijednosti poljoprivrednim proizvodima“ na kojima nije dodijeljena niti jedna potpora. Za navedeni TO u tijeku je obrada natječaja objavljenog u mjesecu srpnju 2023. godine na kojem se očekuje odabir projekata. Vezano uz diversifikaciju poljoprivrednih djelatnosti raspisana su dva natječaja za TO „Razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti“ na kojima je dodijeljena potpora za pet poljoprivrednih gospodarstava što čini 13 % alokacije, sve vezano uz razvoj ruralnog turizma. Za razvoj ruralne infrastrukture raspisana su dva natječaja za TO „Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu“ gdje je plasirano 13% alokacije, a dodijeljena je potpora za 15 malih projekata jedinicama lokalne samouprave na području LAG-a. Do lipnja 2023. godine isplaćeno je 68 projekata, što iznosi oko 77% alokacije planirane za Podmjeru 19.2.

Iz Podmjere 19.4. LAG Baranja je imao na raspolaganju 363 tis. eura, a za potrebe provedbe LEADER programa LAG je dodatno zaposlio jednu novu osobu. LAG je proveo dva projekta suradnje, a treći projekt suradnje je u fazi prijave na natječaj. Za provedbu projekata suradnje LAG je na raspolaganju imao ukupno 69 tis. eura. Projekti suradnje provedeni su u partnerstvu sa osam domaćih LAG-ova. Prvi projekt suradnje provodio se u partnerstvu četiri LAG-a sa područja Osječko-baranjske županije, a tema projekta odnosila se na razvoj lokalnih proizvoda i uvođenje regionalne oznake kvalitete „Golden Panonian Quality“. Drugi projekt suradnje provodio se u partnerstvu šest kontinentalnih LAG-ova, a odnosio se na promociju turističke ponude i povećanje vidljivosti područja partnera.

Osim provedbe LEADER programa LAG Baranja je bio prijavitelj, partner ili suradnik i na drugim nacionalnim i EU projektima. Jedan od većih projekata u kojem je LAG sudjelovao je Intervencijski plan Grada Belog Manastira u sklopu kojeg je pripremljeno nekoliko velikih projekata, a LAG je bio sudionik u pripremi i provedbi projekata „PEER centar“ i „Kuća baranjskog kulena“. Kroz projekte su izgrađeni objekti u kojima se kontinuirano provode edukativni i soft sadržaji u koje je LAG uključen. LAG Baranja je provodio i manje nacionalne i regionalne projekte u kojima je naglasak bio na provedbi edukacijskih ciklusa vezano za mogućnosti korištenja sredstava iz fondova EU, Programa ruralnog razvoja RH i drugih nacionalnih izvora financiranja (projekti „Utjecaj Europskog zelenog plana na ruralni prostor Republike Hrvatske“, „EU Baranja“, Erasmus+ KA 1 – Learning mobility of individuals „Let's fight with traffic“, Program stručnog osposobljavanja za rad bez zasnivanja radnog odnosa te javnih radova). Kroz provedene projekte sudionici na projektima osposobljavani su za pripremu i provedbu projekata i pripremali su konkretne projekte za prijavu na aktualne natječaje. Pored navedenog LAG Baranja je kroz projekte koje je provodio promovirao očuvanje kulturnih i tradicijskih vrijednosti te je kroz provedene projekte sudjelovao u izradi predmeta upotrebne vrijednosti ukrašenih tradicionalnim baranjskim vezom (projekt suradnje „Turizmom razvijamo područje“, projekt „Zajedno do udobnije i bogatije ljetne pozornice“).

Tablica 19: Rezultati provedbe LRS u razdoblju 2014. – 2022. i provedbe drugih projekata

Provedba LRS 2014. – 2022.											
Tip operacije	Natječaj LAG-a		Odobreni projekti od strane LAG-a		Odobreni projekti od strane APPRRR		Potpuno isplaćeni projekti		Pokazatelji		
	br	Alokacija, eur	br	Iznos, eur	br	Iznos, eur	br	Iznos, eur	Broj novostvore-nih radnih mjesta (u isplaćenim projektima)	Pokazatelji LAG-a Ciljni pokazatelji	Pokazatelji LAG-a Ostvareni do 01.06.2023.
TO 4.1.1	2	391.003,02	17	390.424,88	17	390.424,88	11	279.177,34	0	Broj PG koja su unaprijedila svoje poslovanje investiranjem/ 14	Broj PG koja su unaprijedila svoje poslovanje investiranjem/ 11
TO 4.2.1	2	154.024,64	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	Broj sačuvanih ili otvorenih novih radnih mjesta/ 12	Broj sačuvanih ili otvorenih novih radnih mjesta/ 9
TO 6.3.1	3	789.768,86	53	789.768,86	53	789.768,86	42	624.891,12	1	Broj malih PG koja su modernizirala gospodarstvo ili povećala ekonomsku snagu/ 52	Broj malih PG koja su modernizirala gospodarstvo ili povećala ekonomsku snagu/ 42
TO 6.4.1	2	325.896,53	6	218.604,36	5	193.546,62	1	18.058,27	0	Broj provedenih projekata za pokretanje i razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti/ 5 Broj sačuvanih ili otvorenih novih radnih mjesta/ 9	Broj provedenih projekata za pokretanje i razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti/ 3 Broj sačuvanih ili otvorenih novih radnih mjesta/ 3
TO 7.4.1	2	327.103,52	16	236.113,88	15	221.356,76	14	191.615,80	0	Broj novih sadržaja društvene infrastrukture, tematskih puteva / 14 Udio stanovnika korisnika poboljšane društvene infrastrukture 10%	Broj novih sadržaja društvene infrastrukture, tematskih puteva/ 14 Udio stanovnika korisnika poboljšane društvene infrastrukture 18,5%
Provedba drugih projekata u razdoblju 2014. – 2022.											
Naziv projekta	Izvor financiranja projekta		Ukupni iznos projekta, eur		Iznos učešća LAG-a, eur		Razdoblje provedbe projekta		Uloga LAG-a u provedbi projekta		Rezultati i pokazatelji
Turizmom razvijamo područje	LEADER Podmjera 19.3.2 – LRS LAG-ova partnera		152.120,65		19.377,53		rujan 2020. lipanj 2022.		partner		Razmjena iskustva u jačanju turističke ponude kroz 6 dvodnevni događanja na područjima LAG-ova partnera na radionicama i primjerima dobre prakse. Izrađeni Brand strategija, promo materijali, brošure i promo filmovi, promocija nematerijalne kulturne i tradicijske baštine (medimurski cekeri i tradicionalni baranjski vez na predmetima upotrebne vrijednosti).
Naše domaće	LEADER Podmjera 19.3.2 – LRS LAG-ova partnera		50.738,91		11.812,33		rujan 2019. lipanj 2022.		partner		Promocija autohtonih lokalnih proizvoda sa svrhom podizanja kvalitete i prepoznatljivosti i uvođenje regionalne oznake kvalitete „Golden Panonian Quality“. 24 proizvođača lokalnih proizvoda sa područja OBŽ dobila certifikat za oznaku kvalitete za ukupno 49 proizvoda iz 6 skupina, izrađeni su katalog, karta i interaktivna karta sa prikazom certificiranih proizvođača i proizvoda
Utjecaj Europskog zelenog plana na ruralni prostor Hrvatske	Mjera 20 – PRR RH		8.011,15		8.011,15		rujan 2020. prosinac 2020.		nositelj		Izrađena studija i brošura u svrhu informiranja šire javnosti i potencijalnih korisnika o utjecaju Europskog zelenog plana na politiku ruralnog razvoja u idućem programskom razdoblju.
PEER centar/ Kuća Baranjskog kulena	Intervencijski plan Grada Belog Manastira i Općine Darda		645.005,64		0,00		svibanj 2016. prosinac 2019.		sudionik		LAG sudjelovao u pripremi i provedbi Intervencijskog plana Grada Belog Manastira, vezano za projekte PEER centar i Kuća Baranjskog kulena kao i pripremi edukacijskih ciklusa za korisnike izgrađenih objekata kroz soft projekte.
EU Baranja	Ministarstvo vanjskih i europskih poslova		7.963,37		7.963,37		travanj 2018. siječanj 2019.		nositelj		Informirana šira javnost i mladi o EU i mogućnostima korištenja sredstava iz EU fondova za unaprjeđenje poslovanja poduzetnika, zapošljavanja i samozapošljavanja te o mogućnostima mobilnosti obrazovanju kroz program Erasmus+. Održana tri edukacijska ciklusa, izrađene tri odvojene brošure, letci i newsletter u kojima su dane informacije o prednostima članstva u EU.

Zajedno do udobnije i bogatije ljetne pozornice	Slagalica- Zaklada za razvoj lokalne zajednice	1.725,40	1.725,40	siječanj 2017. svibanj 2017.	nositelj	U suradnji sa udrugama koje se bave očuvanjem kulturnih i tradicijskih vrijednosti kroz projekt je izrađeno 120 jastuka i 50 marama i dekica ukrašenih baranjskim tradicionalnim vezom čime je obogaćen sadržaj ljetne pozornice u Etnološkom centru baranjske baštine.
Erasmus+ KA 1 – Learning mobility of individuals „Let's fight with traffic“	Romanian National Agency for Community Projects in the field of Education and Professional Training	15.792,00	2.940,23	listopad 2015. lipanj 2016.	partner	Edukacija sudionika vezana uz borbu protiv trgovine ljudima (4 sudionika)
Stručno osposobljavanje i javni radovi	Ministarstvo rada i mirovinskog sustava i HZZ	5.824,00	5824,00	2015. -2017	nositelj	Kroz program stručnog osposobljavanja za rad bez zasnivanja radnog odnosa te javnih radova zaposlene 3 osobe u razdoblju 2015. do 2017. godine

Izvor: Baza podataka LAG-a Baranja i APPRRR

3. OPIS UKLJUČENOSTI LOKALNIH DIONIKA U IZRADU LRS

3.1. Opis partnerstva

Jedno od temeljnih načela lokalnog razvoja je načelo partnerstva, suradnje javne, gospodarske i civilne interesne skupine, koji djeluje kao forum za dijalog i postizanje konsenzusa između različitih skupina dionika i ima savjetodavnu ulogu pri izradi i provedbi planskih dokumenata, pa tako i LRS-a. Provedba partnerskog odnosa među članovima LAG-a definirana je odredbama Statuta LAG-a i načelima LEADER pristupa. Osnovna svrha partnerstva je pružanje pomoći zainteresiranim dionicima kako bi zajednički osmislili, doprinijeli i proveli strategiju održivog razvoja, temeljenu na osobitostima područja.

LAG Baranja osnovan je 2010. godine i od tada kontinuirano radi na povezivanju interesa svojih članova i jačanju kapaciteta lokalnih dionika s ciljem razvoja LAG područja. U sastavu LAG-a Baranja trenutno djeluje **66 članova** (63 redovna i 3 pridružena člana) iz 10 jedinica lokalne samouprave na području Baranje uključujući i dva naselja koja pripadaju Gradu Osijeku. Najzastupljenija je interesna skupina koja predstavlja gospodarski sektor i koju čini ukupno 31 član (49%) koji se bave pretežno poljoprivrednom djelatnosti (obiteljska poljoprivredna gospodarstva, poljoprivredni obrti, zadruge, trgovačka društva).

Interesnu skupinu koja predstavlja javni sektor čine 18 članova (29%) od kojih je 10 jedinica lokalne samouprave (2 grada i 8 općina), 2 turističke zajednice, 2 osnovne škole, Crveni križ Darda, 2 razvojne agencije i jedno komunalno društvo (d.o.o.) u vlasništvu JLS.

Interesnu skupinu koja predstavlja civilni sektor čini 14 članova (22%) koji su aktivni dionici razvojnih aktivnosti na području LAG-a. Tematska orijentacija udruga u članstvu LAG-a je raznolika (sportske udruge, kulturno-umjetnička društva, informatička društva, udruge koje se bave socijalnim poduzetništvom i educiranjem marginalnih skupina u svrhu stjecanja znanja i vještina za pokretanje vlastitog posla, udruge koje se bave izvaninstitucionalnim djelatnostima pomoći i starijim i nemoćnim osobama kao i brigom o djeci). Fizičke osobe imaju status pridruženih članova koji mogu sudjelovati u aktivnostima LAG-a, ali ne mogu birati niti biti birani u tijela LAG-a te ne čine kvorum skupštine niti imaju sektorsku pripadnost. U strukturi redovnih članova LAG-a 27 članova su žene (43%), dok je mladih članova do 41. godinu 13 (21%). Trenutno u članstvu nema predstavnika marginalnih skupina.

Redovno članstvo LAG-a Baranja čini **Skupštinu LAG-a** koja je glavno predstavničko i najviše tijelo upravljanja LAG-a. Ostala upravljačka tijela su **Upravni odbor LAG-a kao upravljačko i koordinativno tijelo** koje organizira i obavlja tekuće poslove između sjednica Skupštine te aktivno sudjeluje u procesu provedbe LRS i LAG natječaja i koji broji 9 članova predstavnika javnog, civilnog i gospodarskog sektora, zatim **Nadzorni odbor** koji nadzire financijski i organizacijski rad, zakonitost vođenja poslova, izvršenje i provedbu programa rada i financijskog plana Udruge i koji broji 5 članova i **Odbor za prigovore** koji je zadužen

za obradu i rješavanje prigovora vezanih uz odabir projekata i provedbu decentralizirane raspodjele financijskih sredstava iz javnih izvora u sklopu LAG natječaja koji ima tri redovna i tri zamjenska člana predstavnika gospodarskog, javnog i civilnog sektora.

U upravljačka tijela spada i **Voditelj ureda** LAG-a koji organizira i vodi poslove u uredu LAG-a i provodi zajedno sa zaposlenicima LRS LAG-a. Voditelj ureda je pored Predsjednika i dva Zamjenika predsjednika ovlašten za zastupanje LAG-a i odgovoran je za zakonitost rada te brine o primjeni odredaba Statuta i svih drugih akata koja donose upravljačka tijela LAG-a. Sva tijela LAG-a Baranja birana su na mandatno razdoblje od četiri godine.

Tablica 20: Članovi LAG-a (Skupština LAG-a)

Gospodarska interesna skupina (broj)	Civilna interesna skupina (broj)	Javna interesna skupina (broj)	Ukupno (broj)	Od toga žena (broj)	Od toga mladih (broj) ¹³
31	14	18	63*	27	13

Izvor: Baza podataka LAG-a Baranja *Označava broj redovnih članova LAG-a Baranja pored kojeg trenutno postoje i tri pridružena člana koji nisu članovi Skupštine.

Tablica 21: Tijelo LAG-a nadležno za donošenje odluka koje su vezane za sadržaj i provedbu LRS - Skupština LAG-a

Gospodarska interesna skupina (broj)	Civilna interesna skupina (broj)	Javna interesna skupina (broj)	Ukupno (broj)	Od toga žena (broj)	Od toga mladih (broj) ¹⁴
31	14	18	63	27	13

Izvor: Baza podataka LAG-a Baranja

Tablica 22: Tijelo LAG nadležno za odabir projekata na LAG natječaju – Upravni odbor

Gospodarska interesna skupina (broj)	Civilna interesna skupina (broj)	Javna interesna skupina (broj)	Ukupno (broj)	Od toga žena (broj)	Od toga mladih (broj) ¹⁵
4	3	2	9	5	1

Izvor: Baza podataka LAG-a Baranja

3.2. Opis tijeka izrade LRS i sudjelovanja različitih interesnih skupina u izradi LRS

Proces izrade ove LRS LAG-a započeo je u ožujku 2022. godine i trajao je sve do sredine rujna 2023. godine, a temeljen je na osnovnim načelima CLLD pristupa koji je korišten u izradi:

- ✓ Razvoj utemeljen na značajkama lokalnog područja – kroz izrađenu osnovnu analizu područja utvrđene su prilike, prijetnje, snage i slabosti područja koje obuhvaća LAG, identificirane su osnovne razvojne potrebe, te su odabrani ciljevi razvoja (opći i specifični) koji se temelje na korištenju snaga (prednosti), a sve kako bi se umanjile slabosti i dobro iskoristile prilike koje se pružaju za razvoj područja.
- ✓ Pristup odozdo prema gore – metodologija koja je korištena u izradi LRS počiva na uključivanju širokog kruga zainteresiranih dionika u proces izrade i to putem razgovora, individualnih sastanaka, radionica, javnih savjetovanja, upitnika i dr.

¹³ osobe do uključujući 40. godina

¹⁴ osobe do uključujući 40. godina

¹⁵ osobe do uključujući 40. godina

- ✓ Funkcionalno lokalno razvojno partnerstvo (LAG) koje je u izradi LRS, ali i u svom svakodnevnom radu, vodilo računa da se odluke donose temeljem konsenzusa, uz argumentacije i objašnjenja kojima su se jačali ljudski resursi LAG-a. U rasprave i zaključke bili su uključeni predstavnici svih intersnih skupina.
- ✓ Inovativan pristup lokalnom razvoju – ciljevi i intervencije koje se definiraju kroz LRS sadrže inovativne pristupe u razvoju ruralnog područja LAG-a. LAG sam odabire intervencije za koje smatra da najbolje doprinose razvoju područja što podiže svijesti o decentraliziranom odabiru projekata, te je samo po sebi inovativan pristup razvoju područja. LAG će nastojati odabrati intervencije koje su usmjerene uvođenju inovacija na područje bez obzira radi li se o novim tehnologijama ili metodama, te kroz horizontalnu razinu uvrstiti i elemnete koji doprinose konceptu Pametnih sela
- ✓ Integrirani i multisektorski pristup – ciljevi i intervencije međusobno su integrirani te ostvarenje jednog cilja doprinosi boljem i bržem ostvarenju ostalih ciljeva.
- ✓ Umrežavanje i suradnja – Strategijom se potiču aktivnosti umrežavanja, kako na horizontalnoj razini, među pojedinim poljoprivrednim proizvođačima, tako i po vertikalnoj osnovi, povezivanje ponude i potražnje. Suradnja je usmjerena na oblikovanje i provedbu transnacionalnih i međuteritorijalnih projekata unutar definiranih tematskih područja, a s ciljem suradnje, umrežavanja i povezivanja LAG-ova.
- ✓ Decentralizirana administracija odnosi se na odabir projekata na LAG razini. Načela kriterija za odabir projekata opisuju se u LRS i u skladu su sa ZPP-om RH za razdoblje 2023.-2027.

Strategija je rađena putem konzultacijskih procesa radne grupe za izradu LRS (najvećim dijelom zaposlenici LAG-a) sa vanjskim stručnjakom i članovima lokalnog partnerstva, dok se u međuvremenu, između sastanaka, provodio dodatni konzultacijski proces sa širom javnosti po ciljnim skupinama. U proces izrade LRS aktivno su bili uključeni i članovi Skupštine te Upravni odbor kojima je prezentiran proces izrade Strategije, raspravljalo se o ključnim pitanjima oko definiranja ciljeva razvoja, financijske alokacije, mehanizmima provedbe i administracije LRS. Zaposlenici ureda LAG-a aktivno su sudjelovali u izradi LRS i vodili su cijeli proces konzultacija s predstavnicima lokalnog partnerstva i širom javnosti. Radi složene povezanosti unutar područja LAG-a konzultacije su se provodile i putem elektroničkih anketa. Posebna pažnja posvetila se provedbi konzultacija vezanih uz razvojne potrebe te prikupljanje projektnih prijedloga kako bi se LRS prilagodila stvarno iskazanim potrebama korisnika.

Kod izrade LRS primjenjivane su sljedeće metode uključivanja dionika: *radionice* - radi analize postojećih snaga i slabosti te u svrhu stvaranja novih ideja i rada na aktivnostima; *razgovori s lokalnim dionicima* (predstavnicima JLS-a, zaposlenicima RA, TZ...) s ciljem definiranja problema, ideja i vizija o području; *anketete i projektni obrasci* – kako bi se prikupile informacije o potrebama kao i projektne ideje; *sastanci operativnih tijela* LAG-a (radni tim za izradu LRS-a, UO) kako bi se analizirali procesi uključivanja i donošenja strateških odluka te *medijsko informiranje i konzultacije* – najave i objave događanja i aktivnosti u lokalnim medijima, na web stranicama i društvenim mrežama. Kod izrade ove LRS, za uključivanje dionika primjenjen je pristup kombiniranja participativnih razina: animacija, informiranje, ankete, konzultacije i osnaživanje, što se može vidjeti iz popisa događanja i broja sudionika, a koji su organizirani za potrebe izrade LRS-a LAG-a Baranja.

Tablica 23: Događaji i sudionici tijekom izrade LRS

Naziv događaja (sastanak, radionica i sl.)	Broj sudionika	Mjesto održavanja događaja	Datum održavanja
Sastanak Upravnog odbora - Imenovanje projektnog tima za izradu LRS	6	PEER centar, Šećerana	30.06.2021.
Radni sastanak projektnog tima -Podjela zadataka za izradu LRS	6	PEER centar, Šećerana	10.03.2022.
Izborna skupština LAG-a - Rezultati provedbe LRS i priprema za izradu nove LRS	50	Hotel Patria, Beli Manastir	31.03.2022.
Radni sastanak za izradu LRS-Konsultacije i razmjena iskustva	3	Kulturno razvojni centar Bilje	11.08.2022.
Radionica za izradu LRS sa predstavnicima iz javnog sektora -SWOT analiza, utvrđivanje potreba	7	PEER centar, Šećerana	21.09.2022.
Radionica za izradu LRS sa proizvođačima baranjskog kulena- SWOT analiza, utvrđivanje potreba	9	Kuća baranjskog kulena, Branjin Vrh	21.09.2022.
Provedba ankete putem Google obrasca sa jedinicama lokalne samouprave	7	Putem web-a – Google obrazac	15. - 22. 09.2022.
Radionica za izradu LRS sa poljoprivrednim proizvođačima- SWOT analiza, utvrđivanje potreba	10	PEER centar, Šećerana	22.09.2022.
Radionica za izradu LRS sa ekološkim proizvođačima -SWOT analiza, utvrđivanja potreba	6	Kulturno razvojni centar Bilje	23.09.2022.
Radionica za izradu LRS sa predstavnicima civilnog sektora- SWOT analiza, utvrđivanje potreba	10	PEER centar, Šećerana	26.09.2022.
Radionica za izradu LRS sa proizvođačima vina i pružateljima usluga u turizmu- SWOT analiza, utvrđivanje potreba	12	Restoran Panom u Kneževim Vinogradima	27.09.2022.
Provedba ankete putem Google obrasca sa članovima LAG-a i poljoprivrednim proizvođačima	62	Putem web-a – Google obrazac	16.09.2022. - 11.10.2022.
Sastanak Upravnog odbora - utvrđivanje potreba i ciljeva za izradu LRS, prijedlog intervencija	7	PEER centar, Šećerana	11.10.2022.
Dan baranjskog meda – animacija i upoznavanje sa mogućnostima financiranja iz LRS i SP ZPP za pčelare	93	Etnološki centar baranjske baštine, Beli Manastir	18.03.2023.
Radni sastanak sa predstavnicima civilnog sektora – utvrđivanje potreba i prijedloga za izradu intervencije za civilni sektor	16	PEER centar, Šećerana	20.04.2023.
Sastanak projektnog tima za izradu LRS LAG-a Baranja – Intervencije, Financijski i Akcijski plan	6	PEER centar, Šećerana	13.09.2023.
Sastanak Upravnog odbora i Nadzornog – Predstavljanje Nacrta lokalne razvojne strategije	9	Seosko gospodarstvo Ivica i Marica, Karanac	15.09.2023.
Dostava LRS članovima LAG-a Baranja na raspravu i razmatranje	66	Putem web-a	15.09.2023.
Redovna skupština LAG-a – Predstavljanje i usvajanje LRS LAG-a Baranja 2023.-2027.	37	Prezentacijska dvorana vinarije Belje, Kamenac	22.09.2023.

Izvor: Baza podataka LAG-a Baranja

4. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA

4.1. Rezultati analize stanja područja na temelju SWOT analize

Tablica 24: SWOT analiza LAG-a

SNAGE	SLABOSTI
• Povoljan geografski položaj i razvijena prometna infrastruktura, dobra prometna povezanost sa zemljom i inozemstvom • Prirodne ljepote, očuvan i nezaagađen okoliš, velike površine plodnog tla, veliko vodno i šumsko bogatstvo pogodno za razvoj poljoprivrede i turizma • Prirodni fenomen PP "Kopački rit", rezervat sa velikim bogatstvom jedinstvene flore i faune te suvremenim edukativnim centrom i muzejskom prostorom kao najveći magnet za privlačenje turista • Tradicija u proizvodnji i preradi poljoprivrednih proizvoda i značajan broj malih poljoprivrednih gospodarstava koja imaju razvojne kapacitete i mogućnost za diversifikaciju poljoprivredne proizvodnje, samozapošljavanje i stvaranje novih radnih mjesta • Prepoznata kvaliteta autohtonih lokalnih proizvoda, baranjski kulen u sustavu kvalitete EU, izgrađen suvremeni pogon za male proizvođače baranjskog kulena • Razvijena proizvodnja voća i povrća i kapaciteti za čuvanje i skladištenje voća, posebno pogodni prirodni uvjeti i tradicija u proizvodnji baranjske začinske paprike „crvenog zlata“ • Razvijeno vinogradarstvo i podrumarstvo, izgrađene vinske ceste, prepoznate vinske manifestacije koje privlače velik broj turista • Značajan broj smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta za pružanje usluga u ruralnom turizmu i sve veći broj domaćih i stranih posjetitelja, ljubitelja prirode i domaće eno i gastro ponude • Povjerenje stanovnika u upravljačku strukturu JLS zbog dosadašnjih značajnih ulaganja u projekte javne infrastrukture i razvijene socijalne osjetljivosti i pružanja podrške obiteljima slabijeg imovnog stanja • Stečeno znatno iskustvo kod JLS i velikog broja poljoprivrednika koji su koristili sredstva na LAG natječajima i natječajima na nacionalnoj razini • Razvijen civilni sektor i prepoznat njihov doprinos u društvenoj zajednici, posebno u pružanju socijalnih usluga, pokrenut razvoj društvenog poduzetništva • Kod određenog broja većih udruga postoje kapaciteti i znatna iskustva u provedbi projekata iz sredstava EU fondova.	• Nedostatak specifičnog znanja kod poljoprivrednika, nedovoljna primjena novih tehnologija, suvremene mehanizacije, digitalizacije i inovativnih rješenja , • Još uvijek niska razina informatičke pismenosti kod poljoprivrednika • Neracionalno gospodarenje poljoprivrednim i šumskim otpadom u svrhu stvaranja novih proizvoda (stočna hrana, energenti i drugo), nedovoljna svijest građana o razvrstavanju otpada • Nedovoljno korištenje prirodnog stajskog gnoja u svrhu poboljšanja kvalitete tla i smanjena korištenja umjetnih gnojiva i pesticida i nedovoljno korištenje mogućnosti navodnjavanja kroz postojeću mrežu kanala • Nepovezani procesi u proizvodnji poljoprivredno-prehrambenih proizvoda na lokalnoj razini i nedostatak malih preradbenih kapaciteta za preradu mesa, voća i povrća, nedovoljno skladišnih kapaciteta za ratarske kulture, posebno za ekološke proizvode • Neuređeno tržište poljoprivrednih proizvoda, nedovoljna povezanost poljoprivrednih proizvođača, mali broj zadruga i udruga proizvođača i izostanak zajedničkog nastupa na tržištu • Neujednačen razvoj sela u Baranji i nedovoljno uređen okoliš, nedostatak nerazvrstanih cesta na pojedinim područjima LAG-a, društvena infrastruktura nije multifunkcionalna i nije svima dostupna • Nedovoljno uređen sustav za odvodnju i pročišćavanje otpadnih voda u manjim mjestima, posebno u mjestima u kojima se razvija ruralni turizam • Nedovoljno razvijena turistička infrastruktura i nedostatak uređenih sportsko rekreacijskih sadržaja za djecu, mlade, odrasle i osobe s posebnim potrebama • Još uvijek nedostatan broj socijalnih usluga i odgovarajuće infrastrukture za brigu o starijim osobama i djecu s posebnim potrebama • Neusklađenost obrazovne politike s tržištem rada i nedostatak odgovarajuće radne snage
PRILIKE	PRIJETNJE
• Dostupnost fondova EU za financiranje projekata iz poljoprivrede i gospodarstva, ruralnog turizma, infrastrukture i društvenog standarda • Uvođenje novih tehnologija u proizvodne procese i povećano korištenje obnovljivih izvora energije	• Opasnost od složene i trom administracije i prevelike birokratizacije u poljoprivrednim, gospodarskim i društvenim djelatnostima • Opasnost od globalnih međunarodnih kriznih događanja, ratova, pandemija, velikih migracija stanovništva

• Izgradnja manjih preradbenih kapaciteta za preradu mesa, mlijeka, voća i povrća sukladno potrebnim standardima za proizvodnju hrane • Ulaganja u razvoj lokalnih proizvoda sa dodanom vrijednosti i povezivanje proizvođača lokalnih proizvoda sa pružateljima usluga u turizmu radi bolje prodaje i promidžbe lokalnih proizvoda (baranjski kulen, baranjska začinska paprika, baranjski sir, baranjska vina i rakije i drugo) • Udruživanje, poslovno povezivanje i zajednički nastup na tržištu, kratki lanci opskrbe, razvoj inovativnih načina prodaje i marketinških aktivnosti • Korištenje komparativne prednosti položaja LAG-a na području NATURE 2000 i poticanje razvoja ekološke proizvodnje žitarica, voća, povrća i začinskog bilja za EU tržište • Razvoj ruralnog turizma i posebnih oblika turizma (lovni, ribolovni, vinski, gastro, ciklo, zdravstveni, doživljajni, kulturni, well-being) i proširenje turističke ponude novim sadržajima • Udruživanje i jačanje kapaciteta OCD-a i daljnji razvoj sustava izvaninstitucionalnog pružanja socijalnih usluga i održivih modela društvenog poduzetništva • Razvoj partnerskih odnosa između JLS, gospodarskog i civilnog sektora i korištenje i nadogradnja infrastrukturnih, društvenih i prirodnih resursa za poboljšanje kvalitete života u zajednici	• Rast cijena repromaterijala i energenata, strojeva i opreme potrebnih za obavljanje gospodarskih aktivnosti • Ovisnost o velikim proizvođačima i otkupljivačima poljoprivrednih proizvoda koji diktiraju cijenu proizvoda i pritisak inozemne konkurencije s jeftinijim proizvodima često niže kvalitete koji ugrožavaju lokalnu proizvodnju, posebno malih proizvođača • Velike klimatske promjene, globalno zatopljenje, opasnost od čestih i dugih suša i drugih elementarnih nepogoda • Nepovoljne demografske promjene, odlazak mladih osoba iz ruralnih sredina, posebno kvalificirane i visokoobrazovane radne snage • Opasnost od zatvaranja odgojno obrazovnih institucija zbog smanjenja broja djece
--	--

Zaposlenici LAG-a Baranja prije izrade SWOT analize pripremili su podatke potrebne za izradu analize područja prema tablicama zadanim u sklopu područja 1. Opis područja koje obuhvaća LRS (opći podaci o LAG-u, geomorfološke i klimatske karakteristike, kulturna, povijesna i prirodna baština, podatke o prometnoj, komunalnoj i društvenoj infrastrukturi, podatke o stanju u gospodarstvu, poljoprivredi, industriji i turizmu, ljudskim resursima). Na temelju prikupljenih podataka izvršena je analiza općeg stanja na području LAG-a.

Također su provedene dvije ankete, jedna sa članovima LAG-a i korisnicima projekta odobrenim na LAG natječajima iz koje su dobivene informacije o dosadašnjim iskustvima u provedbi projekta, o problemima koji se smatraju važnim za daljnji razvoj područja, dosadašnjim iskustvima u provedbi projekta kao i o potrebama i prioritetima za naredno programsko razdoblje i druga je prilagođena JLS-ovima za utvrđivanje njihovih problema i potreba u narednom programskom razdoblju.

Kod analize podataka vršena je usporedba sa LRS za proteklo razdoblje kako bi se utvrdile nastale opće promjene područja i utvrdio napredak provedbom LAG natječaja. Također su korišteni materijali i upute dobiveni na radionicama održanim sa Ministarstvom poljoprivrede i APPRRR. Za potrebe izrade SWOT analize organizirano je šest radionica sa različitim skupinama dionika.

Već na samom početku analize područja istaknuto je značajno smanjenje broja stanovništva (čak za 20,85%) nastalo zbog iseljavanja velikog broja mlađeg radno sposobnog stanovništva i cijelih obitelji najviše na područje zapadne Europe, kao i zbog opće negativne demografske slike područja. Smanjenje radno sposobnog kontigenta svakako će se negativno odraziti u narednom razdoblju na razvoj LAG područja. Ipak, uzimajući u obzir sve prirodne prednosti LAG područja, a to su prije svega velike poljoprivredne površine i područje koje klimatskim i geomorfološkim karakteristikama pogoduje uzgoju vinove loze, voćarstvu i uzgoju povrća,

na području LAG-a Baranja sve je više mladih osoba koji se uključuju aktivno u rad na obiteljskim gospodarstvima svojih roditelja, preuzimaju gospodarstva ili paralelno započinju samostalno neku novu djelatnost u sklopu poljoprivrede koja zahtjeva veća i specifična znanja o poljoprivredi, korištenje novih tehnologija i suvremene mehanizacije, ali u kojima se ostvaruje dodana vrijednost proizvoda i veći dohodak. Tradicionalno bavljenje poljoprivredom na području Baranje i znatan broj gospodarstva koja obrađuju poljoprivredne površine veće od 10 ha, kao i sve veći broj mladih članova iz poljoprivrednih obitelji koji nasljeđuju zemlju i odlučuju se na visokoškolsko obrazovanje u području poljoprivrede i na drugim područjima daje nadu da će mlade visokoobrazovane osobe kojih je na području Baranje sve više, postati glavni pokretači razvoja LAG područja. Osobito dobra situacija je kod proizvođača vina (na području LAG-a ima oko desetak malih vinarija koje proizvode izvrsna vina) koji su gotovo svi iskoristili komparativne prednosti ovog područja i proširili svoju djelatnost na pružanje usluga u ruralnom turizmu. Osigurali su nastavak proizvodnje vina i razvoj usluga u ruralnom turizmu koji na području LAG-a dobiva sve značajniju ulogu, zadržavanjem svoje visokoobrazovane djece i dodatnim obrazovanjem na području vinarstva i turizma u okviru obiteljskih gospodarstva. Tako sve više vinara uz svoje specifične vinske podume „gatore“, uređene kušaonice vina, otvorene i zatvorene prostore za pripremanje i služenje poznatih baranjskih delicija (baranjski kulen, fiš paprikaš, šaran u rašljama i drugo), odlučuje se na uređenje starih baranjskih kuća i podruma u prikladne smještajne kapacitete i dodatne sadržaje za sport, rekreaciju i opuštanje kao i organiziranje kratkih izletničkih tura za obilazak kulturnih, povijesnih i prirodnih znamenitosti na području Baranje.

Tako se već prepoznaju potencijalni korisnici mjera koji svoju proizvodnju njeguju kao prostor učenja, razmjene znanja za koji su zainteresirani turisti. Spajajući tradiciju i prenoseći je na zainteresirane rado bi koristili moderne i digitalne alate, ali i osigurali potrebne tehničke alate za prezentaciju ovog kraja u proizvođačkom duhu i kroz turizam. Poticaji bi ih ohrabрили za veću proizvodnju i sinergiju s uslužnim sektorom unatoč vremenu pandemije koja ih je malo zaustavila.

Važno je napomenuti da je na području LAG-a znatan napredak vidljiv zbog provedbe projekata iz Programa ruralnog razvoja i LAG natječaja, jer je veliki broj poljoprivrednika već stekao određena iskustva prijavljujući se na natječaje na LAG razini kao i na nacionalne natječaje. LAG je u proteklom razdoblju kontinuirano održavao informativne i edukativne radionice, tako da se na radionicama, a posebno na radionicama vezano za izradu SWOT analize održanim sa poljoprivrednicima, proizvođačima kulena, ekološkim proizvođačima, proizvođačima vina i pružateljima usluga u turizmu, vodila vrlo konstruktivna diskusija. Sudionici radionica su vrlo otvoreno iznosili svoja pozitivna i negativna iskustva sa kojima se susreću u radu, kao i o problemima sa kojima su se sretali kod provedbe projekata. Na radionicama su najvećim dijelom prisustvovala mlađe osobe kod kojih se unatoč problemima sa kojima se susreću u obavljanju aktivnosti na svom gospodarstvu, osjeća entuzijizam i motiviranost za daljnjim razvojem poslovanja na gospodarstvu, istovremeno i zahvalnost na informacijama koje dobivaju na radionicama LAG-a o mogućnosti daljnjeg projektnog financiranja u budućem razdoblju. Stvara se dobra radna atmosfera i međusobno povjerenje između poljoprivrednika i zaposlenika LAG-a koji su uvijek dostupni i spremni na suradnju i pružanje pomoći u rješavanju problema. U gotovo svim radnim skupinama na radionicama za izradu SWOT analize sudionici su naglasili potrebu za međusobnim povezivanjem i suradnjom u proizvodnim procesima i zajedničkom nastupu na tržištu, kao i razvojem marketinških aktivnosti. Zajedničko sagledavanje problema i navedenih slabosti u SWOT analizi, svakako je puno jednostavnije rješavati kada se sagledaju moguća razvojna rješenja i prilike kao i potencijalni izvori financiranja dostupni kroz natječaje iz sredstava EU, a posebno kroz natječaje na LAG razini. Zajednički je zaključak da su potrebne i korisne interaktivne i edukativne radionice između LAG-a Baranja i poljoprivrednika i pružatelja

usluga u turizmu, kako zbog međusobne razmjene informacija i podizanja razine znanja, tako i zbog međusobnog povezivanja i jačanja povjerenja koje izravno doprinose razvoju ljudskih potencijala kao jednom od bitnih načela LEADERA.

Posebno je značajan napredak napravljen kod proizvođača baranjskog kulena koji je zaštićen oznakom zemljopisnog podrijetla na razini EU. Naime, osim Belja samo su dva proizvođača kulena na području LAG-a imala registrirane pogone za proizvodnju kulena sukladno zakonskoj regulativi i oznaku EU kvalitete. U ovom programskom razdoblju je iz sredstava Intervencijskog plana Grada Belog Manastira u sklopu Kuće baranjskog kulena izgrađen suvremeni pogon za proizvodnju kulena u kojem se nalazi pet malih zasebnih pogona opremljenih suvremenom opremom čime su stvoreni uvjeti da još pet malih proizvođača može proizvoditi baranjski kulen u primjerenim i kontroliranim uvjetima. Na radionici vezano za izradu SWOT analize koju je LAG organizirao sa grupom proizvođača kulena, proizvođači su najavili problem osiguravanja kontinuirane proizvodnje određenih pasmina svinja pogodnih za proizvodnju kulena. Naime, da bi mogli proizvoditi kulen kontinuirano (barem u tri ciklusa godišnje) više se uz postojeću ratarsku proizvodnju ne mogu baviti istovremeno i proizvodnjom svinja. Stoga je potrebno poticati nove proizvođače svinja za proizvodnju kulena i uključiti ih u lanac proizvođača proizvoda sa dodanom vrijednosti. Proizvodnju svinja treba organizirati na način da se osigura isporuka u ciklusima nekoliko puta godišnje, odnosno sukladno potrebama proizvođača kulena kako bi se održao kontinuitet proizvodnje kroz cijelu godinu. Tu LAG vidi potrebu za poticanje međusobnog povezivanja proizvođača u proizvodne cikluse za stvaranje proizvoda sa dodanom vrijednosti. Ovdje također značajni prostor imaju i proizvođači baranjske začinske paprike bez koje se ne može proizvesti kvalitetan baranjski kulen. Iako je na području Baranje sve veći broj proizvođača začinske paprike, ovog „crvenog zlata“ nikad dosta.

Obzirom da se LAG Baranja nalazi na području NATURE 2000, na području LAG-a, a posebno na području Općine Bilje znatan je broj proizvođača u ekološkom sustavu proizvodnje. Problem s kojim se ekološki proizvođači susreću je niska kupovna moć građana i nepostizanje odgovarajućih cijena sukladno izvršenim ulaganjima u proizvodnju, kao i nedostatak odgovarajućih skladišnih prostora za čuvanje ekološki proizvedenih proizvoda. Isplativost ozbiljnije ekološke proizvodnje postigli su proizvođači koji su uspjeli organizirati plasman svojih proizvoda na tržište u zemlje EU (prvenstveno u Austriju, Njemačku i Italiju). Ono što su sudionici naglasili da nije potrebno razlikovanje u veličini gospodarstava ni dijeliti projekte na one primarne proizvodnje ili prerade već upravo omogućiti fleksibilnost koja podržava kvalitetu ili veću dodanu vrijednost preradom proizvoda. Da treba potaknuti svako ulaganje koje će povećati održivost i smanjiti međuovisnost tim više ako se uz proizvodnju javlja aktivnost prerade.

Što se tiče javnog i društvenog sektora također je vidljiv značajni pomak u proteklom Programskom razdoblju. Sve JLS koristile su sredstva iz fondova EU i provodile su projekte investicijskih ulaganja u lokalnu infrastrukturu (najviše u uređenje domova kulture i vatrogasnih domova, uređenje dječjih vrtića i izgradnju novih, izgradnju dječjih igrališta, sportskih terena, uređenje naselja, kružnih tokova i zelenih površina, nerazvrstanih cesta i dr.). Aktivnost u provođenju projekata i korištenju sredstava iz fondova EU nije bila ravnomjerna u svim JLS, a pojedine JLS su bile izuzetno uspješne u provedbi projekta (posebno Grad Beli Manastir, Općina Kneževi Vinogradi, Općina Darda i Općina Bilje). Na radionici za izradu SWOT analize istaknut je problem niskih budžeta pojedinih JLS kao i dugo čekanje povrata sredstava za realizirane projekte. Potrebe za daljnjim ulaganjem u infrastrukturu prisutne su i dalje, posebno na području ulaganja u sustav za odvodnju i pročišćivanje otpadnih voda, poboljšanje infrastrukture za jačanje širokopojasnog interneta (uvođenje mreže optičkih kablova), jačanje turističke infrastrukture i kontinuirano ulaganje u stvaranje uvjeta za poboljšanje društvenog, kulturnog, rekreativnog i drugih sadržaja za

poboljšanje uvjeta života lokalnog stanovništva. Valja napomenuti da su sve JLS sudjelovale samostalno ili u suradnji sa lokalnim udrugama u provođenju programa „Zaželi“ čime su djelomično potpomogli u zapošljavanju skupine dugotrajno nezaposlenih žena kao i u poboljšanju socijalnog statusa starijeg stanovništva i stanovništva slabijeg imovnog stanja.

Vezano za civilni sektor važno je napomenuti da na području LAG-a Baranja djeluje značajan broj udruga među kojima se nekoliko udruga posebno ističe u provođenju projekata i pružanju izvaninstitucionalnih usluga pojedinim kategorijama građana (briga o djeci s posebnim potrebama, udomljavanje socijalno ugrožene djece u udomiteljskim obiteljima, educiranje skupina dugotrajno nezaposlenih žena i osposobljavanje za samostalno obavljanje poslova, briga o starijim i nemoćnim osobama slabijeg imovnog stanja i drugo) što je od iznimne važnosti za lokalnu zajednicu. Također treba naglasiti da se određeni broj udruga bavi organiziranjem raznih sportskih događanja i organiziranjem manifestacija za očuvanje tradicijskih običaja i kulture kao i promocijom autohtonih lokalnih proizvoda, a sve s ciljem promocije područja Baranje, privlačenja što većeg broja posjetitelja i razvoja ruralnog turizma. Pojedine udruge stekle su do sada već značajna iskustva u provođenju projekata iz sredstava EU. Na radionici za izradu SWOT analize sudionici su izrazili posebno zadovoljstvo što se u novom programskom razdoblju daje mogućnost da se dio sredstava u novoj LRS može usmjeriti za odobravanje projekata udrugama što će ujedno dati veći značaj u ostvarivanju načela LEADERA. Najveći problem kod udruga je otežan pristup financijskim institucijama kao i osiguravanje sredstava za predfinanciranje projekata. Također je naglašen nedostatak mlađeg visokoobrazovanog kadra motiviranog za rad u udrugama, budući da mlade i visokoobrazovane osobe traže poslove koji im osiguravaju veću sigurnost i financijsku stabilnost od rada u udrugama. Ono što je naglašeno je da se civilni sektor potiče da uz svoje aktivnosti vodi računa o prijenosu znanja i organizacijom aktivnosti koji uz sebe uvijek imaju edukativni karakter kako bi korisnici ostvarili preduvjete za dugoročne rezultate. Na temelju provedenih radionica za izradu SWOT analize sa različitim skupinama dionika, radni tim izradio je pregled snaga, slabosti, prilika i prijetnji kako je prikazano u **Tablici 4. SWOT analiza LAG-a.**

5. OPĆI CILJEVI, SPECIFIČNI CILJEVI I INTERVENCIJE LRS

5.1. Prikaz potreba LAG područja

Tablica 25: Potrebe LAG područja

Naziv potrebe	Opis potrebe	Naziv općeg cilja LRS kojim se ispunjava potreba	Naziv specifičnog cilja LRS kojim se ispunjava potreba
P 1.1. Rast broja primarnih proizvoda potrebnih za preradu na području Baranje i same prerade	U svrhu iskorištavanja potencijala Baranje potrebno je povećati kako primarnu proizvodnju tako i preradu primarnih proizvoda na području Baranje	OC 1. LRS Jačati poljoprivredu Baranje i dodatne vrijednosti poljoprivrednih proizvoda	SC 1. Povećanje vrijednosti i dostupnosti poljoprivrednih proizvoda na području Baranje
P 1.2. Razvoj lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti	Postojeće lokalne proizvode potrebno je unaprijediti, standardizirati, marketinški razviti i prilagoditi potrebama tržišta kako bi postali tržišno prepoznatljivi		
P 2.1. Razvijati turizam i uslužne djelatnosti u sinergiji s poljoprivrednom proizvodnjom	Uslužne djelatnosti i turizam u Baranji traže razvoj koji je neodvojiv od poljoprivredne proizvodnje	OC 2. LRS Rast turizma i uslužnih djelatnosti u službi poljoprivrede	SC 2. Rast korištenja poljoprivrednih proizvoda u turizmu i ostalim uslužnim djelatnostima
P 3.1. Razvijati javnu i društvenu infrastrukturu i javne usluge u sinergiji sa civilnim sektorom	Zbog izrazito snažne pogođenosti depopulacijom potrebno je odgovoriti dostupnijim javnim uslugama i jačati socijalni dijalog kroz civilni sektor	OC 3. LRS Povećanje kvalitete života u Baranji	SC 3. Rast broja javnih usluga i aktivnosti civilnog sektora koje prostor Baranje čine privlačnijim za život
P 3.2. Jačati civilni sektor i poticati socijalnu uključenost lokalnog stanovništva te očuvanje vrijednosti prirodne i kulturne baštine	Postojeće potencijale civilnog sektora u pružanju socijalnih i izvaninstitucionalnih usluga i očuvanju prirodne i kulturne baštine razvijati u sinergiji sa javnim sektorom		

Dionici izrade LRS LAG-a Baranje istakli su ključne potrebe na radionicama i sastancima, kroz provedene ankete i na terenu. Potrebe su bez iznimke isticale u sličnom obliku neovisno o kojem načinu prikupljanja njihovih zapažanja se radilo. Potrebe koje su istaknute dijelom su zadovoljene u proteklom razdoblju, ali svi pozdravljaju individualni pristup budućih intervencija jer smatraju da će se njima posebno moći pristupiti specifičnostima na području LAG-a Baranja. Odgovaranjem na ove potrebe želi se dati doprinos LAG-a u zaustavljanju daljnjeg smanjenja broja stanovništva (čak za 20, 85%), korištenju velikih poljoprivrednih površina, ali i preradi proizvoda visoke dodane vrijednosti na području Baranje koja nije međuovisna o jednom ili nekolicini velikih gospodarskih subjekata već većem broju samostalnih malih i srednjih gospodarskih subjekata. Razvoj uslužnog sektora ne želi se promatrati odvojeno od poljoprivredne proizvodnje. Ipak, određena iskustva stečena prijavljujući se na natječaje na LAG razini kao i na nacionalne natječaje dodatna su snaga koja podržava specifični pristup odgovaranju na potrebe, posebno uz mogućnost uključivanja i civilnog sektora kao

nezaobilaznog resursa u razvoju lokalne zajednice. Radi se o sljedećim potrebama koje prate opći i specifični ciljevi:

P 1.1. Rast broja primarnih proizvoda potrebnih za preradu na području Baranje i same prerade: Na području LAG-a Baranja postoje značajni prirodni potencijali za razvoj poljoprivredne proizvodnje, ali provedene analize ukazuju da je u svrhe što boljeg iskorištavanja potencijala Baranje potrebno ojačati kako primarnu proizvodnju tako i preradu primarnih proizvoda. Na radionicama sa dionicima zaključeno je da je za uspješan gospodarski razvoj područja LAG-a ključno jačanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava i njihovo ekonomsko osnaživanje uz povećanje produktivnosti, modernizaciju i digitalizaciju proizvodnih procesa te poboljšanje praksi u poljoprivrednoj proizvodnji koje doprinose prilagodbi i ublažavanju klimatskih promjena kako na području primarne poljoprivredne proizvodnje, tako i na području prerade poljoprivrednih proizvoda. Za daljnji razvoj poljoprivrede poseban naglasak je potrebno staviti na **rast broja primarnih proizvoda potrebnih za preradu na području Baranje** kako bi se osigurali potrebni inputi za stvaranje proizvoda s dodanom vrijednosti. Također je potrebno kontinuirano vršiti ulaganje u obrazovanje i poticati zadržavanje i što brže uključivanje mladih kao budućih nositelja poljoprivredne proizvodnje.

P 1.2. Razvoj lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti

Odgovaranjem na **P 1.1.** želi se dati i poticaj proizvođačima proizvoda poput baranjskog kulena koji je zaštićen oznakom zemljopisnog podrijetla na razini EU. Naime, osim Belja trenutno su četiri registrirana proizvođača istog, a također i onima koji proizvode primarni proizvod – svinjogojiteljima. Time se daje dodana vrijednost u sinergiji s već uloženim sredstvima Intervencijskog plana Grada Belog Manastira gdje je u sklopu Kuće baranjskog kulena izgrađen suvremeni pogon za proizvodnju kulena u kojem se nalazi pet malih zasebnih pogona opremljenih suvremenom opremom čime su stvoreni uvjeti da još pet malih proizvođača može proizvoditi baranjski kulen u primjerenim i kontroliranim uvjetima. Ipak popisu tu nije kraj što se može vidjeti kroz SWOT analizu, osim uzgoju svinja i proizvodnji kulena treba odgovoriti i na potrebe u proizvodnji začinske paprike baranjskog „crvenog zlata“, baranjskog sira, baranjskog meda ali i drugim vrijednim baranjskim proizvodima, ovisno o zainteresiranim prijaviteljima u trenutku raspisa samih natječaja. Kroz niz radionica s ključnim dionicima došlo se do zaključka da je postojeće lokalne prehrambene proizvode potrebno unaprijediti, standardizirati, marketinški razviti i prilagoditi potrebama tržišta kako bi postali tržišno prepoznatljivi. Zadovoljenjem potreba P1.1. i P1.2. doprinosi se ostvarenju specifičnog cilja **SC 1. Povećanje vrijednosti i dostupnosti poljoprivrednih proizvoda na području Baranje** i općeg cilja **OC1. LRS Jačati poljoprivredu Baranje i dodane vrijednosti poljoprivrednih proizvoda.**

P 2.1. Razvijati turizam i uslužne djelatnosti u sinergiji s poljoprivrednom proizvodnjom

Iako smo naglasili da se LAG Baranja nalazi na značajnom području NATURE 2000, na području LAG-a u razvoju turizma i uslužnih djelatnosti ne želimo se oslanjati samo na prirodne datosti već poticati one projekte kojima poljoprivredna proizvodnja dolazi do izražaja. Na terenskim radionicama dionici su prepoznali mogućnost za razvoj tematske turističke ponude kroz tradicijsku gastronomiju i ponudu prepoznatljivih lokalnih proizvoda na seoskom gospodarstvu. Iz SWOT analize vidljivo je da nije dovoljno razvijena suradnja između poljoprivrednih proizvođača sa pružateljima usluga u turizmu na području LAG-a. Postoji svijest o potrebi povezivanja ali se u praksi ne provodi dovoljno. Jedna od prilika za bolju prodaju lokalnih proizvoda je povezivanje poljoprivrednih proizvođača sa pružateljima usluga u turizmu koji imaju smještajne kapacitete i kapacitete za pružanje ugostiteljskih usluga. Već sada postoji niz proizvoda koji imaju izvrstan tržišni potencijal, npr. baranjski fiš paprikaš, baranjski kulen, baranjski sir, baranjsko voće i povrće, začinska paprika, domaći kolači. Ovi i drugi autohtoni domaći proizvodi uz već prepoznatu vinsku priču i Kopački rit temelji su za Baranju kao visoko pozicioniranu destinaciju kontinentalnog turizma. Potrebno je sustavno jačati svijest o mogućnostima daljnje diversifikacije poljoprivrednih djelatnosti te uvođenju novih proizvoda i usluga povezivanjem proizvođača lokalnih proizvoda i pružatelja usluga u turizmu. Provedbom LRS želi se ukloniti ranije spomenuta prepoznata razvojna slabost nedovoljne povezanosti uslužnih i proizvodnih djelatnosti definiranjem **potrebe P 2.1. Razvijati turizam i uslužne djelatnosti u sinergiji s poljoprivrednom proizvodnjom** koja se veže uz opći cilj 2. Rast turizma i uslužnih djelatnosti u službi poljoprivrede (OC2. LRS) i specifični cilj 2. Rast korištenja poljoprivrednih proizvoda u turizmu i ostalim uslužnim djelatnostima (SC 2.).

Obzirom da su gotovo sve JLS koristile sredstva iz fondova EU i provodile su projekte investicijskih ulaganja u lokalnu infrastrukturu važno je stečeno iskustvo iskoristiti za jačanje javnog, ali i civilnog sektora kroz natječaje koji će uvažiti prethodno iskustvo i ojačati individualni pristup jačanju javnog i civilnog sektora na području Baranje.

Potrebe za daljnjim ulaganjem u malu komunalnu i društvenu infrastrukturu prisutne su i dalje, posebno na području ulaganja u sustav za odvodnju i pročišćivanje otpadnih voda, poboljšanje infrastrukture za jačanje širokopojasnog interneta, jačanje turističke infrastrukture i kontinuirano ulaganje u stvaranje uvjeta za poboljšanje društvenog, kulturnog, rekreativnog i drugih sadržaja za poboljšanje kvalitete života lokalnog stanovništva (detaljno prihvatljive vrste projekata i uvjeti prihvatljivosti bit će navedeni u natječaju LAG-a). Iako je veći broj društvenih domova u baranjskim naseljima u proteklom razdoblju obnovljen i opremljen sredstvima iz fondova EU, **nedostaju im stalni sadržaji**. Stoga je potrebno osmisliti dodatne sadržaje u cilju što bolje funkcionalne iskorištenosti, a prilikom financiranja projekata javnog i civilnog sektora treba poticati aktivnosti i manifestacije koje imaju cjelovite programe koji uključuju razmjenu znanja i općenito imaju edukativan karakter. Navedeno je definirano kao potreba **P 3.1. Razvijati javnu i društvenu infrastrukturu i javne usluge u sinergiji sa civilnim sektorom.**

Na području LAG-a Baranja djeluje značajan broj udruga među kojima se nekoliko udruga posebno ističe u provođenju projekata i pružanju izvaninstitucionalnih usluga pojedinim kategorijama građana (briga o djeci s posebnim potrebama, udomljavanje socijalno ugrožene djece u udomiteljskim obiteljima, educiranje skupina dugotrajno nezaposlenih žena i osposobljavanje za samostalno obavljanje poslova, briga o starijim i nemoćnim osobama slabijeg imovnog stanja i drugo) što je od iznimne važnosti za lokalnu zajednicu. Također se određeni broj udruga bavi organiziranjem raznih sportskih događanja i organiziranjem manifestacija za očuvanje tradicijskih običaja i kulture, a sve s ciljem promocije područja i privlačenja što većeg broja posjetitelja što doprinosi obogaćivanju sadržaja života na području Baranje. Pojedine udruge stekle su do sada već značajna iskustva u provođenju projekta iz sredstava EU, ali je u SWOT analizi naglašen nedostatak mladih visokoobrazovanih osoba osposobljenih za provedbu aktivnosti i projekta civilnog sektora koji zbog nesigurnosti izvora financiranja traže sigurnije poslove. Iz navedenog razloga definirana je potreba **P 3.2. Jačati civilni sektor i poticati socijalnu uključenost lokalnog stanovništva te očuvanje vrijednosti prirodne i kulturne baštine.** Uz potrebe **P 3.1. Razvijati javnu i društvenu infrastrukturu i javne usluge u sinergiji sa civilnim sektorom** i **P 3.2. Jačati civilni sektor i poticati socijalnu uključenost lokalnog stanovništva te očuvanje vrijednosti prirodne i kulturne baštine** vežu se opći cilj **OC 3. LRS: Povećanje kvalitete života u Baranji** te specifični cilj **SC 3. Rast broja javnih usluga i aktivnosti civilnog sektora koje prostor Baranje čine privlačnijim za život.**

5.2. Opis općih i specifičnih ciljeva LRS

Tablica 26: Opći i specifični ciljevi LRS

Naziv općeg cilja	Kratki opis općeg cilja	Naziv specifičnog cilja	Kratki opis specifičnog cilja
OC 1. LRS Jačati poljoprivredu Baranje i dodane vrijednosti poljoprivrednih proizvoda	Dionici izrade LRS ističu pripadajući cilj kao jedan od najizraženijih ciljeva kojim se zadovoljava potreba P1.1. Rastom broja primarnih proizvoda potrebnih za preradu na području Baranje iskorištava se potencijal Baranje u smislu prirodnih datosti uz korištenje modernih alata. Ipak i određenim stupnjem prerade proizvoda u svrhe jačanja malih i srednjih poduzeća i poticanja istodobnih aktivnosti na jednom gospodarstvu želi se smanjiti međuovisnost poljoprivrednih gospodarstava o „velikima“ te potaknuti održivost i stabilnost poljoprivrednih gospodarstava.	SC 1. Povećanje vrijednosti i dostupnosti poljoprivrednih proizvoda na području Baranje	Za autohtonost i dodanu vrijednost proizvoda ključnim se smatra omogućavanje što više procesa proizvodnje i ulaznih inputa kao i outputa na području Baranje

OC 2. LRS Rast turizma i uslužnih djelatnosti u službi poljoprivrede	Smatra se da je važno postaviti uvjete koji će poduprijeti da rast turizma i uslužnih djelatnosti pridonosi poljoprivredi i ne temelji se samo na prirodnim datostima	SC 2. Rast korištenja poljoprivrednih proizvoda u turizmu i ostalim uslužnim djelatnostima	Ovaj specifični cilj drugi je smjer općeg cilja koji mu pripada jer se smatra da će rast korištenja poljoprivrednih proizvoda u uslužnom sektoru doprinosti njegovom razvoju jednako kao što i sami razvoj turizma i uslužnih djelatnosti doprinose razvoju poljoprivrede
OC 3. LRS Povećanje kvalitete života u Baranji	Dionici smatraju da život u Baranji treba biti „cjelovit“ na način da se najvažnije potrebe mogu zadovoljiti u blizini	SC 3. Rast broja javnih usluga i aktivnosti civilnog sektora koje prostor Baranje čine privlačnijim za život	Dostupnost javnih usluga i aktivnosti javnog sektora u sinergiji s civilnim sektorom koji podržavaju cjelovite programe kulturnog, rekreativnog, socijalnog i edukativnog karaktera potrebno je podržati i razvijati na cijelom području.

Opće i specifične ciljeve smo postavili da doprinose specifičnostima područja LAG-a Baranja kao odraz potreba i posebitosti same Baranje kako bismo imali dodatni učinak LEADER pristupa.

Ono što opisuje sva tri cilja jest suradnja: U cilju prvom između proizvođača na različitim položajima u procesu proizvodnje, u drugom cilju suradnja i sinergija različitih djelatnosti – uslužnih/turizma i proizvodnje. U trećem cilju se traži suradnja između javnog i civilnog sektora i LAG-a u službi sa stanovnicima LAG-a Baranje.

Stoga je **prvi cilj** postavljen kao „**Jačati poljoprivredu Baranje i dodane vrijednosti poljoprivrednih proizvoda**“ (OC1. LRS). Dionici izrade LRS ga ističu kao jednog od najizraženije potrebnog cilja čijim se ispunjenjem zadovoljava potreba **P1.1. Rast broja primarnih proizvoda potrebnih za preradu na području Baranje i same prerade** što se je posebno istaklo na primjeru ulaznih proizvoda potrebnih za proizvodnju finalnih proizvoda (npr. baranjski kulen, začinska paprika sir i sl.) kao i zadovoljenje potrebe **P1.2. Razvoj lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti** čime se stvaraju uvjeti za veću prepoznatljivost lokalnih proizvoda, povećanu vrijednost proizvodnje kao i ostvarenje većih prihoda. Upravo rastom poljoprivrednih proizvoda kako ulaznih proizvoda za preradu i same prerade kao i razvojem lokalnih proizvoda sa dodanom vrijednosti doseže se i **specifični cilj 1. Povećanje vrijednosti i dostupnosti poljoprivrednih proizvoda na području Baranje (SC 1)**. Za autohtonost i dodanu vrijednost proizvoda ključnim se smatra omogućavanje što više procesa proizvodnje i ulaznih inputa kao i outputa na području Baranje.

Područje LAG-a Baranja posljednjih je godina prepoznato kao privlačna destinacija kontinentalnog turizma i sve je više fizičkih i pravnih osoba koje se odlučuju na pružanje usluga u turizmu. Dio investicija u turizmu zaustavljen je pandemijom i općim usporavanjem gospodarske aktivnosti. **Drugi cilj** je naglašen kao rast usluga i turizma koji nije „samostalan“ i „izdvojen“ prema prilikama iskazanim u SWOT analizi i definiran je kao „**Rast turizma i uslužnih djelatnosti u službi poljoprivrede**“ (OC 2. LRS). Stoga će se kroz intervencije postaviti uvjeti koji će poduprijeti da rast turizma i uslužnih djelatnosti pridonosi poljoprivredi i ne temelji se samo na prirodnim datostima. Uz opći cilj zadan je tako i **specifični cilj 2. Rast korištenja poljoprivrednih proizvoda u turizmu i ostalim uslužnim djelatnostima (SC 2.)**. Ovaj specifični cilj drugi je smjer općeg cilja koji mu pripada jer se smatra da će rast korištenja poljoprivrednih proizvoda u uslužnom sektoru doprinosti njegovom razvoju jednako kao što i sami razvoj turizma i uslužnih djelatnosti doprinose razvoju poljoprivrede.

Treći cilj je „**Povećanje kvalitete života u Baranji**“ (OC 3.) . Dionici smatraju da život u Baranji treba biti „cjelovit“ na način da se najvažnije potrebe mogu zadovoljiti u blizini. **Specifični cilj 3.1.**

Rast broja javnih usluga i aktivnosti civilnog sektora koje prostor Baranje čine privlačnijim za život (SC 2.) traži još bolju dostupnost javnih usluga te aktivnosti i manifestacije civilnog sektora koji sadržavaju cjelovite programe kulturnog, rekreativnog, socijalnog i edukativnog karaktera što su kao potrebnim izrazili svi dionici izrade LRS. Ovaj cilj se temelji na analizi podataka područja kao i na SWOT analizi. Gotovo u svim baranjskim mjestima postoje društveni domovi koji se koriste za održavanje raznih seoskih manifestacija, kulturnih događanja i zabavnih programa za mlade, kao i za druge potrebe mještana. Veći broj društvenih domova u baranjskim naseljima je u proteklom razdoblju obnovljen i opremljen sredstvima iz fondova EU, ali im **nedostaju stalni sadržaji**. Potrebno je osmisliti dodatne sadržaje u cilju što bolje funkcionalne iskorisćenosti. Još uvijek postoji određen broj naselja u kojima postoje domovi kulture koje je potrebno obnoviti, urediti i opremiti. Uz društvene domove u većem broju naselja na području LAG-a Baranje smješteni su i vatrogasni domovi koji nisu svi obnovljeni i uređeni. U daljnjem razdoblju je na javnom i civilnom sektoru da poboljšaju dostupnost javnih usluga i cjelovitih aktivnosti s edukativnim sadržajem. Obzirom na izraženu ruralnost prostora kroz manju gustoću naseljenosti od velikog značenja za ovo područje su izvaninstitucionalne aktivnosti udruga koje provode aktivnosti u pružanju socijalne usluge i tako premošćuju nedostupnost institucionalnih usluga socijalnog karaktera.

5.3. Opis intervencija LRS uključujući projekte suradnje

Tablica 27: Intervencije u LRS

Opći cilj LRS	Specifični cilj LRS	Potreba	Intervencija
OC 1. LRS Jačati poljoprivredu Baranje i dodane vrijednosti poljoprivrednih proizvoda	SC 1. Povećanje dostupnosti i vrijednosti poljoprivrednih proizvoda na području Baranje	P 1.1. Rast broja primarnih proizvoda potrebnih za preradu na području Baranje i same prerade	INT 1.1. Potpora za rast proizvodnje i prerade u poljoprivredi
		P 1.2. Razvoj lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti	
OC 2. LRS Rast turizma i uslužnih djelatnosti u službi poljoprivrede	SC 2. Rast korištenja poljoprivrednih proizvoda u turizmu i ostalim uslužnim djelatnostima	P 2.1. Razvijati turizam i uslužne djelatnosti u sinergiji s poljoprivrednom proizvodnjom	INT 2.1. Potpora za razvoj turističkih i uslužnih djelatnosti koje potiču distribuciju poljoprivrednih proizvoda
OC 3. LRS Povećanje kvalitete života u Baranji	SC 3. Rast broja javnih usluga i aktivnosti civilnog sektora koje prostor Baranje čine privlačnijim za život	P 3.1. Razvijati javnu i društvenu infrastrukturu i javne usluge u sinergiji sa civilnim sektorom	INT 3.1. Potpora razvoju javnih usluga i lokalne infrastrukture
		P 3.2. Jačati civilni sektor i poticati socijalnu uključenost lokalnog stanovništva te očuvanje vrijednosti prirodne i kulturne baštine	INT 3.2. Potpora jačanju socijalne uključenosti lokalnog stanovništva i očuvanju prirodne i kulturne baštine

U Republici Hrvatskoj LEADER pristup se provodio u dva programska razdoblja: 2007. – 2013. te 2014. – 2020. (uključujući i prijelazno razdoblje 2021. – 2022.), a LAG Baranja je u tom procesu uključen od samog početka. U programskom razdoblju 2014. – 2022. LAG-ovi su po prvi put imali priliku provoditi projekte iz LRS-ova. Stečen je veliki društveni kapital u vidu iskustva, vještina i suradnje djelatnika LAG-ova u provedbi LRS LAG-ova, animacije LAG područja i poznavanja i primjene LEADER-a što predstavlja veliku prednost za uspješnost provedbe u programskom razdoblju 2023. – 2027. Specifičnosti tog procesa i na području LAG-a Baranje su jasno opisane u ranijim dijelovima dosadašnjeg iskustva i SWOT analizi iz čega se vidi da LAG Baranja prati u “stopu” LEADER pristup od početka kako se provodi i na razini RH te koristi sve njegove mogućnosti zahvaljujući uspješnoj akreditaciji.

Uključivanjem lokalnog stanovništva/dionika u pripremu i provedbu LRS LAG-a, u skladu s načelom odozdo prema gore (bottom-up), doprinosi se provedbi održivog razvoja kako na području LAG-a,

tako i na cijelom području ruralnog prostora RH. Lokalno stanovništvo/dionici imaju mogućnost izravnog utjecaja na poboljšavanje uvjeta, odnosno kvalitete života u ruralnom području budući su oni najbolji poznavatelji održivih razvojnih potreba i potencijala određenog područja. Isto potvrđuju i podaci provedbe koje svakodnevno bilježimo u uredu. Na području LAG-a Baranje žive vrijedni i marljivi ljudi koji su dodijeljena financijska sredstva sukladno pravilima LEADER-a dodatno i višestruko “oplodili”.

LEADER pristup za programsko razdoblje 2023.- 2027, programiran je u sklopu SP ZPP-a i intervencije 77.06 „Potpora LEADER (CLLD) pristupu“. Sukladno zadanim uvjetima u sklopu SP ZPP-a i intervencije 77.06 izrađene su i intervencije u sklopu LRS LAG-a Baranja.

U odnosu na LRS iz prethodnog razdoblja u novoj LRS za programsko razdoblje 2023.-2027. veliki naglasak se daje na ključne elemente LEADER-a kao i na ostvarivanje dodane vrijednosti LEADER-a od kojih posebno ističemo sljedeće:

Zajednička načela kriterija kojima se postiže prednost prilikom odabira projekata u okviru provedbe intervencija LAG-a koja se zasnivaju prvenstveno na doprinosu projekta ključnim elementima dodane vrijednosti LEADER-a i to:

- povećanju/jačanju socijalnog (društvenog) kapitala u lokalnim zajednicama,
- poboljšanju lokalnog upravljanja te
- poboljšanju rezultata i učinaka politike za područje LAG-a u usporedbi s provedbom bez LEADER pristupa.

Doprinos dodanoj vrijednosti LEADER-a koju LAG planira postići a koji će se očitovati prvenstveno kroz **potporu inovacijama** (inovativnim pristupima) te **poticanju sektorske i međusektorske suradnje** (partnerski projekti), kao i **jačem uključivanju osjetljivih društvenih skupina** za koje smo već imali i inicijalne sastanke.

Inovacija je horizontalna tema koja prožima cijeli LRS i provedbu LEADER-a u cjelini. Svrha LRS je stvoriti okruženje koje će omogućiti potporu promicanju inovacija i inovativnih aktivnosti i projekata. Projekt ima inovativne značajke na lokalnoj razini ako rezultira uvođenjem nove aktivnosti ili novog proizvoda ili nove/inovativne metode ili usluge na lokalnoj razini (ukupno područje LAG-a). Važno je napomenuti kako je doprinos inovativnim i pametnim rješenjima u selima ujedno i jedan od kriterija **doprinosa provedbi koncepta Pametnih sela**.

Osnovni elementi primjene inovativnosti odnosno inovativnih značajki u lokalnom kontekstu sukladno članku 31. stavku 2. (d) Uredbe (EU) br. 2021/1060. za potrebe primjene u kriterijima odabira projekata (operacija) **temelje se na:**

- **projektnim partnerstvima** koja donose međusektorsku ili sektorsku suradnju različitih dionika u iznalaženju rješenja za razvojne potrebe područja LAG-a (partnerski projekti);
- **potpori društvenim (socijalnim) inovacijama** koje dovode do novih proizvoda i usluga kojima se rješavaju potrebe opće zajednice područja LAG-a (nove metode i pristup prijenosu znanja za razvoj poduzetništva i društvenog poduzetništva, nove tehnologije koje uključuju povećanje otpornosti na klimatske promjene i digitalizaciju, inovacije u proizvodnji lokalnih proizvoda i dugih aktivnosti u razvoju turizma, moderne ekološke prakse za zaštitu okoliša, društvenih inovacija koje razvijaju nove oblike i načine uključivanja osjetljivih skupina društva i dugo).

U svrhu jačanja doprinosa dodanoj vrijednosti LEADER-a u elementu poboljšanja rezultata i učinaka politike putem načela kriterija odabira prednost će imati **projekti „zajedničkog korisnika“** te oni kojima se ostvaruje **„zajednički interes“**. Zajedničkim korisnikom u smislu provedbe intervencija LRS smatraju se gospodarska udruženja (zadruge, klasteri i dr.), organizacije civilnog društva ili javno-pravna tijela te pravne osobe (ustanove i/ili poduzeća u većinskom javnom vlasništvu). Zajedničkim korisnikom smatra se i **provedba zajedničkih projekata**, odnosno, ako se projekti provode u sektorskom ili međusektorskom partnerstvu. **Partnerskim projektom** smatra se projekt u kojem više korisnika sudjeluje u provedbi projekta u jednoj intervenciji LAG-a. Prilikom podnošenja Zahtjeva za potporu, projektni partneri moraju imati sklopljen Sporazum o međusobnoj suradnji za potporu kojim se definira glavni partner (nositelj projekta) te u kojem su jasno definirane i razgraničene aktivnosti i zadaće projektnih partnera. Svi korisnici (projektni partneri) moraju ispunjavati uvjete prihvatljivosti za intervenciju LAG-a za koju prijavljuju zajednički projekt. Projekt ima Zajednički interes, ako ga provodi Zajednički korisnik i/ili ako je u kolektivnom interesu članova

Zajedničkog korisnika i opće javnosti odnosno od dobrobiti za opću zajednicu. Takav projekt treba biti više od zbroya pojedinačnih interesa članova Zajedničkog korisnika.

Temeljni (opći) uvjeti prihvatljivosti svih projekata, uključujući i partnerske projekte u okviru provedbe intervencija LAG-a su:

- usklađenost sa ciljevima LRS i s jednim ili više specifičnih ciljeva SPZPP-a
- usklađenost s nacionalnim i zakonodavstvom EU-a koje se odnosi na projekt (operaciju) te pravilima državne potpore (ako je primjenjivo)
- ukupni iznos projekta ne smije biti veći od 300.000,00 EUR (bez PDV-a)
- provedba na području obuhvata LAG-a
- usklađenost sa pravilima državne potpore, ako će biti primjenjivo, usklađenost s EU i RH zakonodavstvom na koje se odnosi predmetni projekt

Temeljni (opći) uvjeti prihvatljivosti projekta primjenjuju se na sve projekte za koje se podnosi Zahtjev za potporu, uključujući i partnerske projekte.

Intervencija LEADER u okviru SP ZPP-a prvenstveno se provodi na temelju članka 77. Uredbe (EU) br. 2021/2115 pod nazivom “Suradnja“, uključujući i članke 73., 74. te 75. navedene Uredbe. Sukladno članku 77. stavku 3. Uredbe (EU) br. 2021/2115, **intenzitet potpore u LAG intervenciji može iznositi najviše 100% prihvatljivih troškova** projekta odnosno mogu se pokriti svi troškovi povezani s projektom.

U slučaju kada LAG intervencija uključuje ulaganja **u skladu s člankom 73. Uredbe (EU) 2021/2115,** intenzitet potpore može iznositi **najviše 65% prihvatljivih troškova** projekta, a **iznimno** se može povećati u sljedećim slučajevima:

- najviše **80%** kada je korisnik **mladi poljoprivrednik**
- najviše **85%** za ulaganja kod **malih poljoprivrednih gospodarstava**
- najviše **100% za neproduktivna ulaganja i temeljne usluge i infrastrukturu u ruralnim područjima**

Prilikom izrade LRS i ovaj dio mogućnosti povećanja sufinanciranja pokazao se je iznimno prihvaćen i značajan za potencijalne korisnike LAG-a Baranja stoga ćemo u budućim intervencijama prema zadanim pravilima iskoristiti navedene mogućnosti.

Tablica 28: Projekti suradnje

Vrsta projekta suradnje	Područje interesa projekta suradnje	Očekivani rezultat provedbe projekta suradnje	Indikativna visina proračuna projekta suradnje u odnosu na ukupni iznos alokacije koje će LAG ostvariti u razdoblju 2023.-2027.
međuteritorijalni	Poljoprivreda i turizam s naglaskom na proizvode s dodanom vrijednosti	Razvoj proizvoda s dodanom vrijednosti, razmjena iskustava kroz primjere dobre prakse i studijska putovanja, edukacije, promocija lokalnih proizvoda	1 %
međuteritorijalni	Društveno poduzetništvo i socijalne usluge	Edukacije i razmjena iskustava kroz primjere dobre prakse i studijska putovanja	1,5%

Projekti suradnje LAG-a uključuju razmjenu dostignuća, iskustava i znanja između LAG-ova i drugih lokalnih razvojnih dionika ruralnih područja unutar EU. Također se odnose na prijenos dobre prakse, inovativnosti i razvoj na temelju znanja stečenog provedbom aktivnosti lokalnog razvoja vođenog zajednicom. LAG Baranja ima iskustvo u provedbi projekata suradnje jer je u prošlom programskom razdoblju proveo dva projekta suradnje, a treći projekt je u fazi prijave i provodit će se u 2023. i 2024. godini. U novom programskom razdoblju planira se provedba dva projekta suradnje, a teme navedene u Tablici 28. proizašle su iz analize stanja, SWOT analize, te identifikacije potreba i mogućnosti za daljnji razvoj područja. Povezivanje, sinergijsko djelovanje u razvojnim procesima, edukacije, razmjenu znanja i iskustava te promociju područja, LAG definira kao stavke od ključne važnosti. LAG Baranja planira provoditi međuteritorijalne projekte suradnje, a u provedbi takvih projekata moraju sudjelovati najmanje

dva LAG-a. Odluku o ulasku u projekt suradnje, kroz detaljno elaboriranje i prikazivanje rezultata implementacije, moraju podržati članovi Upravnog odbora LAG-a. Prilikom ulaska u projekt suradnje, obavezno je potpisivanje Partnerskog sporazuma ili Sporazuma o suradnji s odabranim LAG-ovima, u kojemu se jasno navode zadaci, prava i obaveze svakog od partnera.

Tablica 29: Opis intervencija

Naziv i kod intervencije	INT 1.1. Potpora za rast proizvodnje i prerade u poljoprivredi
Područje obuhvata	Cjelokupno područje LAG-a Baranja
Kratki opis intervencije: -svrha intervencije - doprinos intervencije općem i specifičnom cilju LRS - doprinos intervencije specifičnom cilju ZPP - pripadnost intervencije nekom od članaka Uredbe (EU) 2021/2115 - doprinos pokazateljima rezultata ZPP-a - opis dodatne vrijednosti intervencije u provedbi LEADER pristupa uz naglasak na posebitosti intervencije koje ju razlikuju u odnosu na SP ZPP intervencije - - ako je je primjenjivo opis inovativnih elemenata LRS	Intervencija je izrađena na temelju provedene SWOT analize LAG-a i uključuje prepoznate razvojne potencijale kao i rješavanje potrebe definirane kao P 1.1. Rast broja primarnih proizvoda potrebnih za preradu na području Baranje i same prerade i potrebe P 1.2. Razvoj lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti. Za uspješan i gospodarski razvoj područja LAG-a Baranja ključno je jačanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava ekonomskim osnaživanjem uz povećanje produktivnosti, modernizaciju i digitalizaciju proizvodnih procesa te poboljšanje praksi u poljoprivrednoj proizvodnji koje doprinose prilagodbi i ublažavanju klimatskih promjena kako na području primarne poljoprivredne proizvodnje, tako i na području prerade poljoprivrednih proizvoda. Ekonomskim osnaživanjem postojećih poljoprivrednih gospodarstava i razvojem lokalnih proizvoda s dodanom vrijednosti ojačat će se konkurentna sposobnost i stvarati preduvjeti za održavanje postojeće zaposlenosti na malim gospodarstvima kao i mogućnost stvaranja novih radnih mjesta. Zato se na području LAG-a Baranja želi dati potpora razvoju poduzetničkih ideja zasnovanih na inovativnim poljoprivrednim tehnologijama usklađenim s horizontalnim ciljevima ZPP-a kako bi se ublažile navedene slabosti u SWOT analizi, prvenstveno vezano uz nisku produktivnost i nedovoljno korištenje suvremenih tehnologija, nedovoljnu međusobnu povezanost među poljoprivrednicima i izostanak zajedničkog nastupa na tržištu, što sve zajedno rezultira nedovoljnom iskorištenosti postojećih kapaciteta za razvoj područja. U narednom razdoblju prednost će se davati poljoprivrednim gospodarstvima koja se žele modernizirati i povećati svoje proizvodne i ekonomske kapacitete prvenstveno u proizvodnji voća i povrća te stočarskoj proizvodnji kao i izgradnji i opremanju kapaciteta za preradu poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Prednost će imati proizvodi u sustavu kvalitete počevši od onih koji su već zaštićeni na EU razini kao što je „Baranjski kulen“ i proizvodi za koje će se tek pokrenuti proces zaštite kao i proizvodi u sustavu ekološke proizvodnje. LAG Baranja planira kontinuirano raditi na razvoju proizvoda s dodanom vrijednosti, obzirom da se kroz niz radionica s ključnim dionicima došlo do zaključka da je postojeće lokalne prehrambene proizvode potrebno unaprijediti, standardizirati, marketinški razviti i prilagoditi potrebama tržišta kako bi postali tržišno prepoznatljivi. Kao rezultat provedenih analiza za rješavanje navedenih potreba P 1.1 i P 1.2. u procesu izrade LRS definirana je intervencija INT 1.1. „Potpora za rast proizvodnje i prerade u poljoprivredi“. Intervencija izravno doprinosi Općem cilju (OC 1. LRS): Jačati poljoprivredu Baranje i dodane vrijednosti poljoprivrednih proizvoda jer se kroz intervenciju osigurava potpora poljoprivrednicima koji trebaju usporedno ojačavati proizvodnju primarnih proizvoda kao i preradu kako bi što više komponenata proizvodnje razvili i održali u samoj Baranji i osigurali proizvodnu osnovu za razvoj proizvoda s dodanom vrijednosti. Intervencija doprinosi i Specifičnom cilju (SC 1.): Povećanje vrijednosti i dostupnosti poljoprivrednih proizvoda na području Baranje jer će povećanjem proizvodnje primarnih proizvoda osim njihove dostupnosti, rasti vrijednost i dostupnost prerađenih proizvoda kao proizvoda s dodanom vrijednosti što je neraskidiva veza koja vodi prosperitetu Baranje i boljoj prepoznatljivosti područja. Očekuju se kraći lanci opskrbe na svim razinama.

Intervencija izravno doprinosi i specifičnim ciljevima SC ZPP-a:

SC ZPP 2: Jačanje usmjerenosti na tržište i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava kratkoročno i dugoročno, uključujući veću usmjerenost na istraživanja, tehnologiju i digitalizaciju.

Ovom intervencijom zadovoljava se tržište, odnosno dostupna potražnja koja raste, povećava se konkurentnost proizvoda, ali se intervencijom potiče i korištenje modernih tehnologija i digitalizacije. Očekuje se ostvarenje slijedećih pokazatelja povezanih sa SC ZPP 2:

R 3 Digitalizacija poljoprivrede – minimalno 6 PG-ova ostvarit će potporu za digitalnu poljoprivrednu tehnologiju u okviru ZPP-a;

R 9 Modernizacija poljoprivrednih gospodarstava – minimum 10 PG-ova ostvarit će potporu za ulaganja u restrukturiranje i modernizaciju s ciljem poboljšanja učinkovitosti resursa.

SC ZPP 4: Doprinos ublažavanju klimatskih promjena i prilagodbi tim promjenama, smanjenjem emisija stakleničkih plinova i poboljšanjem sekvenciranja ugljika, te promicanje održive energije. Očekuje se ostvarenje slijedećih pokazatelja ZPP-a:

R 15 Energija iz obnovljivih izvora iz poljoprivrede i šumarstva te iz drugih obnovljivih izvora putem razvoja kapaciteta za proizvodnju energije uključujući biološke (u megavatima) za koja je dodijeljena potpora; Prihvatljive aktivnosti ove intervencije su i nabava kapaciteta za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora energije za vlastite potrebe -očekuje se ostvarenje min.0,02 MW kroz provedene projekte;

R 16 Ulaganja povezana s klimom- minimum 6 PG-ova ostvarit će potporu za ulaganja u okviru ZPP-a kojima se doprinosi ublažavanju klimatskih promjena i prilagodbi tim promjenama te proizvodnji obnovljive energije ili biomaterijala.

SC ZPP 8: Promicanje zapošljavanja, rasta, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući kružno biogospodarstvo i održivo šumarstvo.

Provedbom ove intervencije očekuje se ostvarenje pokazatelja rezultata ZPP-a:

R 37 Rast i radna mjesta u ruralnim područjima- očekuje se stvaranje minimalno 3 radna mjesta kroz provedene projekte (kao i 6 sačuvanih radnih mjesta)

R 39 Razvoj ruralnog gospodarstva – minimalno 20 poduzeća (PG) ostvarit će potporu za razvoj ruralnog gospodarstva;

R 40 Pametna tranzicija ruralnog gospodarstva - minimum 5 projekata doprinijet će konceptu pametna sela.

Intervencija u većini svog obuhvata i aktivnosti pripada uvjetima iz članka 73. i 74. Uredbe (EU) br.2021/2115.

Dodana vrijednost LEADER-u kod provedbe ove intervencije se očituje u povećanju konkurentnosti poljoprivrednika LAG područja poticanjem na suradnju i udruživanje među poljoprivrednicima povezivanjem u proizvodni lanac proizvoda s dodanom vrijednosti upravo „baranjskog podrijetla“ kao i ulazak u sustave kvalitete i proizvodnju autohtonih proizvoda koji će imati oznaku kvalitete na razini EU (baranjski kulen), odnosno bilo koju oznaku kvalitete na regionalnoj ili nacionalnoj razini proizvoda čime će se osigurati stvaranje većeg dohotka na svim razinama, mogućnost novog zapošljavanja i doprinos cjelokupnom održivom razvoju i jačanju identiteta LAG područja.

Ono čime je specifična ova intervencija u odnosu na intervencije na nacionalnoj razini je povezivanje primarne proizvodnje i prerade unutar jedne intervencije koje imaju isti cilj kao i ostvarivanje doprinosa LEADERU.

Ovom intervencijom izravno se potiče korištenje modernih tehnologija, inovacija čime se ujedno pridonosi konceptu pametnih sela.

Ciljani korisnici	Pravne i fizičke osobe upisane u relevantan upisnik PG-ova na nacionalnoj razini pri nadležnom tijelu (poljoprivredna gospodarstva, obrti, trgovačka društva, zadruge, proizvođačke organizacije)
Temeljni uvjeti prihvatljivosti korisnika	Temeljni (opći) uvjeti prihvatljivosti korisnika su: – imati prebivalište ili sjedište, uključujući podružnicu, ovisno o organizacijskom obliku unutar područja LAG-a Baranja putem kojeg se podnosi zahtjev za potporu, prije dana objave natječaja LAG-a sve do proteka roka od 5 (pet) godina od dana konačne isplate sredstava potpore, osim u slučaju ako odabrani LAG promijeni obuhvat područja ili u slučaju više sile i izvanredne okolnosti sukladno članku 3. stavku 1. Uredbe (EU) br. 2021/2116; – imati podmirene odnosno uređene financijske obveze prema državnom proračunu; – ne smije biti u postupku predstečaja, stečaja, stečaja potrošača ili likvidacije u skladu s posebnim propisima.
Prihvatljive vrste projekta i temeljni uvjeti prihvatljivosti projekta	Temeljni (opći) uvjeti prihvatljivosti projekta su: – usklađenost sa ciljevima LRS i s jednim ili više specifičnih ciljeva SPZPP-a – usklađenost s nacionalnim i zakonodavstvom EU-a koje se odnosi na projekt (operaciju) te pravilima državne potpore (ako je primjenjivo) – ukupni iznos projekta ne smije biti veći od 300.000,00 EUR (bez PDV-a) – provedba na području obuhvata LAG-a – usklađenost sa pravilima državne potpore, ako će biti primjenjivo, usklađenost s EU i RH zakonodavstvom na koje se odnosi predmetni projekt Prihvatljive vrste projekata odnose se na primarnu poljoprivrednu proizvodnju, doradu, preradu, skladištenje poljoprivrednih proizvoda, obnovljive izvore energije, energetske učinkovitost i dr. Prihvatljivi su projekti koji mogu uključiti sljedeće prihvatljive aktivnosti: gradnja (uključujući rekonstrukciju i/ili adaptaciju) i/ili opremanje; marketinške aktivnosti; edukacijsko-informativne aktivnosti; promotivne aktivnosti i dr. Detaljne prihvatljive vrste projekata i uvjeti prihvatljivosti projekata bit će navedeni u natječaju LAG-a.
Načela kriterija odabira	Načela kriterija odabira projekata zasnivat će se na slijedećim prioritetima: – ekonomskoj veličini poljoprivrednog gospodarstva (prioritet će imati gospodarstva koja imaju SO između 10.000 i 50.000 EUR) – inovativnosti i digitalizaciji (prioritet će imati projekti koji uključuju primjenu inovativne tehnologije i digitalizacije i koji doprinose stvaranju inovativnih proizvoda) – očuvanju okoliša, korištenju obnovljivih izvora energije i ublažavanju klimatskih promjena (prioritet će imati projekti koji doprinose očuvanju okoliša i ublažavanju klimatskih promjena i primjenjuju korištenje obnovljivih izvora energije) – sektorskom ulaganju (prioritet će imati projekti kojima se ulaže u prioritetne sektore: stočarstvo, voćarstvo, povrtlarstvo, pčelarstvo) – uključivanje u lanac proizvođača proizvoda s dodanom vrijednosti (prioritet će imati projekti kojima se ostvaruje povezivanje između proizvođača primarnih poljoprivrednih proizvoda sa proizvođačima koji se bave preradom i stvaranjem proizvoda s dodanom vrijednosti) – radnom iskustvu, stupnju obrazovanja i dobnoj strukturi (prioritet će imati korisnici sa većim radnim iskustvom, višim stupnjem obrazovanja i povoljnijom dobnom strukturom - mladi poljoprivrednici). Razrada načela kriterija odabira bit će definirana u natječaju LAG-a.
Najniža ukupna vrijednost projekta	Odredit će se LAG natječajem
Najviša ukupna vrijednost projekta	Najviša ukupna vrijednost projekta je do 300.000,00 EUR (bez PDV-a)

Najniži iznos potpore po projektu	Odredit će se LAG natječajem
Najviši iznos potpore po projektu	Najviši iznos potpore po projektu je do 200.000,00 EUR
Intenzitet potpore	Intenzitet potpore može iznositi najviše 65% prihvatljivih troškova projekta, a iznimno se može povećati u slijedećim slučajevima: – najviše 80% prihvatljivih troškova projekta za ulaganja mladih poljoprivrednika¹⁶ – najviše 85% prihvatljivih troškova projekta za ulaganja malih poljoprivrednika¹⁷

Pokazatelji

Broj novostvorenih radnih mjesta (puno radno vrijeme), doprinosi R.37 ZPP-a	3
Broj sačuvanih radnih mjesta	6

R.b.		
1.	Naziv pokazatelja	R 39 Razvoj ruralnog gospodarstva
	Mjerna jedinica	Broj poduzeća
	Ciljna vrijednost	20
2.	Naziv pokazatelja	R 3 Digitalizacija poljoprivrede
	Mjerna jedinica	Broj PG-ova koji primaju potporu
	Ciljna vrijednost	6
3.	Naziv pokazatelja	R 9 Modernizacija poljoprivrednih gospodarstava
	Mjerna jedinica	Broja PG-ova koji primaju potporu
	Ciljna vrijednost	10
4.	Naziv pokazatelja	R 15 Energija iz obnovljivih izvora iz poljoprivrede i šumarstva te iz drugih obnovljivih izvora
	Mjerna jedinica	MW
	Ciljna vrijednost	0,02
5.	Naziv pokazatelja	R 16 Ulaganja povezana s klimom
	Mjerna jedinica	Broj PG-ova koji primaju potporu
	Ciljna vrijednost	6
6.	Naziv pokazatelja	LB1 Uključivanje u lanac proizvođača proizvoda s dodanom vrijednosti
	Mjerna jedinica	Broj PG-ova koji se uključuju u lanac proizvoda s dodanom vrijednosti
	Ciljna vrijednost	5
7.	Naziv pokazatelja	R 40 pametna tranzicija ruralnog gospodarstva
	Mjerna jedinica	Broj projekata
	Ciljna vrijednost	5

¹⁶ **Malo poljoprivredno gospodarstvo** predstavlja poljoprivrednika koji ima ekonomsku veličinu od 3.000 do 10.000 EUR-a u slučaju ulaganja u sektor voća, povrća i cvijeća, odnosno do 15.000 EUR-a za ulaganja u ostalim sektorima.

¹⁷ **Mladi poljoprivrednik** je osoba starija od 18 i mlađa od 40 godina (do navršene 41 god.) u trenutku podnošenja Zahtjeva za potporu, koja posjeduje odgovarajuće vještine i znanje o poljoprivredi te po prvi puta uspostavlja poljoprivredno gospodarstvo ekonomske veličine od 10.000 EUR do 100.000 EUR na kojem ima status nositelja/odgovorne osobe ili je status nositelja/odgovorne osobe po prvi put stekla unutar 5 (pet) godina do dana podnošenja zahtjeva za potporu, a u slučaju trgovačkog društva je i odgovorna osoba isključivo ukoliko je vlasnik najmanje 50% temeljnog kapitala društva.

Naziv i kod intervencije	INT 2.1. Potpora za razvoj turističkih i uslužnih djelatnosti koje potiču distribuciju poljoprivrednih proizvoda
Područje obuhvata	Cjelokupno područja LAG-a Baranja
Kratki opis intervencije: -svrha intervencije - doprinos intervencije općem i specifičnom cilju LRS - doprinos intervencije specifičnom cilju ZPP - pripadnost intervencije nekom od članaka Uredbe (EU) 2021/2115 - doprinos pokazateljima rezultata ZPP-a - opis dodatne vrijednosti intervencije u provedbi LEADER pristupa uz naglasak na posebitosti intervencije koje ju razlikuju u odnosu na SP ZPP intervencije - ako je je primjenjivo opis inovativnih elemenata LRS	Intervencija je izrađena na temelju provedene SWOT analize LAG-a i uključuje prepoznate razvojne potencijale kao i rješavanje potrebe definirane kao P 2.1. Razvijati turizam i uslužne djelatnosti u sinergiji s poljoprivrednom proizvodnjom. Područje LAG-a Baranja ima značajne potencijale za razvoj ruralnog turizma. Na terenskim radionicama dionici su prepoznali mogućnost za razvoj tematske turističke ponude kroz tradicionalnu gastronomiju i ponudu prepoznatljivih lokalnih proizvoda na seoskom gospodarstvu, u specijaliziranim prodavaonicama, ugostiteljskim i smještajnim objektima kao i prodajom na prepoznatljivim "baranjskim policama" na frekventnim turističkim lokacijama u Baranji. Iz SWOT analize vidljivo je da nije dovoljno razvijena suradnja između poljoprivrednih proizvođača sa pružateljima usluga u turizmu na području LAG-a što je navedeno kao jedna od ključnih razvojnih slabosti, stoga se kroz ovu intervenciju stvara prilika za bolju promociju i prodaju lokalnih proizvoda povezivanjem poljoprivrednih proizvođača sa pružateljima usluga u turizmu koji imaju smještajne kapacitete i kapacitete za pružanje ugostiteljskih usluga. Njihovim povezivanjem tradicionalni lokalni proizvodi će uz već prepoznatu vinsku priču i Kopački rit, doprinijeti da Baranja postane visoko pozicionirana destinacija kontinentalnog turizma. Bogato kulturno nasljeđe i njegovanje tradicijskih običaja i kulture također su dobra osnova za proširenje turističke ponude obnavljanjem starih zanata i umjetničkih obrta, za proizvodnju suvenira, proizvodnju i pakiranje autohtonih lokalnih proizvoda i drugo. Tu dolazi do mogućnosti povezivanja i sinergije između poljoprivredne proizvodnje i razvoja neproizvodnih usluga, posebno u ruralnom turizmu kao jednom od čimbenika šireg gospodarskog razvoja i mogućnosti za stvaranje novih radnih mjesta, posebno za osjetljive društvene skupine, mlade i žene ruralnog područja, kao i starije osobe koje posjeduju znanja i vještine kojima mogu doprinijeti razvoju i prepoznatljivosti područja. U narednom razdoblju potrebno je sustavno jačati svijest o mogućnostima daljnje diversifikacije poljoprivrednih djelatnosti te uvođenje novih proizvoda i usluga povezivanjem proizvođača lokalnih proizvoda i pružatelja usluga u turizmu. U cilju rješavanja navedene potrebe definirana je intervencije INT 2.1. Potpora za razvoj turističkih i uslužnih djelatnosti koje potiču distribuciju poljoprivrednih proizvoda Provedbom ove intervencije izravno će se doprinijeti ostvarenju Općeg cilja 2. (OC 2 LRS): Rast turizma i uslužnih djelatnosti u službi poljoprivrede jer ovakav integrirani pristup omogućit će da se turizam i uslužne djelatnosti ne razvijaju sami za sebe već se osigurava i održivost poljoprivrede kroz povećanje prihoda na gospodarstvu i stvaranje novih radnih mjesta. Želi se postići da privlačna „lakša“ zanimanja ne samo da privuku radno aktivno stanovništvo, već da stvore „simbiozu“ i sinergiju u ruralnom prostoru. Provedbom ove intervencije doprinijet će se i ostvarenju Specifičnog cilja 2. (SC 2): Rast korištenja poljoprivrednih proizvoda u turizmu i ostalim uslužnim djelatnostima (SC 2). Ključno je da u turizmu i uslužnim djelatnostima rast uključuje što više korištenja poljoprivrednih proizvoda, te da se izbjegne masovnost. Ne očekuje se masovnost u smislu brojki koje ima obala, ali ipak se ne želi poticati onaj razvoj koji ne može zadovoljiti lokalna proizvodnja u smislu da se ista zaobilazi već da upravo raste korištenje poljoprivrednih proizvoda u turizmu i ostalim uslužnim djelatnostima. Umjesto same distribucije proizvoda izvan Baranje potiče se mobilnost kupaca potaknuta upravo baranjskim proizvodima i kulturnom baštinom te prirodnim atrakcijama. Intervencija izravno doprinosi ostvarenju SC ZPP 8: Promicanje zapošljavanja, rasta, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući kružno

	biogospodarstvo i održivo šumarstvo. Provedbom ove intervencije doprinosi se pokazateljima rezultata ZPP-a: R 39 Razvoj ruralnog gospodarstva – očekuje se da će minimalno 7 poduzeća ostvariti potporu za razvoj ruralnog gospodarstva; R 37 Rast i radna mjesta u ruralnim područjima - očekuje se stvaranje minimalno 3 radna mjesta kroz provedene projekte. R 40 Pametna tranzicija ruralnog gospodarstva - minimum 3 projekata doprinijet će konceptu pametnih sela. Dodana vrijednost LEADER-u kod provedbe ove intervencije se očituje na <u>umrežavanju i međusobnoj suradnji proizvođača lokalnih proizvoda i pružatelja usluga u ruralnom turizmu</u>, čime se izravno postiže sinergija u prepoznavanju i promoviranju lokalnih vrijednosti (spoj prirodnog bogatstva i nasljeđa tradicijskih običaja i kulture sa bogatom ponudom lokalne hrane i pića i novih inovativnih usluga u funkciji razvoja ruralnog turizma) što područje LAG-a Baranje čini prepoznatljivom i sve posjećenijom turističkim destinacijom. Ovom intervencijom <u>potiče se inovativno prezentiranje proizvoda Baranje kroz turizam</u>. Kroz projekte u okviru intervencije potiče se korištenje inovacija i digitalnih rješenja koji <u>pridonose konceptu pametnih sela</u>.
Ciljani korisnici	Poljoprivredna gospodarstva (fizičke i pravne osobe) koja imaju registriranu nepoljoprivrednu djelatnost najmanje godinu dana u trenutku podnošenja zahtjeva za potporu; Fizičke i pravne osobe koje imaju registriranu nepoljoprivrednu djelatnost vezano uz pružanje usluga u turizmu najmanje godinu dana u trenutku podnošenja zahtjeva za potporu.
Temeljni uvjeti prihvatljivosti korisnika	Temeljni (opći) uvjeti prihvatljivosti korisnika su: – imati prebivalište ili sjedište, uključujući podružnicu, ovisno o organizacijskom obliku unutar područja LAG-a Baranja putem kojeg podnosi zahtjev za potporu, prije dana objave natječaja LAG-a sve do proteka roka od 5 (pet) godina od dana konačne isplate sredstava potpore, osim u slučaju ako odabrani LAG promijeni obuhvat područja ili u slučaju više sile i izvanredne okolnosti sukladno članku 3. stavku 1. Uredbe (EU) br. 2021/2116; – imati podmirene odnosno uređene financijske obveze prema državnom proračunu; – ne smije biti u postupku predstečaja, stečaja, stečaja potrošača ili likvidacije u skladu s posebnim propisima.
Prihvatljive vrste projekta i temeljni uvjeti prihvatljivosti projekta	Temeljni uvjeti prihvatljivosti projekta su : – usklađenost sa ciljevima LRS te s jednim ili više specifičnih ciljeva SP ZPP-a – usklađenost s nacionalnim i zakonodavstvom EU-a koje se odnosi na projekt (operaciju) te pravilima državne potpore (ako je primjenjivo) – ukupni iznos projekta ne smije biti veći od 300.000,00 EUR (bez PDV-a) – provedba na području obuhvata LAG-a – usklađenost sa pravilima državne potpore, ako će biti primjenjivo, usklađenost s EU i RH zakonodavstvom na koje se odnosi predmetni projekt Prihvatljiva ulaganja u projektu su ulaganja u razvoj turističke infrastrukture i objekata za pružanje smještajnih i ugostiteljskih usluga u svrhu razvoja turizma, specijalizirane prodavaonice i objekte za razvoj tradicijskih i umjetničkih obrta, izradu suvenira i rukotvorina, razvoj ostalih nepoljoprivrednih usluga (društvenih i intelektualnih, kao i ulaganja u objekte za preradu, marketing i izravnu prodaju lokalnih proizvoda koji nisu obuhvaćeni Dodatkom I Ugovora o funkcioniranju EU. Detaljne prihvatljive vrste projekata i uvjeti prihvatljivosti projekata bit će navedeni u natječaju LAG-a.

Načela kriterija odabira	Načela odabira projekata temelje na slijedećim prioritetima: – samozapošljavanju i zapošljavanju (prioritet će imati projekti kojima se doprinosi stvaranju radnih mjesta) – poticanju distribucije lokalnih poljoprivrednih proizvoda kroz ruralni turizam (prioritet će imati projekti kojima se ostvaruje povezivanje između proizvođača lokalnih poljoprivrednih proizvoda i pružatelja usluga u turizmu) – uvođenju novih inovativnih usluga u funkciji razvoja ruralnog turizma i primjeni novih tehnologija i obnovljivih izvora energije (prioritet će imati projekti kojima se doprinosi razvoju gospodarstva uvođenjem novih inovativnih usluga i novih inovativnih tehnologija kao i korištenjem obnovljivih izvora energije, a koji ujedno doprinose i konceptu pametnih sela) – radnom iskustvu, stupnju obrazovanja i dobroj strukturi (prioritet će imati korisnici sa odgovarajućim radnim iskustvom u turizmu, višim stupnjem obrazovanja i povoljnijom dobnom strukturom). Razrada načela kriterija odabira bit će definirana u natječaju LAG-a.
Najniža ukupna vrijednost projekta	Odredit će se LAG natječajem
Najviša ukupna vrijednost projekta	Najviša ukupna vrijednost projekta je 300.000,00 eura (bez PDV-a).
Najniži iznos potpore po projektu	Odredit će se LAG natječajem
Najviši iznos potpore po projektu	Najviši iznos potpore po projektu je do 200.000,00 EUR
Intenzitet potpore	Intenzitet potpore može iznositi najviše 65% prihvatljivih troškova projekta, a iznimno se može povećati u slijedećim slučajevima : – najviše 80% prihvatljivih troškova projekta za ulaganja mladih poljoprivrednika – najviše 85% prihvatljivih troškova projekta za ulaganja malih poljoprivrednika Detaljnije će se definirati natječajem LAG-a.

Pokazatelji

Broj novostvorenih radnih mjesta (puno radno vrijeme), doprinosi R.37 ZPP-a	3
Broj sačuvanih radnih mjesta	4

R.b.		
1.	Naziv pokazatelja	R 39 Razvoj ruralnog gospodarstva
	Mjerna jedinica	Broj poduzeća
	Ciljna vrijednost	7
2.	Naziv pokazatelja	R 40 Pametna tranzicija ruralnog gospodarstva
	Mjerna jedinica	Broj projekata
	Ciljna vrijednost	3
3.	Naziv pokazatelja	LB2 Distribucija lokalnih proizvoda kroz ruralni turizam
	Mjerna jedinica	Broj projekata
	Ciljna vrijednost	7

Naziv i kod intervencije	INT 3.1. Potpora razvoju javnih usluga i lokalne infrastrukture
Područje obuhvata	Cjelokupno područje LAG-a
Kratki opis intervencije: -svrha intervencije - doprinos intervencije općem i specifičnom cilju LRS - doprinos intervencije specifičnom cilju ZPP	Intervencija je pripremljena sukladno potrebama područja LAG-a prepoznatim tijekom izrade SWOT analize i prioritetno se odnosi na poboljšanje kvalitete života u lokalnim zajednicama kao odgovor na definiranu potrebu P 3.1. Razvijati javnu i društvenu infrastrukturu i javne usluge u sinergiji sa civilnim sektorom. Ova intervencija ujedno doprinosi i drugim razvojnim potrebama na području gospodarskog razvoja s

- pripadnost intervencije nekom od članaka Uredbe (EU) 2021/2115 - doprinos pokazateljima rezultata ZPP-a - opis dodatne vrijednosti intervencije u provedbi LEADER pristupa uz naglasak na posebitosti intervencije koje ju razlikuju u odnosu na SP ZPP intervencije - ako je je primjenjivo opis inovativnih elemenata LRS	naglasak na poljoprivredu i ruralni turizam kao i na području očuvanja i održivog korištenja prirodne i kulturne baštine. Iako su u proteklom programskom razdoblju JLS provodile značajna investicijska ulaganja u razvoj komunalne i društvene infrastrukture, podaci iz provedene analize područja i SWOT analize pokazuju da komunalna i društvena infrastruktura nisu podjednako razvijene na svim područjima LAG-a, niti imaju svugdje zadovoljavajuću kvalitetu. Također je naglašeno da u već obnovljenim objektima za društvenu namjenu nedostaju stalni sadržaji. Obzirom da je područje Baranje izrazito pogođeno depopulacijom stanovništva (broj stanovnika je smanjen za 20,85 %), u narednom razdoblju potrebna su daljnja ulaganja kojima bi se povećala kvaliteta života i život na prostoru Baranje učinio privlačnijim i „cjelovitijim“. Pored ulaganja u razvoj lokalne i društvene infrastrukture, potrebno je osmisliti dodatne sadržaje i kontinuirano vršiti ulaganja u bolju dostupnost javnih usluga i poticati aktivnosti i manifestacije civilnog sektora koji sadržavaju cjelovite programe kulturnog, rekreativnog, socijalnog i edukativnog karaktera u cilju što bolje funkcionalne iskorisćenosti postojeće lokalne infrastrukture. Kao jedna od snaga navedenih u SWOT analizi naglašeno je postojanje jakog civilnog sektora zaslužnog za društvena i kulturna događanja, stoga je potrebno ostvariti čvršću povezanost između JLS i civilnog sektora na projektima koji imaju zajednički interes (partnerski projekti) a koji su usmjereni k daljnjem razvoju javnih usluga i poboljšanju društvenog standarda kao i obogaćivanju sadržaja u lokalnim sredinama kroz razna rekreativna, kulturna i tradicijska događanja kojima se „zajedno doprinosi“ jačoj socijalnoj uključenosti lokalnog stanovništva i izravnom sudjelovanju u poboljšanju kvalitete života na području Baranje. Sagledavanjem zajedničkih potreba javnog i civilnog sektora kreirana je intervencija INT 3.1. Potpora razvoju javnih usluga i lokalne infrastrukture. Intervencija izravno doprinosi ostvarenju Općeg cilja OC 3. LRS: Povećanje kvalitete života u Baranji. Kako bi život u Baranji bio kvalitetniji važno je da lokalno stanovništvo može što više potreba zadovoljiti upravo na tom prostoru. Intervencija izravno doprinosi i ostvarenju Specifičnog cilja SC 3. Rast broja javnih usluga i aktivnosti civilnog sektora koje prostor Baranje čine privlačnijim za život jer rastom broja javnih usluga u Baranji povećava se kvaliteta života u njoj te usporedno s gospodarskim razvojem izravno utječe na jačanje ključnih sektora i smanjivanje glavnog problema – depopulacija Baranje. Intervencija izravno doprinosi ostvarenju specifičnog cilja SC ZPP 8: Promicanje zapošljavanja, rasta, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući kružno biogospodarstvo i održivo šumarstvo. Aktivnostima javnog i civilnog sektora omogućava se lokalni razvoj i veća socijalna uključenost te promicanje rasta. Provedbom ove intervencije doprinosi se pokazateljima rezultata ZPP-a (uključujući i R 37): R 40 Pametna tranzicija ruralnog gospodarstva - minimum 5 projekata doprinijet će konceptu pametnih sela; R 41 Povezivanje ruralnih područja Europe - očekuje se da će minimalno 6200 korisnika imati koristi od poboljšanja postojeće i izgradnje nove lokalne infrastrukture. Intervencija u većini svoga obuhvata i aktivnosti pripada uvjetima iz članka 77. uključujući članak 73. Uredne (EU) br. 2021/2115. Specifičnosti u odnosu na nacionalne intervencije su u tome što ova intervencija daje „naglasak na prostor Baranje“ i na one javne usluge i aktivnosti koje se provode kontinuirano i stvaraju dodatnu vrijednost svog sadržaja u smislu „edukativnog karaktera“ stanovništva kao i u mogućoj provedbi zajedničkih (partnerskih projekta) JLS sa civilnim sektorom.
--	---

	<u>Dodana vrijednost LEADER-u</u> kroz provedu ove intervencije se očituje u očekivanom <u>povećanju socijalnog kapaciteta područja LAG-a kao rezultat provedbe zajedničkih (partnerskih projekata) kojima dolazi do stvaranja „sinergijskih efekata“ ujedinjavanjem snaga javnog i civilnog sektora.</u> Kroz provedbu ove intervencije dolazi do interakcije između djelatnika LAG-a, stanovnika LAG područja i predstavnika JLS, do njihovog međusobnog povezivanja kao i prepoznavanja i zadovoljavanja zajedničkih interesa područja LAG-a. Kroz projekte u okviru intervencije potiče se korištenje inovativnih digitalnih rješenja koji <u>pridonose konceptu pametnih sela.</u>
Ciljani korisnici	Jedinice lokalne samouprave i pravne osobe u većinskom vlasništvu jedinica lokalne samouprave kao i drugi javno pravni subjekti koji se bave javnom djelatnosti <u>samostalno;</u> Jedinice lokalnih samouprava <u>u partnerstvu</u> sa udrugama, javnim ustanovama, školama i učeničkim zadrugama, muzejima, galerijama i drugim javno-pravnim subjektima.
Temeljni uvjeti prihvatljivosti korisnika	Temeljni (opći) uvjeti prihvatljivosti korisnika su: – imati prebivalište ili sjedište, uključujući podružnicu, ovisno o organizacijskom obliku unutar područja LAG-a Baranja putem kojeg se podnosi zahtjev za potporu, prije dana objave natječaja LAG-a sve do proteka roka od 5 (pet) godina od dana konačne isplate sredstava potpore, osim u slučaju ako odabrani LAG promijeni obuhvat područja ili u slučaju više sile i izvanredne okolnosti sukladno članku 3. stavku 1. Uredbe (EU) br. 2021/2116; – imati podmirene odnosno uređene financijske obveze prema državnom proračunu; – ne smije biti u postupku predstečaja, stečaja, stečaja potrošača ili likvidacije u skladu s posebnim propisima
Prihvatljive vrste projekta i temeljni uvjeti prihvatljivosti projekta	Temeljni uvjeti prihvatljivosti projekta su : – usklađenost sa ciljevima LRS te s jednim ili više specifičnih ciljeva SP ZPP-a – usklađenost s nacionalnim i zakonodavstvom EU-a koje se odnosi na projekt (operaciju) te pravilima državne potpore (ako je primjenjivo) – ukupni iznos projekta ne smije biti veći od 300.000,00 EUR (bez PDV-a) – provedba na području obuhvata LAG-a – usklađenost sa pravilima državne potpore, ako će biti primjenjivo, usklađenost s EU i RH zakonodavstvom na koje se odnosi predmetni projekt <u>Prihvatljivi su projekti i aktivnosti</u> koji doprinose <u>razvoju temeljnih usluga i infrastrukture u ruralnim područjima</u> uključujući valorizaciju, očuvanje i održivo korištenje kulturne i prirodne baštine, energetske učinkovitost i drugo u svrhu jačanja kvalitete života lokalnog stanovništva. Prihvatljivi projekti su koji uključuju prihvatljive aktivnosti kao što su: gradnja (uključujući rekonstrukciju i/ili adaptaciju) i /ili opremanje, edukacijsko- informativne aktivnosti, promotivne aktivnosti i drugo. Detaljne prihvatljive vrste projekata i uvjeti prihvatljivosti projekata bit će navedeni u natječaju LAG-a.
Načela kriterija odabira	Načela odabira projekata temelje se na sljedećim prioritetima: – ulaganju u razvoj nedostajućih/nedostatnih usluga i infrastrukture (prioritet će imati projekti kojima se ulaže u razvoj nedostajućih ili nedostatnih usluga i infrastrukture) – ulaganju u infrastrukturu koju koristi veći broj korisnika (prioritet će imati projekti ulaganja u infrastrukturu kojima se zadovoljavaju interesi većeg broja korisnika) – partnerskim projektima i zajedničkom interesu (prioritet će imati projekti kojima se izravno povezuju javni i civilni sektor i ostvaruju zajednički interesi)

	– ulaganju kojima se podržava inovativnost i doprinos konceptu pametnih sela (prioritet će imati projekti kojima se uvodi inovativnost i ostvaruje doprinos konceptu pametnih sela) Razrada načela kriterija odabira bit će navedena u natječaju LAG-a.
Najniža ukupna vrijednost projekta	Odredit će se LAG natječajem
Najviša ukupna vrijednost projekta	Najviša ukupna vrijednost projekta je do 300.000,00 EUR (bez PDV-a)
Najniži iznos potpore po projektu	Odredit će se LAG natječajem
Najviši iznos potpore po projektu	Najviši iznos potpore po projektu je do 200.000,00 EUR
Intenzitet potpore	Intenzitet potpore kod ulaganja u temeljne usluge i infrastrukturu u ruralnim područjima ¹⁸ može iznositi najviše 100% prihvatljivih troškova projekta.

Pokazatelji

Broj novostvorenih radnih mjesta (puno radno vrijeme), doprinosi R.37 ZPP-a	0
Broj sačuvanih radnih mjesta	2

R.b.		
1	Naziv pokazatelja	R 40 Pametna tranzicija ruralnog gospodarstva
	Mjerna jedinica	Broj projekata
	Ciljna vrijednost	5
2	Naziv pokazatelja	R 41 Povezivanje ruralnih područja Europe
	Mjerna jedinica	Broj ruralnog stanovništva koje ima koristi
	Ciljna vrijednost	6200

Naziv i kod intervencije	INT 3.2. Potpora jačanju socijalne uključenosti lokalnog stanovništva i očuvanju prirodne i kulturne baštine
Područje obuhvata	Cjelokupno područje LAG-a Baranja
Kratki opis intervencije: -svrha intervencije - doprinos intervencije općem i specifičnom cilju LRS - doprinos intervencije specifičnom cilju ZPP - pripadnost intervencije nekom od članaka Uredbe (EU) 2021/2115 - doprinos pokazateljima rezultata ZPP-a - opis dodatne vrijednosti intervencije u provedbi LEADER pristupa uz naglasak na posebitosti intervencije koje ju razlikuju u odnosu na SP ZPP intervencije	Intervencija je pripremljena sukladno potrebama područja LAG-a iskazanim prilikom izrade SWOT analize i odnosi se prvenstveno na jačanje uloge civilnog sektora u poboljšanju kvalitete života u lokalnim zajednicama kao odgovor na definiranu potrebu P 3.2. Jačati civilni sektor i poticati socijalnu uključenost lokalnog stanovništva te očuvanje vrijednosti prirodne i kulturne baštine. Na području LAG-a Baranja djeluje značajan broj udruga među kojima se nekoliko udruga posebno ističe svojim višegodišnjim i kontinuiranim radom čije su aktivnosti i provedeni projekti zbog svoje specifičnosti prepoznati i imaju značajnu ulogu u društvenoj zajednici. To se prije svega odnosi na udruge koje se kroz projekte socijalnog karaktera bave pružanjem izvaninstitucionalnih usluga pojedinim kategorijama građana među kojima posebno ističemo brigu o djeci s posebnim potrebama, udomljavanje socijalno ugrožene djece u udomiteljskim obiteljima, educiranje skupina dugotrajno nezaposlenih žena i osposobljavanje za samostalno obavljanje poslova, brigu o starijim i nemoćnim osobama slabijeg imovnog stanja i drugo, što je od iznimne važnosti za lokalnu

¹⁸ Pod **temeljnouslugom i infrastrukturom u ruralnim područjima** podrazumijeva se ulaganje koje kumulativno ispunjava sljedeće: podiže kvalitetu života u ruralnim područjima (kulturno-društvenu i/ili obrazovno-odgojnu i/ili sportsko-rekreativnu i/ili rekreacijsku i/ili turističku i/ili komunalnu i/ili zdravstvenu i/ili javnih usluga itd.), namijenjeno je javnoj upotrebi/korištenju, mora biti javno dostupno različitim pojedincima i interesnim skupinama, ne smije biti profitnog karaktera (operativni prihodi ne smiju biti veći od operativnih troškova), provodi se u naselju s najviše 25.000 stanovnika.

- ako je je primjenjivo opis inovativnih elemenata LRS	zajednicu. U proteklom programskom razdoblju izgrađeno je i opremljeno nekoliko suvremenih društvenih centara (PEER centar u Šećerani, Romski resursni centar u Dardi, Kulturno razvojni centar u Bilju i dugi) kojima su potrebni stalni sadržaji edukativnog karaktera, kako za dodatno obrazovanje djece i mladih na području IT tehnologije, za pisanje projekta EU, borbe protiv nasilja i drugih sličnih sadržaja, tako i za dodatno obrazovanje raznih marginalnih skupina (prije svega dugotrajno nezaposlenih žena ali i mladih) kako bi se omogućila njihova socijalna inkluzija i olakšala mogućnost zapošljavanja, odnosno samozapošljavanja. Vrijedno je napomenuti da je Udruga P.G.D.I. u sklopu PERR centra u Šećerani osnovala prvu „Stambenu zajednicu“ za djecu koja izlaze iz udomiteljstva i postavljeni su temelji za razvoj društvenog poduzetništva što otvara mogućnost stvaranja radnih mjesta u narednom razdoblju. Na području Baranje određeni broj udruga bavi se organiziranjem raznih manifestacija za očuvanje tradicijskih običaja i kulture, a sve s ciljem promocije područja i privlačenja što većeg broja posjetitelja što doprinosi obogaćivanju sadržaja i povećanju kvalitete života u Baranji. Također su pojedine udruge ostvarile zavidne rezultate na području očuvanja okoliša i zaštiti prirodne i kulturne baštine, posebno na području Kopačkog rita. Za očuvanje tradicijskih običaja i kulture kao i očuvanje prirodne i kulturne baštine potrebno je osigurati kontinuitet u održavanju i odgovarajuće izvore sredstava i osigurati mladim visokoobrazovanim osobama zapošljavanje i u ovoj vrsti djelatnosti. Ključno je ostvariti čvrstu povezanost između civilnog sektora i JLS i drugih javnih institucija koje se bave socijalnom djelatnosti kao i zaštitom prirodne i kulturne baštine, kako bi se kroz zajedničke projekte (partnerske projekte) postigli sinergijski efekti koji doprinose poboljšanju društvenog standarda i socijalne uključenosti lokalnog stanovništva kao i očuvanju prirodne i kulturne baštine na području Baranje. Uvažavajući sve prethodno navedeno definirana je intervencija INT 3.2. Potpora jačanju socijalne uključenosti lokalnog stanovništva i očuvanju prirodne i kulturne baštine. Intervencija izravno doprinosi ostvarenju Općeg cilja OC 3. LRS: Povećanje kvalitete života u Baranji jer se ovom intervencijom potiče socijalna uključenost i razvoj nedostajućih usluga. Intervencija izravno doprinosi i ostvarenju Specifičnog cilja SC 3. Rast broja javnih usluga i aktivnosti civilnog sektora koje prostor Baranje čine privlačnijim za život. Jačaju se ljudski kapaciteti i potiče rješavanje bitnih pitanja gdje nedostaje ili je potrebna jača institucionalna pomoć lokalnim pristupom kroz rad civilnog sektora. Intervencija izravno doprinosi ostvarenju specifičnog cilja SC ZPP 8: Promicanje zapošljavanja, rasta, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući kružno biogospodarstvo i održivo šumarstvo. Provedbom ove intervencije doprinosi se pokazateljima rezultata ZPP-a (uključujući i R 37): R 40 Pametna tranzicija ruralnog gospodarstva- minimum 5 projekata doprinijet će konceptu pametnih sela; R 42 Promicanje socijalne uključenosti - minimalno 300 osoba će biti uključeno kroz projekte u poboljšanje socijalne uključenosti. Intervencija u većini svoga obuhvata i aktivnosti pripada uvjetima iz članka 77. uključujući članak 73. Uredne (EU) br. 2021/2115. Dodana vrijednost LEADER-u kroz provedu ove intervencije se očituje u očekivanom povećanju socijalnog kapaciteta područja LAG-a kao rezultat
---	--

	provedbe zajedničkih (partnerskih projekata) kojima dolazi do stvaranja „sinergijskih efekata“ ujedinjavanjem snaga civilnog i javnog sektora. Kroz provedbu ove intervencije dolazi do interakcije između djelatnika LAG-a, i predstavnika civilnog sektora, njihovog međusobnog povezivanja i zajedničkog djelovanja na jačanju socijalne uključenosti lokalnog stanovništva. Ova LAG intervencija različita je u odnosu na intervencije iz SP ZPP-a jer je specifična po tome što se odnosi isključivo na potrebu jačanja socijalnog uključivanja lokalnog stanovništva kao i valorizaciju prirodnih i kulturnih vrijednosti s područja Baranje. Intervencija također uključuje mogućnost provedbe partnerskih projekata i jačanje socijalnog kapitala kao doprinos dodanoj vrijednosti LEADERA. Kroz projekte u okviru intervencije potiče se korištenje inovativnih digitalnih rješenja koji pridonose konceptu pametnih sela.
Ciljani korisnici	Udruge registrirane u Registru udruga koje se bave djelatnostima obuhvaćenim ovom intervencijom-<u>samostalno;</u> Udruge, učeničke zadruge i drugi javno-pravni subjekti <u>u međusobnom partnerstvu, odnosno u partnerstvu sa jedinicama lokalnih samouprava</u>
Temeljni uvjeti prihvatljivosti korisnika	Temeljni (opći) uvjeti prihvatljivosti korisnika su: – imati prebivalište ili sjedište, uključujući podružnicu, ovisno o organizacijskom obliku unutar područja LAG-a Baranja putem kojeg se podnosi zahtjev za potporu, prije dana objave natječaja LAG-a sve do proteka roka od 5 (pet) godina od dana konačne isplate sredstava potpore, osim u slučaju ako odabrani LAG promijeni obuhvat područja ili u slučaju više sile i izvanredne okolnosti sukladno članku 3. stavku 1. Uredbe (EU) br. 2021/2116; – imati podmirene odnosno uređene financijske obveze prema državnom proračunu; – ne smije biti u postupku predstečaja, stečaja, stečaja potrošača ili likvidacije u skladu s posebnim propisima
Prihvatljive vrste projekta i temeljni uvjeti prihvatljivosti projekta	Temeljni uvjeti prihvatljivosti projekta su: – usklađenost sa ciljevima LRS te s jednim ili više specifičnih ciljeva SP ZPP-a – usklađenost s nacionalnim i zakonodavstvom EU-a koje se odnosi na projekt (operaciju) te pravilima državne potpore (ako je primjenjivo) – ukupni iznos projekta ne smije biti veći od 300.000,00 EUR (bez PDV-a) – provedba na području obuhvata LAG-a – usklađenost sa pravilima državne potpore, ako će biti primjenjivo, usklađenost s EU i RH zakonodavstvom na koje se odnosi predmetni projekt Prihvatljivi su projekti i aktivnosti namijenjeni prvenstveno jačanju socijalne uključenosti i pomoći ranjivim skupinama, edukaciji te unaprjeđenju vještina stanovnika LAG područja, promociji LAG područja, očuvanju kulturne i prirodne baštine LAG područja i sličnim aktivnostima (neproduktivna ulaganja). Ukoliko su kroz aktivnosti u projektu neophodna ulaganja za postizanje očekivanih rezultata projekta, zahtjevi i pravila takvih projekta moraju biti usklađeni s člankom 73. Uredbe (EU) br. 2021/2115. Detaljne prihvatljive vrste projekata i uvjeti prihvatljivosti projekata bit će navedeni u natječaju LAG-a.
Načela kriterija odabira	Načela odabira projekata temelje se na prioritetima: – razvoju socijalnih i izvaninstitucionalnih usluga koje su nedostajuće ili nedostatne (prioritet će imati projekti kojima se ulaže u razvoj socijalnih i izvaninstitucionalnih usluga koje su nedostajuće ili nedostatne)

	- uvođenju inovativnih metoda i načina uključivanja osjetljivih skupina društva (prioritet će imati projekti kojima se uvođe inovativne metode i novi oblici uključivanja osjetljivih skupina društva) - partnerskim projektima (prioritet će imati projekti kojima se izravno uključuje veći broj korisnika civilnog sektora kao i jedinice lokalne samouprave, a kojima se ostvaruju zajednički interesi) - projektima edukativnog sadržaja (prioritet će imati projekti raznog edukativnog sadržaja kojima se između ostalog podržava inovativnost i ostvaruje doprinos konceptu pametnih sela) - očuvanju prirodne i kulturne baštine (prioritet će imati projekti kojima se ostvaruje doprinos očuvanju prirodne i kulturne baštine). Razrada načela kriterija odabira bit će navedena u natječaju LAG-a.
Najniža ukupna vrijednost projekta	Odredit će se LAG natječajem
Najviša ukupna vrijednost projekta	Najviša ukupna vrijednost projekta je do 300.000,00 EUR (bez PDV-a)
Najniži iznos potpore po projektu	Odredit će se LAG natječajem
Najviši iznos potpore po projektu	Najviši iznos potpore po projektu je do 200.000,00 EUR
Intenzitet potpore	Intenzitet potpore kod neproduktivnih ulaganja ¹⁹ može iznositi najviše 100% prihvatljivih troškova projekta.

Pokazatelji

Broj novostvorenih radnih mjesta (puno radno vrijeme), doprinosi R.37 ZPP-a	0
Broj sačuvanih radnih mjesta	10

R.b.		
1.	Naziv pokazatelja	R 40 Pametna tranzicija ruralnog gospodarstva
	Mjerna jedinica	Broj projekata
	Ciljna vrijednost	5
2.	Naziv pokazatelja	R 42 Promicanje socijalne uključenosti
	Mjerna jedinica	Broj osoba
	Ciljna vrijednost	300

Skupni prikaz svih pokazatelja za sve intervencije LRS

Intervencija LRS	Pokazatelj	Mjerna jedinica	Doprinos pokazateljima rezultata ZPP	Ciljna vrijednost po godinama							Ukupna vrijednost
				2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	
INT 1.1. Potpora za rast proizvodnje i prerade u poljoprivredi	Razvoj ruralnog gospodarstva	Broj poduzeća	R 39/SC 8	0	0	4	7	5	3	1	20
	Digitalizacija poljoprivrede	Broj PG-ova koji primaju potporu	R 3/SC2	0	0	0	2	2	2	0	6
	Modernizacija poljoprivrednih gospodarstava	Broj PG-ova koji primaju potporu	R 9/SC2	0	0	1	3	3	2	1	10
	Energija iz obnovljivih izvora iz poljoprivrede i šumarstva te iz drugih obnovljivih izvora	MW	R 15/SC4	0	0	0	0	0,01	0,01	0	0,02
	Ulaganja povezana s klimom	Broj PG-ova koji primaju potporu	R 16/SC4	0	0	0	2	2	2	0	6
	Rast i radna mjesta u ruralnom području	Broj ostvarenih radnih mjesta	R 37/SC8	0	0	0	1	1	1	0	3
	Sačuvana radna mjesta	Broj sačuvanih radnih mjesta	SRM	0	0	0	2	2	2	0	6

¹⁹ **Neproduktivna ulaganja** su ona ulaganja koja ne dovode do značajnog povećanja vrijednosti ili profitabilnosti korisnika odnosno koja ne ostvaruju značajan dohodak, prihod ili dobit, ali pri tome imaju pozitivan utjecaj na primjerice: socijalnu uključenost, pomoć ranjivim skupinama, edukaciju, prijenos znanja i vještina, jačanje teritorijalnog identiteta, očuvanje baštine, okoliš i klimu i sl.

	Pametna tranzicija ruralnog gospodarstva	Broj projekata	R 40/SC8	0	0	0	2	2	1	0	5
	Uključivanje u lanac proizvođača proizvoda s dodanom vrijednosti (LPDV)	Broj PG-ova koji se uključuju u lanac proizvoda s dodanom vrijednosti	LB1	0	0	0	2	2	1	0	5
INT 2.1. Potpora za razvoj turističkih i uslužnih djelatnosti koje potiču distribuciju poljoprivrednog proizvoda	Rast i radna mjesta u ruralnom području	Broj ostvarenih radnih mjesta	R 37/SC8	0	0	0	0	1	2	0	3
	Sačuvana radna mjesta	Broj sačuvanih radnih mjesta	SRM	0	0	0	1	2	1	0	4
	Razvoj ruralnog gospodarstva	Broj poduzeća	R 39/SC8	0	0	0	0	3	4	0	7
	Pametna tranzicija ruralnog gospodarstva	Broj projekata	R 40/SC8	0	0	0	0	1	2	0	3
	Distribucija lokalnih proizvoda kroz ruralni turizam	Broj projekata	LB2	0	0	0	3	4	0	0	7
INT 3.1. Potpora razvoju javnih usluga i lokalne infrastrukture	Rast i radna mjesta u ruralnom području	Broj ostvarenih radnih mjesta	R 37/SC8	0	0	0	0	0	0	0	0
	Sačuvana radna mjesta	Broj sačuvanih radnih mjesta	SRM	0	0	0	1	1	0	0	2
	Pametna tranzicija ruralnog gospodarstva	Broj projekata	R 40/SC8	0	0	0	1	2	1	1	5
	Udio ruralnog stanovništva koje ima koristi od poboljšanja pristupa uslugama i infrastrukturi kroz potporu u okviru ZPP-a	Broj ruralnog stanovništva koje ima koristi	R 41/SC8	0	0	0	1000	2000	2000	1200	6200
INT 3.2. Potpora jačanju socijalne uključenosti lokalnog stanovništva i očuvanju prirodne i kulturne baštine	Rast i radna mjesta u ruralnom području	Broj ostvarenih radnih mjesta	R 37/SC10	0	0	0	0	0	0	0	0
	Sačuvana radna mjesta	Broj sačuvanih radnih mjesta	SRM	0	0	0	0	5	5	0	10
	Pametna tranzicija ruralnog gospodarstva	Broj projekata	R 40/SC8	0	0	0	0	2	2	1	5
	Promicanje socijalne uključenosti	Broj osoba	R 42/SC8	0	0	0	0	100	100	100	300

Prikaz kriterija na temelju kojih projekti iz intervencije doprinose provedbi koncepta Pametnih sela

r.b.	Kriterij koji doprinosi provedbi koncepta Pametnih sela	Kriteriji LAG-a na temelju kojih se projekti svrstavaju u projekte koji doprinose provedbi koncepta Pametnih sela
1.	Inovativna i pametna rješenja u selima	inovativnost na razini LAG-a (obrazloženo u zajedničkim elementima intervencija)
2.	Digitalizacija u poljoprivredi i ostalim društvenim aktivnostima u selima	fizička ulaganja u digitalizaciju u poljoprivredi, turizmu i dr. gospodarskim granama koje se odnose na proizvodnju i usluge te javne infrastrukture, uključujući stjecanje znanja i vještina za digitalnu tranziciju
3.	Doprinos okolišnim ciljevima i ublažavanje klimatskih promjena u selima.	ulaganja i aktivnosti kojima se doprinosi zaštiti okoliša i otpornosti na klimatske promjene, uključujući jačanje svijesti i razvoj znanja i vještina za zelenu tranziciju

5.4. Opis procesa odabira projekata na LAG natječajima

Provedba LRS LAG-a Baranja provodit će se u tri faze od čega je prva faza u isključivoj nadležnosti LAG-a, dok su ostale dvije faze u nadležnosti Agencije za plaćanja.

Postupak odabira projekata na LAG natječajima definira se internim procedurama i aktima LAG-a, odnosno prije objave prvog LAG natječaja izradit će se Pravilnik o kriterijima odabira projekata u kojima će biti definirani detalji postupka odabira projekata, a sastoji se

od slijedećih faza: Priprema i objava LAG natječaja; Podnošenje i zaprimanje Zahtjeva za potporu; Ocjenjivanje projekata; Odabir projekata od strane Upravnog odbora (UO) LAG-a; Izdavanje odluka i podnošenje prigovora te Objava rezultata LAG natječaja.

Postupak odabira projekata na LAG razini započinje **pripremom i objavom LAG natječaja**, koji mora biti usklađen s važećom LRS i Operativnim pravilima. Tekst LAG natječaja, zajedno s priložima i obrascima, kao i sve njegove kasnije izmjene, ispravke ili poništenja odobrava UO LAG-a. LAG natječaj mora biti objavljen najmanje 14 dana, a samo razdoblje podnošenja Zahtjeva za isplatu mora trajati najmanje 30 dana. U toku objave LAG natječaja i podnošenja Zahtjeva za potporu korisnici mogu postavljati pitanja vezana uz LAG natječaj, a za potrebe natječaja LAG je obavezan održati najmanje jednu radionicu. Način **podnošenja i zaprimanja Zahtjeva za potporu** biti će jasno naznačen u LAG natječaju. Svakom Zahtjevu za potporu dodjeljuje se jedinstveni identifikacijski broj na koji se poziva u svakom daljnjem postupanju LAG-a te se evidentira datum zaprimanja istog. Zaposlenici LAG-a otvaraju prijavni dosje projekta, rade presliku Zahtjeva za potporu te utvrđuju popis prijavljenih korisnika izradom inicijalne rang liste. U slučaju nedovoljno raspoloživih sredstava za sve Zahtjeve za potporu utvrđuje se prag raspoloživih sredstava, a projekti koji se nalaze iznad praga idu dalje u obradu, odnosno na **ocjenjivanje projekata**. Isto obavlja Ocjenjivački odbor, a ocjenjivači mogu biti djelatnici LAG-a i/ili druge osobe koja LAG ovlasti, osim samih članova tijela LAG-a. Ocjenjivanje podrazumijeva slijedeće provjere Zahtjeva za potporu: pravovremenost i potpunost, usklađenost korisnika i projekta s uvjetima natječaja, odabir projekata sukladno kriterijima odabira te utvrđivanje intenziteta i iznosa potpore. U slučaju nepotpunosti Zahtjeva za potporu korisniku se šalje zahtjev za dopunu. Ocjenjivački odbor predlaže UO LAG-a projekte za odabir temeljem definirane rang liste, a pravila rangiranja se jasno definiraju u LAG natječaju. Završetkom postupka ocjenjivanja i izrade Rang liste započinje **odabir projekata od strane UO LAG-a**, koji mora biti relevantan. Nakon odabira projekata od strane UO LAG-a započinje postupak izdavanja odluka i podnošenja prigovora. Nakon završetka odabira projekata od strane UO LAG-a korisniku se **izdaje odluka** o privremenom odabiru projekta ili odluka o odbijanju projekta, a na koju se korisnik ima pravo žaliti, odnosno **podnijeti prigovor**. Žalbe na odluke LAG-a rješava Odbor za prigovore, čije su odluke konačne. Završna faza odabira projekata na LAG razini je **objava rezultata LAG natječaja**, odnosno objava konačne rang liste. Nakon toga započinje provjera rada LAG-a od strane Agencije za plaćanja.

Kod postupanja s dokumentacijom LAG-a vezanom uz LAG natječaj (zaprimanje, izdavanje, evidentiranje, obrada, otpremanje, čuvanje i arhiviranje dokumentacije) potrebno je pridržavati se pravila propisanih internim aktima sukladnim odredbama važećih zakonskih propisa.

LAG može provoditi međuteritorijalne i transnacionalne projekte suradnje. Da bi provedba projekta suradnje bila prihvatljiva isti mora biti opisan u LRS LAG-a, a između partnera mora biti sklopljen Sporazum o suradnji. Provedba projekta mora završiti u roku od 36 mjeseci od donošenja odluke, a u slučaju građenja I/ili opremanja mora se jasno naznačiti tko preuzima vlasništvo nad imovinom. Intenzitet potpore može iznositi do 100% prihvatljivih troškova, a predmet ulaganja mora biti u funkciji i ne smije promijeniti vlasništvo ni namjenu najmanje 5 godina od dana konačne isplate.

5.5. Usklađenost LRS sa ZPP

Tablica 30: Usklađenost LRS sa SP ZPP

Opći cilj LRS	Specifični cilj LRS	Intervencija LRS	Usklađenost s specifičnim ciljevima ZPP (uključujući međusektorski/horizontalni)
OC 1. LRS Jačati poljoprivredu Baranje i dodatne vrijednosti poljoprivrednih proizvoda	SC 1. Povećanje vrijednosti i dostupnosti poljoprivrednih proizvoda na području Baranje	INT 1.1. Potpora za rast proizvodnje i prerade u poljoprivredi	SC ZPP 2. Jačanje usmjerenosti na tržište i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava kratkoročno i dugoročno, uključujući veću usmjerenost na istraživanja, tehnologiju i digitalizaciju;
			SC ZPP 4. Doprinos ublažavanju klimatskih promjena i prilagodbi tim promjenama, uključujući smanjenjem emisija stakleničkih plinova i poboljšanjem sekvenciranja ugljika, te promicanje održive energije
			SC ZPP 8. Promicanje zapošljavanja, rasta, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući kružno biogospodarstvo i održivo šumarstvo
OC 2. LRS Rast turizma i uslužnih djelatnosti u službi poljoprivrede	SC 2. Rast korištenja poljoprivrednih proizvoda u turizmu i ostalim uslužnim djelatnostima	INT 2.1. Potpora za razvoj turističkih i uslužnih djelatnosti koje potiču distribuciju poljoprivrednog proizvoda	SC ZPP 8. Promicanje zapošljavanja, rasta, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući kružno biogospodarstvo i održivo šumarstvo
OC 3. LRS: Povećanje kvalitete života u Baranji	SC 3. Rast broja javnih usluga i aktivnosti civilnog sektora koje prostor Baranje čine privlačnijim za život	INT 3.1. Potpora razvoju javnih usluga i lokalne infrastrukture	SC ZPP 8. Promicanje zapošljavanja, rasta, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući kružno biogospodarstvo i održivo šumarstvo
		INT 3.2. Potpora jačanju socijalne uključenosti lokalnog stanovništva i očuvanju prirodne i kulturne baštine	SC ZPP 8. Promicanje zapošljavanja, rasta, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući kružno biogospodarstvo i održivo šumarstvo

Svaki od navedenih ciljeva, bilo općih, specifičnih s pripadajućom intervencijom usklađeni su s najmanje jednim specifičnim ciljem SP ZPP-a.

OC 1. LRS Jačati poljoprivredu Baranje i dodatne vrijednosti poljoprivrednih proizvoda te **SC1.** Povećanje vrijednosti i dostupnosti poljoprivrednih proizvoda na području Baranje i pripadajuća intervencija **INT 1.1. Potpora za rast proizvodnje i prerade u poljoprivredi** usklađeni su sa **SC ZPP 2.** Jačanje usmjerenosti na tržište i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava kratkoročno i dugoročno, uključujući veću usmjerenost na istraživanja, tehnologiju i digitalizaciju. Ovom intervencijom zadovoljava se tržište, odnosno dostupna potražnja koja raste, povećava se konkurentnost proizvoda, također se intervencijom potiče i korištenje modernih tehnologija i digitalizacija.

Uz to su usklađeni sa **SC ZPP 4.** Doprinos ublažavanju klimatskih promjena i prilagodbi tim promjenama, uključujući smanjenjem emisija stakleničkih plinova i poboljšanjem sekvenciranja ugljika, te promicanje održive energije. Prihvatljive aktivnosti ove intervencije su i nabava kapaciteta za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora energije.

Intervencija je usklađena i sa **SC ZPP 8**. Promicanje zapošljavanja, rasta, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući kružno biogospodarstvo i održivo šumarstvo jer isti doprinosi stvaranju i zadržavanju radnih mjesta, razvoju ruralnog gospodarstva i konceptu pametnih sela.

OC 2. LRS- Rast turizma i uslužnih djelatnosti u službi poljoprivrede sa **SC 2**. Rast korištenja poljoprivrednih proizvoda u turizmu i ostalim uslužnim djelatnostima te **INT 2.1**. 1. Potpora za razvoj turističkih i uslužnih djelatnosti koje potiču distribuciju poljoprivrednog proizvoda usklađeni su sa **SC ZPP 8**. Promicanje zapošljavanja, rasta, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući kružno biogospodarstvo i održivo šumarstvo jer se uz isti vežu pokazatelji koji doprinose rastu i razvoju radnih mjesta i razvoju ruralnih gospodarstava na području LAG-a vezano uz ruralni turizam i uslužne djelatnosti.

OC 3. LRS- Povećanje kvalitete života u Baranji te specifični cilj **SC 3**. Rast broja javnih usluga i aktivnosti civilnog sektora koje prostor Baranje čine privlačnijim za život s intervencijama **INT 3.1**. Potpora razvoju javnih usluga i lokalne infrastrukture i **INT 3.2**. Potpora jačanju socijalne uključenosti lokalnog stanovništva i očuvanju prirodne i kulturne baštine usklađeni su sa **SC ZPP 8**. Promicanje zapošljavanja, rasta, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući kružno biogospodarstvo i održivo šumarstvo. Aktivnostima javnog i civilnog sektora omogućava se lokalni razvoj, veća socijalna uključenost te promicanje rasta.

Nadalje LRS će ostvarenjem ciljeva doprinijeti i ključnim razvojnim prilikama na regionalnoj razini:

OC 1. LRS i SC 1. te provedba intervencije **INT 1.1. Potpora za rast proizvodnje i prerade u poljoprivredi** direktno doprinose **SC 10. „Samodostatnost u hrani i razvoj biogospodarstva“** i **SC 5 „Ekološka i energetska tranzicija za klimatsku neutralnost“** u okviru doprinosa provedbi Plana razvoja Osječko-baranjske županije za razdoblje do 2027. godine.

OC 3. LRS i SC 3 kao i provedba intervencija **INT 3.1. Potpora razvoju javnih usluga i lokalne infrastrukture** i **INT 3.2. Potpora jačanju socijalne uključenosti lokalnog stanovništva i očuvanju prirodne i kulturne baštine** izravno doprinose **SC 4. „Zdrav, aktivan i kvalitetan život“** u okviru doprinosa provedbi Plana razvoja Osječko-baranjske županije za razdoblje do 2027. godine.

6. KAPACITET LAG-a ZA PROVEDBU LRS

6.1. Kapacitet LAG-a za upravljanje LAG-om i provedbom LRS

Sposobnost upravljanja javnim sredstvima predstavlja jedan od ključnih uvjeta za uspješnu provedu strategije lokalnog razvoja. LAG Baranja ima veliku odgovornost pri odlučivanju o izboru ponuđenih projekata koji trebaju dovesti do realizacije temeljnih ciljeva ove LRS. Kako bi se osigurali jasni kriteriji raspodjele i odgovornost za transparentno upravljanje javnim sredstvima za financiranje projekta na LAG razini izrađen je Pravilnik o odabiru projekata za provedbu LRS LAG-a Baranja koji se koristiti kod odabira projekata za natječaje na LAG razini.

Najveću odgovornost za koordinaciju i upravljanje procesima oko provedbe strateških ciljeva, a time i u upravljanju javnim sredstvima ima upravljačka struktura LAG-a Baranja, prije svega Predsjednik i Upravni odbor LAG-a Baranja. Oni će i dalje imati najvažniju ulogu u upravljanju javnim sredstvima. Njihova uloga je prvenstveno kontrolna, posebno u načinu provedbe strategije te namjenskom trošenju odobrenih sredstava. Upravni odbor LAG-a ima devet članova, a među njima je nekoliko predstavnika iz javnog i gospodarskog sektora koji

imaju značajno iskustvo u provedbi EU projekata iz razdoblja IPARD-a i PRR RH za izgradnju poduzetničke i javne infrastrukture kao i nekoliko osoba iz civilnog sektora koji imaju potrebna znanja, vještine i iskustva u upravljanju projektnim ciklusima i provedbi EU projekata vezanih uz razvoj lokalne zajednice.

LAG Baranja ima ustrojen Ured u kojem su zaposleni voditelj Ureda i dva stručna suradnika koji imaju odgovarajuće kvalifikacije, potrebna znanja kao i iskustvo u upravljanju javnim sredstvima. Voditelj Ureda je diplomirani ekonomist s dugogodišnjim radnim iskustvom u financijskom sektoru na provedbi projekata iz gospodarskog i javnog sektora, a sudjelovao je u pripremi i provedbi LRS LAG-a Baranja za dva programska razdoblja. Na poslovima LAG administratora zaposlene su dvije osobe sa visokom stručnom spremom, jedna je po struci mag. prava, a druga mag. agronomije, a koje imaju višegodišnje iskustvo u provedbi LRS LAG-a i projekata iz fondova EU i dugih javnih izvora financiranja.

Vezano uz financijske kapacitete LAG-a i osiguravanje sredstava za predfinanciranje upravljanja radom LAG-a može se reći da LAG ima iskustva u upravljanju javnim sredstvima. Izori financiranja i predfinanciranja koje je LAG do sada koristio za tekuće aktivnosti i animaciju sastojali su se iz članarina JLS i drugih članova LAG-a, pozajmice Osječko-baranjske županije koja se odobrava na godišnjoj razini i zanavlja svake godine, sredstava iz podmjere 19.4.1. i podmjere 19.1.1., kao i korištenja dozvoljenog prekoračenja po transakcijskom računu u Zagrebačkoj banci po potrebi. Do mjeseca srpnja 2023. godine LAG je iskoristio sva sredstva namijenjena za rad Ureda LAG-a za proteklo programsko razdoblje, kako iz podmjere 19.4.1., tako i odobrena sredstva za izradu LRS kroz podmjeru 19.1.1. što je bilo sukladno planu, budući da su do tog roka trebala biti na raspolaganju sredstva iz novog programskog razdoblja. Sredstva koja je LAG akumulirao u prethodnom razdoblju u iznosu od 25.000 euro koja su se trebala koristiti za predfinanciranje u narednom razdoblju utrošit će se do kraja 2023. godine za financiranje redovnih aktivnosti LAG-a budući da novi izvori neće biti na raspolaganju prije kraja 2023., odnosno do početka 2024. godine.

Sredstva za predfinanciranje redovnih aktivnosti LAG-a za naredno programsko razdoblje osigurat će se iz članarina JLS i drugih članova u iznosu od 18.500 euro, iz pozajmice OBŽ u iznosu 13.000 euro kao i iz očekivanog avansa u iznosu do 15% sredstava odobrenih za redovne aktivnosti LAG-a (očekivani iznos cca 75.000 euro) iz intervencije 77.06. Iz navedenih izvora formirat će se prosječni iznos sredstava na godišnjoj razini u iznosu od 110.000 euro što je dostatno za osiguravanje plaća za tri zaposlenika i obavljanje tekućih aktivnosti i animacije za naredno programsko razdoblje.

Tablica 31: Kapacitet LAG-a za upravljanje LAG-om i provedbu LRS

Godina provedbe LRS	Planirani broj zaposlenih osoba koji rade isključivo na provedbi LRS (animacija, LAG natječaj, ostali uredski poslovi u vezi provedbe LRS), izražen u FTE	Planirani iznos članarina (ukupno) za predfinanciranje tekućih troškova i animacije	Planirani iznos iz ostalih izvora financiranja za predfinanciranje tekućih troškova i animacije	Ukupno planirani iznos za predfinanciranje tekućih troškova i animacije
2023.	3	18.500	13.000 +25.500 +30.000	87.000
2024.	3	18.500	13.000 + 75.000+53000	159.500
2025.	3	18.500	13.000+71.000	102.500
2026.	3	18.500	13.000+71.000	102.500
2027.	3	18.500	13.000+71.000	102.500
2028. (n+2)	3	18.500	13.000+71.000	102.500
2029. (n+2)	3	18.500	13.000+88.000	119.500

6.2. Opis praćenja (monitoring) i procjene (evaluacija) provedbe LRS

Svrha praćenja provedbe LRS je dobivanje povratnih informacija o vlastitom napretku LAG-a i koliko se LAG približava svojim zacrtanim ciljevima. Zbog toga je bitno uspostaviti transparentan, jednostavan i pristupačan sustav praćenja. Postupak praćenja provedbe usko je povezan s postupkom evaluacije jer osigurava nužne osnovne informacije za periodičnu evaluaciju napretka provedbe LRS.

Praćenje provedbe LRS organiziraju i provode Ured LAG-a Baranja i **Odbor za praćenje provedbe LRS**-koordinacijsko tijelo koje čine predsjednik LAG-a ili osoba koju ovlasti predsjednik u slučaju njegove spriječenosti, Upravni odbor i tri člana koje odredi Upravni odbor. Članovi Odbora za praćenje trebaju pokrivati sva tri sektora društva. Upravni odbor može imenovati i zamjenske članove ili po potrebi mijenjati članove Odbora za praćenje kako bi taj proces tekao kontinuirano i pravodobno.

Ured LAG-a do kraja svake godine ili prema dinamici koju odredi Upravni odbor priprema Godišnje izvješće o radu LAG-a za prethodnu godinu koje na prijedlog Upravnog odbora usvaja Skupština LAG-a. Godišnje izvješće se dostavlja i Upravljačkom tijelu (Ministarstvo poljoprivrede) u propisanim rokovima na daljnju analizu. U Godišnjem izvješću sadržani su opisi svih aktivnosti i troškova iz prethodne godine, svi natječaji na LAG razini i donesene odluke kao i pregled korištenja dodijeljenih sredstava prema postavljenim prioritetima i ciljevima LRS-a, provedba godišnjeg akcijskog plana, provedba plana monitoringa i rezultati provedbe evaluacijskog plana.

Tako pripremljeno Godišnje izvješće bit će osnova Odboru za praćenje provedbe LRS koji će pratiti i mjeriti napredak u dostizanju ciljeva na temelju svih potrebnih pokazatelja u LRS i o tome sastavljati izvješće za Upravni odbor, odnosno Skupštinu LAG-a.

Cilj izrade redovitih izvještaja o praćenju i procjeni provedbe LRS je osiguranje potrebnih informacija kako bi se mogao pratiti napredak u izvještajnim razdobljima te dobio uvid u ostvarene rezultate. Na taj način smanjuje se rizik u provedbi te se pravovremeno poduzimaju potrebne mjere korekcije ili revizije u slučaju kada je to potrebno. Procesom praćenja se poboljšava sveukupni mehanizam provedbe LRS te dobivaju kvalitetni podaci za izradu Godišnjeg akcijskog plana te izrada godišnjeg plana rada i provedbe LRS. Ovaj proces smanjuje rizik i omogućava pravovremenu reakciju ukoliko su potrebne izmjene LRS. Sama evaluacija daje nam procjenu rezultata, učinaka i održivosti LRS.

Prikupljanje podataka zahtjeva planiranje i vođenje prikupljanja podataka kao i prateće dokumentacije i obrazaca te trajno pohranjivanje baza svih korisnika s ključnim pokazateljima. Za sam LAG je važno je praćenje rezultata kontinuirano i dugoročno radi planiranja idućih programskih razdoblja.

Prikupljeni podaci mogu služiti i za informiranje javnosti te uz zaštitu osobnih podataka i privole za izvještavanje medija kao i za prezentiranje primjera dobre prakse kroz glasila, stranicu LAG-a ali i na strukovnim i ostalim javnim događajima.

Ured LAG-a će provoditi interno praćenje i procjenu provedbe LRS na kraju svake poslovne godine prilikom pripreme Akcijskog plana za sljedeću godinu.

Za evaluaciju strategije, Ured LAG Baranja će s vanjskim stručnjacima pripremiti godišnja izvješća s rezultatima i učincima provedenih projekata. Nakon prvog dvogodišnjeg razdoblja 2024/2025 izrađuje se interno izvješće, koje temeljem postignutih rezultata i učinaka daje preporuke za moguće dopune, odnosno izmjenu strategije. Sljedeće dvogodišnje izvješće pokriva razdoblje 2026/2027 i ujedno označava kraj provedbe strategije. Finalno izvješće obuhvatit će cjelokupno razdoblje provedbe te ujedno sagledati učinke dvije godine nakon realizacije projekata, kako bi se dobila potpunija slika o učincima ove LRS.

Sukladno zakonodavstvu EU na razini LAG-a Baranja pratit će se doprinos provedbe LRS zajedničkom sustavu za praćenje i evaluaciju (CMES/CMEF) kako bi se osigurali potrebni podaci za procjenu uspješnost provedbe ZPP-a na razini EU.

Za potrebe praćenja LAG će koristiti regulatorni okvir za praćenje i ocjenu učinka (PMEF) temeljem Uredbe o zajedničkim odredbama (EU) br. 2021/1060, okvira za praćenje i ocjenjivanje uspješnosti iz Uredbe (EU) br. 2021/2115, Provedbene uredbe Komisije (EU) br. 2021/2290, i evaluacije

strateških planova ZPP-a te pružanje informacija za praćenje i evaluaciju iz Provedbene uredbe Komisije (EU) br. 2022/1475.

Planiranje praćenja uzimat će u obzir sve date upute nadležnih tijela koje obvezuju LAG kao što su Smjernice za izradu evaluacijskih planova ZPP-a, a koje ističu specifičan značaj praćenja pokazatelja LRS u doprinosu SP ZPP-a te praćenja i vrednovanja dodane vrijednosti LEADER-a.

U svom radu LAG će pratiti Smjernice za evaluaciju LEADER-a/CLLD-a (ENRD, 2017.).

Za praćenje provedbe LRS osim vođenja evidencije doprinosa nacionalnim pokazateljima, vodit će se računa o zadanim pokazateljima na lokalnoj razini kako bi se pratili i svi bitni pokazatelji na lokalnoj razini.

Tablica 32: Plan pokazatelja – pokazatelji rezultata ZPP

Naziv pokazatelja rezultata ZPP (RI)	Naziv mjerne jedinice	Mjerna jedinica	Intervencija LRS (naziv i/ili kod)	Ciljna vrijednost po godinama							
				2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	Ukupna vrijednost
R.3 Digitalizacija poljoprivrede	Udio poljoprivrednih gospodarstava koja primaju potporu za digitalnu poljoprivrednu tehnologiju u okviru ZPP-a	Broj poljoprivrednih gospodarstava koji primaju potporu	INT 1.1.	0	0	0	2	2	2	0	6
R.9 Modernizacija poljoprivrednih gospodarstava	Udio poljoprivrednih gospodarstava koja primaju potporu za ulaganja u restrukturiranje i modernizaciju, uključujući poboljšanje učinkovitosti resursa	Broj poljoprivrednih gospodarstava koji primaju potporu	INT 1.1.	0	0	1	3	3	2	1	10
R.15 Energija iz obnovljivih izvora iz poljoprivrede i šumarstva te iz drugih obnovljivih izvora	Ulaganja u kapacitete za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, uključujući biološke (u megavatima), za koja je dodijeljena potpora	MW	INT 1.1.	0	0	0	0	0,01	0,01	0	0.02
R.16 Ulaganja povezana s klimom	Udio poljoprivrednih gospodarstava koja primaju potporu za ulaganja u okviru ZPP-a kojima se doprinosi ublažavanju klimatskih promjena i prilagodbi tim promjenama te proizvodnji obnovljive energije ili biomaterijala	Broj poljoprivrednih gospodarstava koji primaju potporu	INT 1.1.	0	0	0	2	2	2	0	6
R.37 Rast i radna mjesta u ruralnim područjima	Nova radna mjesta koja primaju potporu u okviru projekata ZPP-a	Broj otvorenih radnih mjesta u ekvivalentu punog radnog vremena (FTE)	INT 1.1.	0	0	0	1	1	1	0	3
			INT 2.1.	0	0	0	0	1	2	0	3
			INT 3.1	0	0	0	0	0	0	0	0
			INT 3.2	0	0	0	0	0	0	0	0
R.39 Razvoj ruralnog gospodarstva	Broj ruralnih poduzeća, uključujući poduzeća za biogospodarstvo, razvijenih uz potporu u okviru ZPP-a	Broj poduzeća	INT 1.1.	0	0	4	7	5	3	1	20
			INT 2.1.	0	0	0	0	3	4	0	7
R.40 Pametna tranzicija ruralnog gospodarstva	Broj strategija pametnih sela za koje je dodijeljena potpora	Broj projekata	INT 1.1.	0	0	0	2	2	1	0	5
			INT 2.1.	0	0	0	0	1	2	0	3
			INT 3.1	0	0	0	1	2	1	1	5
			INT 3.2	0	0	0	0	2	2	1	5
R.41 Povezivanje ruralnih područja Europe:	Udio ruralnog stanovništva koje ima koristi od poboljšanog pristupa uslugama i infrastrukturi kroz potporu u okviru ZPP-a	Broj ruralnog stanovništva koje ima koristi	INT 3.1.	0	0	0	1000	2000	2000	1200	6200
R.42 Promidžba socijalne uključenosti	Broj osoba obuhvaćenih projektima socijalne uključenosti za koje je dodijeljena potpora	Broj osoba	INT 3.2.	0	0	0	0	100	100	100	300

7. FINANCIJSKI I AKCIJSKI PLAN PROVEDBE LRS

7.1. Financijski plan provedbe LRS

U prethodnim poglavljima opisani su ljudski i upravljački kapaciteti za upravljanje LAG-om i provedbu LRS, te su prikazani ukupni planirani iznosi za predfinanciranje i financiranje tekućih troškova i animacije.

Za provedbu ove LRS neophodno je osigurati stabilne i kvalitetne izvore za financiranje rada Ureda LAG-a Baranja koji će pripremati i raspisivati natječaje, provoditi postupke odabira projekata na natječajima na LAG razini te pružati tehničku i drugu pomoć nositeljima odabranih projekata u njihovoj provedbi kao i za provedbu planiranih projekata suradnje.

Prema preliminarnim podacima i izračunima Ministarstva poljoprivrede i Agencije za plaćanja za provedbu LRS LAG-ova RH iz intervencije 77.06 „Potpora LEADER (CLLD) pristupu“ iz Strateškog plana Zajedničke poljoprivredne politike Republike Hrvatske 2023.-2027. LAG Baranja očekuje oko 2,0 mil. euro. Očekivana sredstva rasporedit će se za provedbu 4 LAG intervencije u ukupnom iznosu 72,5 %, za tekuće troškove i animaciju u iznosu 25,0 % i za pripremi i provedbu projekata suradnje u iznosu 2,5%.

Struktura i dinamika provedbe Financijskog plana prikazana je u Tablici 33, a temelji se na godini ostvarenja isplate. Proračun sredstava po intervencijama izrađen je na temelju identificiranja potreba sukladno analizi područja i SWOT analizi te dostavljenih projektnih prijedloga u fazi pripreme LRS koji su stavljeni u bazu projektnih ideja. Dinamika realizacije Financijskog plana prema godinama isplate rađena je prema planu raspisivanja pojedinih natječaja i dosadašnjeg iskustva vezano uz provedbu i naplatu projekata sa krajnjim korisnicima.

Iz prikazanih podataka u tablici je vidljivo da je najviše sredstava planirano za provedbu intervencije INT 1.1. Potpora za rast proizvodnje i prerade u poljoprivredi (27,5%) i intervencije INT 3.1. Potpora razvoju javnih usluga i lokalne infrastrukture (25%), dok je za provedbu intervencije INT 2.1. Potpora za razvoj turističkih i uslužnih djelatnosti koje potiču distribuciju poljoprivrednog proizvoda planirano 10% sredstava. Za provedbu intervencije INT 3.2. Potpora jačanju socijalne uključenosti lokalnog stanovništva i očuvanju prirodne i kulturne baštine planirano je 10,0 % od ukupnog iznosa sredstava, obzirom da je ova intervencija namijenjena civilnom sektoru i udrugama koje imaju najmanje provedbene i financijske kapacitete. Najveći intenzitet realizacije projekata očekuje se u 2026., 2027. i 2028. godini.

Za tekuće troškove i animaciju planirano je 25% ukupnih sredstava iz intervencije 77.06.

Dio tekućih troškova potrebnih za rad Ureda LAG Baranja ostvarit će se kroz prihode od članarine koja se na razini godine procjenjuje u iznosu od 18.500,00 euro kao i iz sufinanciranja kroz pozajmice OBŽ u iznosu od 13.000 euro, a osiguravanjem avansa u iznosu 75.000 euro iz intervencije 77.06, LAG-u će biti na raspolaganju prosječno oko 110.000 euro godišnje što je dostatno za provedbu redovnih aktivnosti LAG-a kao i za intenzivniju animaciju kroz razdoblje provedbe LRS. Planirana je provedba dva projekta suradnje u ukupnom iznosu 2,5% alokacije sredstava (očekivani iznos oko 50.000 euro).

Očekuje se da će projekti koji doprinose provedbi koncepta Pametnih sela iznositi oko 30% od ukupne alokacije, bilo da se ostvaruju kroz projekte koji uvode inovacije, digitalna rješenja ili imaju pozitivan utjecaj na okoliš.

Tablica 33: Financijski plan provedbe LRS

Intervencija LRS	Raspored sredstava po godinama (%)							Ukupno za cijelo programsko razdoblje po intervenciji	Od toga za projekte koji doprinose provedbi koncepta Pametnih sela*
	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.		
INT 1.1.			3,0	8,5	8,5	6,0	1,5	27,5%	10%
INT 2.1.					3,0	7,0		10,0%	5%
INT 3.1.				7,5	7,5	5,0	5,0	25,0%	10%
INT 3.2.					5,0	4,0	1,0	10,0%	5%
Tekući troškovi i animacija		6,4	3,5	3,5	3,6	3,6	4,4	25,0%	n/p
Priprema i provedba projekata suradnje				1,0	1,0	0,5		2,5%	n/p
UKUPNO		6,4	6,5	20,5	28,6	26,1	11,9	100%	30%

Napomena: *Postotci iskazani kao udio projekata koji doprinose konceptu Pametnih sela izračunati su u odnosu na ukupnu alokaciju*

7.2. Akcijski plan provedbe LRS

Akcijskim planom provedbe LRS LAG-a Baranja prikazuje se plan natječajnih aktivnosti po pojedinim intervencijama i pokriva se razdoblje od 2024. do 2027. godine, odnosno do kraja 2029. godine zbog pravila EU n+2. Akcijski plan prikazan je na godišnjoj razini na način da je za svaku intervenciju prikazana dinamika i broj objave natječaja po godinama kroz trajanje razdoblja provedbe projekata.

LAG Baranja većinu svojih aktivnosti planira provesti u razdoblju od 2024.-2026. godine dok se u kasnijim razdobljima naglasak stavlja na praćenje uspješnosti provedbe projekata, odnosno praćenje i procjenu uspješnosti provedbe ove LRS.

Kao što je vidljivo iz podataka u Tablici 34. LAG Baranja planira objaviti ukupno 7 natječaja na LAG razini i to: tri natječaja za intervenciju INT 1.1. Potpora za rast proizvodnje i prerade u poljoprivredi, dva natječaja za intervenciju INT 3.1. Potpora razvoju javnih usluga i lokalne infrastrukture i po jedan natječaj za intervencije INT 2.1. Potpora za razvoj turističkih i uslužnih djelatnosti koje potiču distribuciju poljoprivrednog proizvoda i INT 3.2. Potpora jačanju socijalne uključenosti lokalnog stanovništva i očuvanju prirodne i kulturne baštine. Razlozi za takvo akcijsko planiranje provedbe LRS temelje se na iskustvu dosadašnjih korisnika koje im daje snagu naglašenu u SWOT analizi kako na LAG natječajima, tako i na nacionalnoj razini. Dosadašnji korisnici stekli su znanja i vještine koje ih čine spremnima za korištenje navedenih intervencija i u budućem razdoblju. Time se omogućava što ranije dosezanje pokazatelja, ali i uvid kroz evaluaciju u potrebne izmjene LRS. Isto tako znamo, vođeni prethodnim iskustvom, da između ostalih koristi uspješna provedba LAG natječaja i LRS može donijeti i dodatna sredstva.

Najspremniji su korisnici koji mogu biti potencijalni koristiti intervencije INT 1.1. Potpora za rast proizvodnje i prerade u poljoprivredi kao i potencijalni korisnici intervencije INT 3.1. Potpora razvoju javnih usluga i lokalne infrastrukture. Kao što je već navedeno u ove dvije intervencije predviđeno je najviše natječaja čime se omogućava i pravodobna priprema potencijalnih korisnika koji nemaju iskustva na ranijim natječajima. Očekuje se da će i potencijalni korisnici u kasnijim razdobljima biti potaknuti uspješnim primjerima prakse iz ranijih godina. Od ove dvije intervencije ipak veći broj natječaja je predviđen za privatni

sektor, odnosno za poljoprivredna gospodarstva, a smatra se da će dva natječaja biti dostatna za uspješnu provedbu intervencija za javni sektor.

Sva neiskorištena sredstva iz ranijih natječaja planiraju se stoga preraspodjeljivati u kasnijim natječajima ili novom natječaju krajem programskog razdoblja.

Za ostale intervencije koje zahtijevaju dužu pripremu potencijalnih korisnika, a koji imaju manje iskustvo s LAG natječajima i ostalim nacionalnim natječajima koji se tiču ruralnog razvoja predviđa se raspis u kasnijim godinama i to po jedan natječaj. Svakako, ukoliko u realizaciji dođe do odstupanja od plana, ostaje mogućnost raspisa natječaja za iste krajem razdoblja jer LAG Baranja planira u prvoj polovici razdoblja raspisati sve natječaje.

Tablica 34: Akcijski plan provedbe LRS

Intervencija LRS	Broj LAG natječaja							Ukupno
	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	
INT 1.1.		1	1	1				3
INT 2.1.			1					1
INT 3.1.		1		1				2
INT 3.2.			1					1
UKUPNO		2	3	2				7

8. PRILOZI

Prilog 1. - Tablica 1 - Osnovni statistički podaci o LAG-u

Osnovni statistički podaci o LAG-u						
Naziv JLS	Broj stanovnika u JLS	Naselja iz JLS u sastavu LAG-u	Broj stanovnika u naselju	Površina JLS	Gustoća stanovnika u JLS (stan/km ²)	Broj kućanstava u JLS
Grad Beli Manastir	8053	Beli Manastir	6.390	62,73	128,37	3152
		Branjin Vrh	768			
		Šećerana	474			
		Šumarina	421			
Općina Bilje	4771	Bilje	3159	291,95	16,34	1800
		Kopačevo	467			
		Kozjak	21			
		Lug	599			
		Podunavlje	1			
		Tikveš	15			
		Vardarac	504			
		Zlatna greda	5			
Općina Čeminac	2502	Čeminac	871	46,43	53,88	936
		Grabovac	739			
		Kozarac	622			
		Mitrovac	16			
		Novi Čeminac	254			
Općina Darda	5464	Darda	4182	94,5	57,82	2105
		Mece	763			
		Švajcarnica	133			
		Uglješ	386			
Općina Draž	1974	Batina	603	147,01	13,42	864
		Draž	362			
		Duboševica	398			
		Gajić	232			
		Podolje	90			
		Topolje	289			
Općina Jagodnjak	1504	Bolman	370	102,35	14,6	573
		Jagodnjak	992			
		Majške Međe	59			
		Novi Bolman	83			
Općina Kneževi Vinogradi	3399	Jasenovac	4	248,48	13,67	1409
		Kamenac	129			
		Karanac	671			
		Kneževi Vinogradi	1344			
		Kotlina	203			
		Mirkovac	65			
		Sokolovac	0			
		Suza	427			
Općina Petlovac	1885	Zmajevac	556	93,8	20,09	716
		Baranjsko Petrovo Selo	436			
		Luč	323			
		Novi Bezdan	268			
		Novo Nevesinje	40			
		Petlovac	532			
		Sudaraž	0			
		Širine	26			
		Torjanci	247			
Općina Popovac	1465	Zeleno Polje	13	61,9	23,66	631
		Branjina	222			
		Kneževo	490			
		Popovac	753			
MO Osijek - lijeva obala	934	Podravlje	361	5,41	170,79	326
		Tvrđavica	563			
Ukupno LAG	31941	-	31941	1.154,56	27,66	12514

Prilog 2. - Tablica 2 - Zaštićena kulturno-povijesna baština na području LAG-a

JLS	Vrsta kulturnog dobra						
	Nepokretno kulturno dobro				Pokretno kulturno dobro		Nematerijalno kulturno dobro
	Pojedinačno	Kulturno-povijesna cjelina	Kulturni krajolik	Arheologija	Pojedinačno	Zbirka	
Grad Beli Manastir	Crkva sv. Martina Biskupa			Arheološko nalazište "Popova zemlja"	Traktor Fordson, model F	Inventar crkve sv. Martina	Etnografska zbirka Etnološkog centra baranjske baštine
	Crkva sv. Arhandela Mihajla			Arheološko nalazište Lajmir	Parna lokomotiva, 152-067, Mavag	Inventar parohijske crkve sv. Arhandela Mihaila	Umijeće izrade baranjskih šokačkih vezova
	Crkva Uzvišenja sv. Križa			Arheološko nalazište "Ciglena	Vlak - parna lokomotiva Đuro Đaković		
				Arheološko nalazište Baranja Var	Antički brončani nastavak za kola iz Grabovca		
				Arheološko nalazište "Gajić, Rastić i Mede"			
Općina Bilje	Dvorac Eugena Savojskog			Arheološko nalazište "Rimska cesta			
	Kompleks dvorca Tikveš u šumi Korisedo (Jasenik)			Arheološko nalazište "Selefeldek			
	Crkva Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije			Arheološko nalazište "Čorda i dr"		Inventar crkve Bezgriješnog začeća Blažene Djevice Marije	
	Crkva reformiranih u Kopačevu			Arheološko nalazište "Mali Sakadaš"			
	Crkva reformiranih u Lugu			Arheološko nalazište "Utrina - Četeveld"			
	Reformirana kršćanska crkva sa župnim stanom i školom u Vardarcu			Arheološko nalazište "Silad - Okrajak"			Etnografska zbirka Vardarac
	Zgrada mlinskog skladišta	Pustara Zlatna Greda		Arheološko nalazište "Lug"			
				Arheološko nalazište "Kenderfeld"			
Općina Čeminac				Arheološko nalazište "Okrugla zemlja"			
				Arheološko nalazište Sedam bunara-Mitvar"			
				Arheološko nalazište "Ciglena"			
				Arheološko nalazište "Korenište"			
				Arheološko nalazište			

				"Kovačevićevo-Volovski izvor"			
				Arheološko nalazište "Remanenc Poljana - Krčevine"			
Općina Darda	Dvorac Esterhazy			Arheološko nalazište "Lipa"			
	Crkva sv. Ivana Krstitelja						
	Crkva sv. Miaila Arhandela					Inventar crkve sv. Arhandela Mihaila	
Općina Draž	Spomenik "Pobjeda" s kriptom u Batini			Arheološko nalazište "Grovišće"			Umijeće izrade baranjskih šokačkih vezova
	Crkva sv. Valentina Mučenika u Batini			Arheološko nalazište Gadac i Sredno		Sakralni inventar crkve sv. Valentina Mučenika	Crkveno pučko pjevanje iz Baranje, Topolje
	Crkva sv. Barbare u Dražu			Arheološko nalazište "Kobilica-Veliki Baratvd"			
	Crkva Uznesenje Blažene Djevice Marije u Duboševici			Arheološko nalazište "Selište"u Duboševici	Orgulje u crkvi Uznesenja Marijina		
	Crkva sv. Ane u Podolju			Arheološko nalazište "Vir, Selska bara, Vinogradac"			
	Crkva sv. Petra i Pavla u Topolju			Arheološko nalazište "Kod plotu"			
	Tradicijaska kuća i okućnica u Toplju			Arheološko nalazište "Kod trešnje-Slatina"			
	Mlin u Duboševici			Arheološko nalazište "Selište"u Topolju			
Općina Jagodnjak	Crkva sv. Petra i Pavla			Arheološko nalazište "Čikluk"	Orgulje u crkvi sv. Vendelina		
	Crkva sv. Nikolaja			Arheološko nalazište "Rit i Ciglana"			
				Arheološko nalazište "Ciglana i Čemin-Ciganska pošta"			
Općina Kneževi Vinogradi	Vinski podrum u Kneževim Vinogradima						
	Reformirana crkva sa župnim stanom u Karancu			Arheološko nalazište "Kamenac"	Orgulje u crkvi sv. Donata biskupa u Karancu		
	Reformatorska crkva u Kneževim Vinogradima			Arheološko nalazište "Donje polje - Prosina"		Inventar porohijske crkve Vavedenja Bogorodice	
	Reformirana kršćanska crkva sa župnim stanom i			Arheološko nalazište "Derjan"			

	gospodarskom zgradom u Kotlini						
	Reformatorska crkva u Suzi			Arheološko nalazište "Mitvar"			
	Reformatska crkva sa župnim stanom i školom u Zmajevcu			Arheološko nalazište Crkva reformiranih		Crkveni inventar Reformatske crkve u Zmajevcu	
	Vinski podrum u Suzi			Arheološko nalazište "Dragojlov brijeg"			
	Vinski podrum u Zmajevcu	Etnološka cjelina "Katolički surduk"		Arheološko nalazište Osnovna škola		Zbirka tradicijskih vinarskih i vinogradarskih predmeta Vinarium - borarium	
		Etnološka cjelina "Reformatorski surduk"		Arheološko nalazište "Kotlina"			
				Arheološko nalazište "Suzaihed"			
				Arheološko nalazište "Vinogradi"			
				Arheološko nalazište "Varhegy - Mocsolas"			
				Arheološko nalazište Gradac-Varhegy			
	Centralno skladište žitarica – magazin u Mirkovcu				Lokomobil u Kn. vinogradima		
Općina Petlovac	Crkva sv. Marije Magdalene			Arheološko nalazište "Grobljanska poljana"		Inventar crkve Marije Magdalene Pokornice	Umijeće izrade baranjskih šokačkih vezova
Općina Popovac	Dvorac Fridricha Habsburškog			Arheološko nalazište "Ciglana"			
	Crkva sv. Nikolaja			Arheološko nalazište "Buziklica-Malo Knežvo"		Inventar crkve sv. Nikolaja	
	Kapelica na izvoru Studenac			Arheološko nalazište "Crna bara-Buziklica"			
	Crkva sv. Josipa			Arheološko nalazište "Ulica Vladimira Nazora			
	Crkva Vavedenja Bogorodice			Arheološko nalazište "Pogon, Mala Lačka, Logor"			
				Arheološko nalazište Vodica-Sesije			
Ukupno LAG	38	3	0	50	8	10	6

Izvor: Ministarstvo kulture i medija

Prilog 3. - LITERATURA

- Strateški plan Zajedničke poljoprivredne politike Republike Hrvatske 2023.-2027.
- Strategija razvoja poljoprivrede do 2030.
- Nacionalna razvojna strategija RH do 2030.
- Tri stoljeća Belja, JAZU
- Strategija očuvanja i održivog gospodarskog korištenja RH za razdoblje 2011. - 2015.
- Evaluacija LEADER-a/CLLD-a, Smjernice; Europska komisija -
- Plan razvoja Osječko baranjske županija 2022.-2027.
- Uputa za izradu LRS i LAG intervencija 2023. - 2027.
- Lokalna razvojna strategija LAG-a Baranja za razdoblje 2014. - 2020. (s produžetkom trajanja do 2022.)